

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

∨ *Антикорупційне танго по-українськи*

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

∨ *Судова система від реформи до реформи*

∨ *Децентралізація: що робити малим містам*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

∨ *Чи можливий імпичмент без закону*

№ 4 квітень 2019

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 4 (60) 2019

(25 березня - 25 квітня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, в.о. генерального директора НБУВ
(головний редактор);

В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник генерального директора НБУВ
(заступник головного редактора);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

Ю. Половинчак, заввідділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ;

М. Самсонов, провідний бібліотекар НЮБ

Заснований у 2014 році

Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Полтавець С.

Антикорупційне танго по-українськи.....3

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО

ПРОЦЕСУ.....12

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

ФОРМУВАННЯ

ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ.....14

СУСПІЛЬНА ДУМКА

А. Голуб, Тиждень: Судова система від реформи до реформи.....15

А. Залевкий, ВЕРЖЕ: Как децентрализация помогает повысить качество жизни.....17

Закон і Бізнес: Правники обговорили рішення КСУ щодо декриміналізації незаконного збагачення.....18

С. Рахманін, ZN.UA:

Дострокові парламентські вибори – міфи та реалії21

Інститут Просвіти, Телеканал новин «24»: Децентралізація: що робити малим містам?24

В. Шабунін, Телеканал новин «24»: Судова та антикорупційна реформи: що має зробити президент України після обрання.....28

Укрінформ: 10 фактів про судову реформу...29

А. Примаченко, Ракурс: Судейская независимость: ни слова о главном и путаница с решением Евросуда.....33

Р. Хотин, Радіо Свобода: Нова Конституція. Але Пилипа Орлика?.....36

О. Сушко, Gazeta.ua. Blog: Основними ньосмейкерами наступних тижнів і місяців стануть суди.....38

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ,

ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ,

ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....39

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Шевчук С.

Неконституційний закон – піщаний замок, конструкції якого хиткі й недовговічні.....46

Водянніков О.

Забезпечувальний наказ КСУ: щось пішло не так.....49

Ганущак Ю.

Якщо президент не буде заважати.....52

Пилипенко В.

Чи можливий імпічмент без закону.....54

Жалимас Д.

Членство в НАТО как конституционный императив. Опыт Литвы.....56

Гриновецький Б., Девляшевський В.

Судова реформа нічого не змінила в процедурі призначення суддів на посади, котра є доволі складною і тривалою.....57

Кириченко Ю., Бондаренко Б.

Імпічмент президенту. Як перетворити можливість на механізм.....60

Смалюк Р., Серета М., Куйбіда Р.

Другий відбір суддів до нового Верховного Суду: старі та нові проблеми.....63

Кириченко Ю.

Гарантування Конституції: президентові варто почати з себе!.....66

Марчук А., Калмиков Д., Хавронюк М.

Чи покарають українських посадовців за необґрунтовані статки?.....68

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Польща.....69

США.....69

Латвія.....70

Росія.....71

Казахстан.....71

Куба.....72

Судан.....72

Єгипет.....72

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Полтавець, канд. політ. наук НЮБ НБУВ

Антикорупційне танго по-українськи

Наприкінці лютого 2019 р. Конституційний Суд України (далі – КСУ) прийняв рішення, яке викликало величезний резонанс як серед широких кіл громадськості, так і серед експертів. Не забарилися з коментарями й представники багатьох міжнародних організацій та політики. Ідеться про те, що 26 лютого 2019 р. КСУ, вивчивши конституційне подання народних депутатів України щодо ст. 368-2 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) (про незаконне збагачення), підтримав звернення парламентарів та визнав неконституційною цю статтю. На перший погляд, здавалося б, що це рядове, «прохідне» рішення, але не в цьому випадку. Передісторія цього рішення така: у грудні 2017 р. 59 народних депутатів звернулися до КСУ з відповідним клопотанням про неконституційність згадуваної вище статті ККУ. Обґрунтовуючи свою позицію, депутати стверджували, що запроваджена стаття про «незаконне збагачення» порушує аж дев'ять норм, прописаних в Конституції України. Серед найголовніших депутати виокремлювали такі: порушення ст. 1 Основного закону, яка твердить, що Україна є «правовою державою»; ст. 58 про те, що «закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі...» і найважливішу, з точки зору авторів, звернення ст. 62 Конституції України «... Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину...». Саме цю останню норму найчастіше в коментарях згадували автори звернення, коментуючи своє рішення підтримати подібне клопотання до вищої судової інстанції країни.

У цьому контексті важливими, з нашого погляду, є декілька деталей. По-перше, серед загальної кількості народних депутатів-підписантів представники парламентської більшості становлять 34 особи (11 від «БПП», 23 – «Народного фронту»), до того ж представником авторів звернення у КСУ

був народний депутат від «Народного фронту» П. Пензенник – перший заступник голови Комітету з питань регламенту та організації роботи Верховної Ради України; інші депутати представляли такі фракції парламенту: «Відродження» – 11; «Воля народу» – 3; «Опоблок» – 10; Радикальна партія – 1. Важливим є також той факт, що понад 20 депутатів, що підписали звернення до КСУ у 2014 р., голосували за ст. 368-2 ККУ саме в чинній редакції. По-друге, двох народних депутатів – М. Полякова та Є. Дейдея (НФ) – правоохоронні органи підозрюють у незаконному збагаченні і отриманні неправомірної вигоди, а щодо С. Мельничука НАЗК встановило, що останній у деклараціях за 2015 та 2016 р. не задекларував корпоративні права у двох господарських товариствах, загальний розмір яких у грошовому еквіваленті становить 1 054 000 грн. Таким чином, можна висловити припущення, що згадані співавтори звернення були безпосередньо зацікавлені в скасуванні ст. 368-2 ККУ. Звернення депутатів ВРУ до КСУ фактично більше ніж на два роки «загальмувало» всі кримінальні справи, які були відкриті за статтею «про незаконне збагачення». Судові інстанції так само не розглядали їх, чекаючи на рішення КСУ.

Член КСУ С. Головатий у студії програми «Свобода слова» 05.03.2019 р. на каналі ICTV так пояснив своє голосування «проти»: «По-перше, Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції (UNCAC), яка набрала чинності для нашої держави 1 січня 2010 р. По-друге, особа, яку підозрюють в корупції або звинувачують у ній, даючи пояснення про джерела своїх статків, не свідчить проти себе. Не пояснивши зростання своїх статків у значних розмірах. По-третє, я вивчив матеріали Висновку Amicus Curiae, підготовлені експертами КМЄС і EUACI і абсолютно з ними погодився, бо наведені в ньому аргументи

є відповіддю на такі самі “питання”, котрі виникали у свій час у високопосадовців Литви щодо конституційності норми зафіксованої у згаданій вище Конвенції ООН». Солідарними із С. Головатим були також такі судді КСУ: В. Колісник, В. Лемак та І. Сліденко.

В експертному середовищі викликала подив реакція Генерального прокурора Ю. Луценка на рішення КСУ, щодо статті «про незаконне збагачення». Генпрокурор назвав цю статтю «мертвою», тобто такою, яку не можна застосувати на практиці, при цьому зіславшись на неназваних юристів. Такий висновок виглядає дуже специфічно, особливо з огляду на те, що свого часу народний депутат України Ю. Луценко був серед співавторів критикованої ним тепер законодавчої норми.

Натомість, реагуючи на критику багатьох інституцій, голова КСУ С. Шевчук на своїй сторінці у мережі Фейсбук, зокрема, зазначив: «...У мотивувальній частині рішення, що опубліковано, суд детально надав аргументи, за яких він дійшов відповідного висновку. Зокрема, застосована юридична конструкція “законність набуття яких (доходів) не підтверджено доказами”, суперечить ст. 8, 62 та 63 Конституції України та фактично покладає на обвинуваченого обов’язок збирати докази для доведення своєї невинуватості під загрозою позбавлення свободи. Це непросте рішення, проте абсолютно виправдане з огляду на те, що боротьба з корупцією має бути реальною, а не удаваною. Якість антикорупційних законів має особливе значення у цій боротьбі, але насамперед вони повинні відповідати Конституції України та, зокрема закріпленому у ній принципу верховенству права і презумпції невинуватості. В іншому випадку боротьба з корупцією не буде ефективною. Хочу принагідно зауважити, що Сполучені Штати Америки, які зробили дуже багато у сфері протидії корупції, відмовилися криміналізувати незаконне збагачення та ратифікувати ст. 20 Конвенції ООН щодо незаконного збагачення саме через суперечність вказаної норми презумпції невинуватості, закріпленої у Конституції США...».

Важливо, що «американський аргумент» С. Шевчука не спрацював, бо в інтерв’ю виданню

«Українська правда» від 1 березня 2019 р. прес-аташе Посольства США в Україні Р. Кастилло заявив: «США ратифікували конвенцію ООН проти корупції 30 жовтня 2006 р. І ми рішуче підтримуємо цілі конвенції і інструментарій, які вона надає... Ми використовуємо свідчення про незаконне збагачення, як докази у наших кримінальних справах. І ми використовуємо незаконне збагачення, як підставу для зняття корумпованих офіційних осіб з їхніх посад. Уряд США на усіх рівнях використовує цілу низку статутних документів, щоб боротися з корупцією і руйнівною атмосферою, яку вона породжує». Посол США в Україні М.-Л. Йованович натомість заявила: «Ми вважаємо, що рішення Конституційного Суду України є серйозним ударом в боротьбі з корупцією в Україні... таке рішення послаблює антикорупційну архітектуру України, включаючи Вищий антикорупційний суд, який повинен бути створений найближчим часом і Національне антикорупційне бюро України». Посол стурбована також тим, що рішення КСУ супроводжується іншими процесами в українській судовій системі, які викликають стурбованість в США, зокрема у сфері формування складу Верховного Суду України. Дипломат переконана в тому, що для подолання цієї ситуації в Україні повинна бути прийнята нова, більш досконала поправка до ККУ, «яка не тільки відновлює незаконне збагачення як інструмент протидії корупції, а й відновлює десятки справ, які були підірвані рішенням суду». Дипломат робить загальний «вбивчий висновок» щодо антикорупційних реформ в Україні: «Стає все більш очевидним, що унікальна для України можливість змін, за яку така висока ціна була заплачена п’ять років тому на майдані, ще не призвела до антикорупційних або правових реформ, які українці очікують чи заслуговують...».

Інші міжнародні інституції в перші дні після оприлюднення рішення КСУ висловили спочатку дипломатичну «стурбованість», так, наприклад, віце-президент Єврокомісії В. Домбровскіс, зустрічаючись зі студентами та викладачами ІМВ КНУ, зазначив, що принцип правової презумпції і того, що особа, яка має

у своєму розпорядженні активи, має бути спроможною довести походження своїх статків, – це принцип, встановлений на міжнародному рівні. При цьому Антикорупційна ініціатива EUACI – найбільша програма технічної допомоги ЄС у боротьбі з корупцією в Україні була більш категоричною, реагуючи на рішення КСУ, EUACI оприлюднила такі висновки: «...У конституційному поданні не досліджуються сутність та релевантність відповідних правових принципів щодо норми ККУ, яка заперечується, а також не проводиться поглиблений аналіз відповідної прецедентної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) або іноземної конституційної практики. Можна стверджувати, що конституційне подання також неправильно тлумачить правову норму ККУ, яка заперечується та ігнорує презумпцію конституційності й, таким чином, останній доступ до можливостей тлумачити цю норму кримінального права способом, що був би сумісний з конституційними вимогами». Фахівці EUACI переконані, що «з конкретного формулювання злочину незаконного збагачення в Україні та судової практики ЄСПЛ і конституційних судів інших держав випливає, що ст. 368-2 ККУ не передбачає будь-якого перекладання тягаря доказування і, таким чином, не порушує презумпцію невинуватості...» і далі «По-перше, ст. 368-2 ККУ не вимагає від обвинуваченого надавати будь-які пояснення і не зобов'язує в прямій формі обвинуваченого надавати інформацію. Підсудний має право, але не зобов'язаний надавати пояснення щодо походження активів, про незаконність яких стверджує обвинувачення. Положення ККУ, як таке не встановлює будь-якого тягаря доведення щодо надання доказів. Це регламентується виключно правилами кримінального провадження, – ідеться в документі. – Беручи до уваги те, що ст. 368-2 ККУ не передбачає перекладання тягаря доказування, а також не змушує обвинуваченого до самозвинувачення у кримінальній справі, пов'язаній з незаконним збагаченням, то, таким чином, вона також не впливає негативним чином на гарантії справедливого судового розгляду... Це означає, що брак доказів на користь обґрунтованого

збільшення активів становить достатню ознаку для виникнення кримінальної відповідальності. Кримінальне переслідування за незаконне збагачення не потребує одночасного переслідування за предикатний злочин, тобто для того, щоб у межах останнього положення настала кримінальна відповідальність, потребується лише відсутність обґрунтування суттєвого збільшення активів, а не вчинення обвинуваченим інших конкретних злочинів чи правопорушень».

У преамбулі до Висновку AMICUS CURIAE сказано, зокрема таке: «...Представництво ЄС в Україні і Консультативна місія Європейського Союзу (КМЕС) вірить, що Amicus Curiae, підготований експертами КМЕС і EUACI, надасть КСУ корисний аналіз і юридичні аргументи щодо конституційності криміналізації незаконного збагачення, який допоможе суду в ході обговорень подання стосовно конституційності цього питання». Вагомим є той факт, що цей Висновок був переданий до КСУ ще в червні 2018 р., тобто тоді, коли КСУ ще розглядав подання 59 народних обранців. Він (Висновок AMICUS CURIAE «Про Конституційний Суд України») щодо відповідності Конституції України ст. 368-2 ККУ був підготовлений за вимогою Європейського Союзу Генеральним секретарем Конституційного Суду Литовської Республіки доктором І. Данелене, експертом з антикорупційних питань Д. Котляром і старшим радником КМЕС/EUACI з питань боротьби з корупцією К. Мюллером, головою Конституційного Суду Литовської Республіки професором Д. Жалімасом та колишнім суддею Європейського суду з прав людини Н. Цоцорія. Додатково обґрунтовуючи свою позицію, міжнародні експерти стверджували: «...Таке принципове рішення відповідає низці міжнародних угод (включно з КООНПК – Конвенцією ООН проти корупції), причому у понад 45 країнах світу запроваджено кримінальну відповідальність у межах боротьби з накопиченням державними посадовими особами статків незрозумілого походження. В Україні поняття злочину незаконного збагачення вперше було введено 2011 р., а

потім переглянуто 2014 р. у світлі відповідності до міжнародних рекомендацій». Експерти, наводячи аргументи на користь вищезгаданої статті в ККУ, власне нагадують своїм колегам із КСУ, зокрема про таке: «...Антикорупційна мережа ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії у своєму звіті про Україну за підсумками Третього раунду оцінювання в межах моніторингу Стамбульського плану дій привітала той факт, що у межах законодавчих змін 2014 і 2015 рр., Україна переглянула формулювання злочину незаконного збагачення таким чином, що “загалом відповідає закладеній в КООНПК концепції”. До того ж, Контракт для України з розбудови держави, що діяв між ЄС та Україною в 2014–2015 рр. вимагав серед іншого приведення положень ККУ щодо злочинів, пов’язаних із незаконним збагаченням, у відповідність до положень КООНПК. Аналогічну умову було включено до програми фінансування МВФ для України».

Низка громадських організацій, у тому числі й міжнародних: «Трансперенсі Інтернешнл Україна», Всеукраїнське об’єднання «Автомайдан», «Центр політико-правових реформ», «Центр протидії корупції», «Центр UA», «Антикорупційний штаб», «Інститут законодавчих ідей», «Громадський Контроль», «Рух ЧЕСНО», «Фундація DEJURE», «Центр громадського моніторингу та досліджень», «Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони (НАКО)» 27 лютого 2019 р., реагуючи на рішення КСУ, оприлюднили спільну заяву такого змісту: «Декриміналізація незаконного збагачення означатиме повну амністію для абсолютно всіх посадовців із сумнівними статками, а отже – практично нівелює всю антикорупційну реформу в Україні».

Таке рішення Конституційного Суду України призведе до закриття щонайменше 50 справ щодо ймовірного незаконного збагачення топ-посадовців, які наразі розслідує Національне антикорупційне бюро, а також до закриття проваджень щодо всіх справ, які наразі слухаються в судах.

Більше того, всі суб’єкти е-декларування отримають індульгенцію на сумнівні статки, набуті протягом останніх двох із половиною

років, після введення в дію відповідальності за незаконне збагачення в чинній редакції.

Рішення про неконституційність цієї статті Кримінального кодексу України матиме зворотню дію в часі. Цілком законними можуть виявитися статки чиновників, вартість яких на мільйони гривень перевищує офіційні доходи цих державних службовців.

У разі скасування відповідальності за незаконне збагачення буде зруйнована концепція е-декларування посадовців. Система декларування перетвориться із механізму викриття корупційних статків та ініціювання притягнення до відповідальності на систему інформування населення про збагачення чиновників.

За відсутності відповідальності за незаконне збагачення чиновники декларуватимуть розкішні статки без жодного остраху та без жодних юридичних наслідків.

Злочин брехні в декларації також втратить значення, адже, якщо набуття невинуватого майна стане законним, то “потреба” у неправдивому декларуванні зникне.

Декриміналізація незаконного збагачення порушує міжнародні зобов’язання України та може призвести до припинення співпраці з Міжнародним валютним фондом. Правила МВФ передбачають відмову у фінансуванні програми з країною, яка порушила будь-яке з важливих зобов’язань попередніх років, навіть у разі повного виконання поточних зобов’язань.

Декриміналізація незаконного збагачення фактично означатиме забезпечення безкарності чиновників ціною значних фінансових проблем для всіх українців.

Наголошуємо також на відсутності юридичних підстав вважати злочин незаконного збагачення неконституційним та таким, що порушує презумпцію невинуватості.

Твердження щодо того, що злочин незаконного збагачення начебто змушує особу доводити свою невинуватість, не відповідає дійсності.

Тягар доведення злочину незаконного збагачення лежить на стороні обвинувачення. Так, для кваліфікації діяння за статтею 368-2 ККУ прокуратура повинна буде довести

наявність усіх елементів відповідного складу злочину.

Більше того, усі сумніви щодо доведеності стороною обвинуваченням вини особи мають тлумачитись на користь особи.

Водночас, навіть якби положення статті 368-2 Кримінального кодексу України обмежувало дію принципу презумпції невинуватості, це не повинно було б перешкоджати криміналізації незаконного збагачення та притягненню до кримінальної відповідальності осіб, які збагатилися незаконно.

Практика Європейського суду з прав людини (рішення у справі Салабіаку проти Франції) доводить, що у випадку, якщо йдеться про важливі суспільні інтереси, а право особи на захист є забезпеченим, кримінальне право допускає розумне та пропорційне припущення щодо певного факту чи права.

Варто нагадати, що редакція статті 368-2 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне збагачення відповідає Конвенції ООН проти корупції, яку Україна ратифікувала у 2006 році.

Ключові антикорупційні організації закликають Конституційний Суд України не ставити майбутнє України під загрозу заради бажання політичної еліти безкарно грабувати країну». Коментуючи рішення найвищої судової інстанції України, голова правління організації Transparency International Д. Рубіо заявила, що, якщо з цього питання не буде знайдено рішення, то є ймовірність заморозки безвіза з Євросоюзом і надання фінансової допомоги від МВФ. Оцінюючи рішення КСУ, на прохання видання DW, 28.02.2019 р., виконавчий директор «Трансперенсі Інтернешнл Україна» А. Боровик зазначав: «Це абсолютно нівелює е-декларування. Всі чиновники будуть показувати, які в них є статки... Весь світ і вся Україна побачать, які багаті у нас чиновники і жодної відповідальності за незаконне збагачення...». Важливою для нашої держави та політичної еліти мала б бути заява країн G7 та Світового банку. Ці два важливі організації у спільній заяві 04.03.2019 р. наголошували, що поточні розслідування за незаконне збагачення давали надію на притягнення

до відповідальності тих, хто скористався службовим становищем для особистого збагачення... скасування відповідальності за незаконне збагачення в ККУ – це поразка в боротьбі з корупцією в Україні. Це послабило вплив всієї антикорупційної архітектури, включаючи Вищий антикорупційний суд, який незабаром мають створити. Це також вплинуло на здатність Національного антикорупційного бюро розслідувати корупцію в вищих ешелонах влади. G7 та Світовий банк закликали українську владу активізувати свої зусилля для забезпечення ефективності антикорупційних правових інститутів, включно з відновленням кримінальної відповідальності за незаконне збагачення відповідно до принципів ООН, ОЕСР та ЄСПЛ, а також – знайти спосіб продовжити десятки розслідувань та кримінальних переслідувань, завершення яких було поставлене під загрозу цією постановою.

За словами голови делегації Європарламенту з асоціації з Україною Д. Росаті, рішення КСУ може становити небезпеку для безвізу, якщо це визнають порушенням зобов'язань України. Як результат, це може призвести до потреби переглянути майбутнє візової лібералізації – прокоментував виданню DW рішення української вищої судової інстанції євродепутат з Польщі. Узагальнюючи цю частину оцінок від міжнародних експертів, можемо стверджувати, що загальний рефрен, попри намагання міжнародних інституцій та дипломатичну стриманість представників іноземних держав, підтверджує незадоволення та й, відверто кажучи, осуд рішення КСУ з боку міжнародних партнерів.

Наступним блоком нашого дослідження буде підбір висновків від вітчизняних державних антикорупційних інституцій, як реакції на рішення КСУ. Так, наприклад, 27 лютого 2019 р. НАБУ оприлюднило Заяву: «Скасування статті про незаконне збагачення – крок назад в антикорупційній реформі України»

Національне бюро вважає, що позбавлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, яке є наслідком рішення Конституційного Суду України, відкриває посадовцям можливість для зловживань

та надає індульгенцію на вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень. Відтепер мільйонні статки, отримані з джерел, законність яких не доведена, в Україні не вважаються карним злочином.

Такий крок, на думку Національного бюро, є політично вмотивованим і протирічить зобов'язанням України за ратифікованою Конвенцією ООН проти корупції, домовленостям із Міжнародним валютним фондом та Європейським Союзом.

Україна – не перша держава, яка проходить на випробування конституційності норми про переслідування за незаконне збагачення.

Подібні суперечки щодо нібито неконституційності редакції статті мали місце і у Литві. Однак, розглянувши це питання, литовський Конституційний Суд визнав норму «Незаконного збагачення» такою, що відповідає Основному Закону держави. Зазначимо, що ця норма у Литві набагато жорсткіша за українську редакцію. Її дія поширюється не лише на фізичних, а й на юридичних осіб. Зокрема, стаття передбачає, що особа, яка на основі речового права володіє майном вартістю понад 500 мінімальних розмірів прожиткового мінімуму (понад 19,5 тис. євро) і знала або повинна була знати, що дане майно не могло бути придбане за рахунок законних доходів, підлягає покаранню у формі штрафу або арешту або тюремного ув'язнення на строк до 4 років з обов'язковою конфіскацією власності.

Національне бюро переконане, що страх відповідальності напередодні початку роботи новоствореного Вищого антикорупційного суду України, який розглядатиме справи від НАБУ і САП, в тому числі і з цією кваліфікацією, включив своєрідні політичні механізми регуляції.

Наразі детективи НАБУ розслідують факти незаконного збагачення на загальну суму понад півмільярда грн в межах 65 кримінальних проваджень. Серед осіб, походження статків яких викликає питання на предмет законності джерел походження, – чимало суддів, прокурорів, народних депутатів, колишніх та чинних керівників органів державної влади. Рішення КСУ означає, що всі кримінальні провадження

в частині, що стосується незаконного збагачення цих осіб, будуть закриті. Так само, як і справи, які вже слухаються в суді. Йдеться про голову Державної аудиторської служби (обвинувачується у незаконному збагаченні на майже 10 млн грн), військового прокурора сил АТО (майже 3 млн грн незаконного збагачення), судді з Луганщини (понад 13 млн грн), міністра інфраструктури (понад 4 млн грн).

Поновити розслідування стосовно фігурантів всіх 65 кримінальних проваджень, а також підозрюваних та обвинувачених за вже викритими фактами незаконного збагачення (в разі повернення відповідної статті до ККУ) буде неможливим, адже закон не має зворотної сили. Тому набуте майно за замовчуванням вважатиметься законним, безвідносно до джерел його походження.

Переконані, що такий перебіг подій не відповідає суспільним інтересам та вимогам очищення влади від корупції. Прийняте рішення Конституційного Суду України – це крок назад у антикорупційній боротьбі України та крок назустріч реваншу старої системи.

(Для довідки. Як реакція на виконання чинного законодавства в НАБУ 12.03.2019 р. повідомили Справу про незаконне збагачення колишнього в. о. Державної фіскальної служби М. Продана мають закрити).

У свою чергу САП на власній сторінці у мережі Фейсбук 28 лютого 2019 р. відреагувала так: «Про антикорупційну реформу»

Рішенням Конституційного Суду України від 26.02.2019 р. ст. 368-2 Кримінального кодексу України, якою передбачалась кримінальна відповідальність чиновників за незаконне збагачення, визнано неконституційною.

Вказана правова норма набрала чинності 26.04.2015 р. і діяла рівно 3 роки і 10 місяців.

Стисло результати її застосування в діяльності САП та НАБУ за весь час такі:

- розпочато розслідування у 106 кримінальних проваджень;
- 4 з яких передано до суду для розгляду по суті з обвинувальним актом;
- 37 – закрито;
- ще 65 справ залишаються у провадженні, у тому числі у 2 уже повідомлено про підозру.

Рішення Конституційного Суду України є остаточним, не підлягає оскарженню і не може бути переглянутим.

Результатом його безумовного виконання стане припинення кримінального переслідування усіх цих осіб у визначеній процесуальним законом у формі – закриття детективами НАБУ кримінальних проваджень, у яких про підозру повідомлено ще не було; закриття проваджень прокурорами САП стосовно підозрюваних, досудове слідство, у яких триває; зміна або ж відмова від обвинувачення у справах, які вже в суді.

Особливо «очікуваною» ця новина стала для підсудних у чотирьох справах (стосовно колишнього прокурора сил АТО, судді з Луганщини, голови Держаудитслужби та міністра інфраструктури), обвинувальні акти, в яких передано до суду протягом 2016–2019 рр.

Неконституційність статті про незаконне збагачення тягне за собою недопустимість всіх доказів, зібраних під час розслідування, передбаченого нею злочину – передусім результатів негласних слідчих (розшукових) дій.

Тому в трьох останніх справах прокурори САП змушені переглянути доказову базу та визначитись щодо можливості продовження доказування хоча б злочину, передбаченого ст.366-1 ККУ (декларування недостовірної інформації), який є легким злочином і фактично не становить небезпеки для суб'єктів.

На відміну від тепер нечинної ст. 368-2 ККУ, що передбачала 10 років позбавлення волі та конфіскацію майна.

Випереджаючи будь-які інсинуації, ситуація, коли внаслідок цієї «втрати» доказів незаконного збагачення банально не залишиться інструментів для доказування недостовірності декларування є абсолютно ймовірною.

Доля четвертого кримінального провадження – стосовно колишнього прокурора сил АТО – зрозуміла вже зараз. Йому інкримінувалось лише незаконне збагачення від обвинувачення, у вчиненні якого прокурор САП має відмовитись уже в наступному судовому засіданні.

На четвертому році діяльності САП цей випадок, на жаль, не єдиний приклад серйозної зміни правил кримінального переслідування

у бік ускладнення виконання своїх функцій саме стороною обвинувачення, але перший, коли знівельовано результати уже проробленої роботи.

Наголошуємо – досягнення помітних результатів з протидії топ-корупції в Україні можливе лише за наявності доброї волі всіх уповноважених суб'єктів – прийняття Верховною Радою України якісних законів, здійснення детективами НАБУ якісного розслідування, якісного підтримання публічного обвинувачення прокурорами САП та винесення незалежними судами якісних рішень.

За повідомленням прес-служби Національного агентства з питань запобігання корупції, НАЗК не може встановлювати ознаки незаконного збагачення в 500 деклараціях держслужбовців через скасування КСУ статті про незаконне збагачення. Принципову позицію очолюваної ним структури в цьому питанні підтвердив голова Національного агентства О. Мангул: «Вважаю надважливим питанням запровадження у Кримінальному кодексі України статті стосовно незаконного збагачення посадовців усіх рівнів та встановлення відповідальності за вказаний злочин. НАЗК готове долучитися до експертизи внесених до ВРУ законопроектів задля зміцнення юридичних конструкцій». Він, зокрема, нагадав про те, що криміналізація такого діяння, як незаконне збагачення є одним із зобов'язань Україні, які вона взяла на себе при ратифікації Конвенції ООН проти корупції, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173), додатковим протоколом до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191), і визначена рекомендаціями Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) та інших міжнародних інституцій.

Голова Комітету Верховної Ради у закордонних справах Г. Гопко переконана, що визнання ст. 368-2 ККУ «незаконне збагачення» неконституційною створює пряму небезпеку того, що дія безвізового режиму для українців з Європейським Союзом може бути зупинена. Серед причин прийняття такого

неоднозначного рішення нардеп називала такі: тиск із боку ВРУ, тих депутатів, яким загрозувало позбавлення волі через чинність такої правової норми; деякі члени КСУ теж мали б проблеми з поясненням свого стилю життя, кількістю майна та рівнем доходів. Її колега, член Комітету з питань запобігання і протидії корупції парламенту народний депутат України В. Чумак, висловлюючи власне обурення рішенням КСУ, натомість пропонував такий вихід із ситуації: «Дія ст. 368-2 ККУ про незаконне збагачення може бути безперервною тільки у випадку, якщо КСУ визнає помилковим своє рішення про визнання неконституційності цієї норми». Серед народних обранців членів ВРУ, окрім тих 59, які подали позов до КСУ, є й інші, які теж переконані, що згадана норма ККУ порушує їхні права, так, наприклад, нардеп С. Мельничук обґрунтовував свою позицію таким чином: «Я один з тих, по кому порушені кримінальні провадження були... Я думаю, що це були політичні переслідування. Я не повинен доводити свою непричетність до якихось злочинів». Опонуючи С. Мельничуку, нардеп О. Сотник, зокрема, стверджувала: «...Є конвенція, ратифікована Україною. Це стаття 20. Її трактують дуже по-різному. Але ця стаття накладає обов'язок особи надати відповідні підтвердуючі факти, що вона належним чином і доброчесно набула ті чи інші активи... це несе дуже серйозні міжнародні ризики. Вже і МВФ розглядає питання можливості впливу на Україну у зв'язку з порушенням зобов'язань. Ми до кінця не усвідомлюємо той негатив, який може бути».

Серед експертів та представників громадських організацій ми не зустріли жодного коментаря, який би схвально оцінював рішення КСУ, щодо неконституційності ст. 368-2 ККУ. Переважна більшість коментаторів насамперед апелюють до ратифікованою Україною, вже згадуваною нами вище Конвенції ООН. Так, коментуючи для DW прийняте КСУ рішення, Д. Каленюк із Центру протидії корупції зазначала: «Це рішення матиме зворотню дію в часі. Значить, що всі, хто зараз притягаються до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, вони автоматично звільняються

від відповідальності. Якби в нас вже і були вироки по незаконному збагаченню, то люди також вийшли б з тюрми. виправити ситуацію якимось новим законом – це просто спосіб врятувати обличчя, хоча всі розуміють, що вже врятувати нічого неможливо. Це рішення не можна замінити новим законом. Якщо буде новий закон про незаконне збагачення, то він буде діяти на ті вчинки, які були скоєні вже після вступу в силу цього закону».

«Ознайомлення з текстом рішення КСУ та його правовий аналіз вказують на те, що саме рішення в більшості базується на необґрунтованих припущеннях, а не на доктринальному науково-філософському аналізі правових норм і не забезпечує реалізацію однієї з основних функцій КСУ – функції конституційного контролю. Навпаки КСУ поставив під сумнів здатність цілої європейської держави Україна виконувати власні міжнародні зобов'язання, які приймаються в критичний і потрібний для держави момент та фактично допустив можливість нівелювання даних зобов'язань після досягнення потрібного результату. Дана стаття швидше була символом у свідомості суспільства, аніж робочим ефективним інструментом у запобіганні та протидії корупції. Дуже часто символізм має набагато більше значення, ніж фактичний результат. Особливого значення символізм набуває саме тоді, коли результат майже відсутній, як було до цих пір в Україні в сфері боротьби з корупцією. Однак при відсутньому результаті не можна чіпати символи, не дивлячись ні на що, оскільки саме символи вказують на ідею, мрію, шлях до істини та надихають своїм існуванням. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством, як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Справедливість – одна з основних засад права і є вирішальною у визначенні його, як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають, як

властивість права, виражену, зокрема в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню», – так розлого прокоментував у власному блозі рішення КСУ директор із запобігання і протидії корупції, радник президента ДП НАЕК «Енергоатом» О. Поліщук.

На закінчення варто зауважити, що автор свідомо подавав у підготовленому матеріалі повний текст заяв деяких органів державної влади та громадських організацій. Це було зроблено з єдиною метою – якомога ширше представити резонанс, який викликало більш ніж дискусійне рішення КСУ. Власне, якби автор обмежився узагальненим переказом зауважень, могло б скластися враження, що міжнародні інституції, громадські організації висловили звичайне чергове «занепокоєння» з приводу провалу українською владою якоїсь із сотень нездійснених реформ. Власне специфіка ситуації й полягає в тому, що йдеться про згортання вже розпочатих реформ. Як коротке резюме хотілося б запропонувати вислів директора Європейського управління з боротьби із шахрайством Дж. Кесслера в інтерв'ю Радіо «НВ» 23 березня 2019 р., він зауважив, що для того, щоб Україні сформувавши цілісний підхід до боротьби з корупцією, необхідні три компоненти: запобігання корупції, впровадження ефективних механізмів з її виявлення та працюючий механізм покарань за корупцію (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: веб-сайт «Новое Время» (<https://nv.ua>; <https://www.dw.com>); інтернет-портал «Українське*

право» (<http://ukrainepravo.com>); веб-сайт Національного антикорупційного бюро України (<https://nabu.gov.ua>); веб-сайт ZN.UA (<https://dt.ua>); веб-сайт «Трансперенсі Інтернешнл Україна» (<https://ti-ukraine.org>); веб-сайт «Центр Протидії Корупції» (<https://antac.org.ua>); веб-сайт «Цензор.НЕТ» (<https://censor.net.ua>); веб-сайт European Union Anti-Corruption Initiative (<https://euaci.eu>); веб-сайт LB.ua (<https://lb.ua>); веб-сайт «Західна інформаційна корпорація» (<https://zik.ua>); веб-сайт Transparency International (<https://www.transparency.org>); веб-сайт «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org>); веб-сайт «Телеканал новин “24”» (<https://24tv.ua>); інтернет-портал «РБК-Україна» (<https://www.rbc.ua>); веб-сайт «СЕГОДНЯ.ua» (<https://ukr.segodnya.ua>); веб-сайт телеканалу ICTV (<https://svoboda.ictv.ua>); веб-сайт прес-центру «ЛІГАБізнесІнформ» (<https://blog.liga.net/user/opolischchuk/article/32712>); веб-сайт АСН (<http://asn.in.ua>); веб-сайт «центр політико-правових реформ» (<http://pravo.org.ua>); веб-сайт Depo.ua (<https://www.depo.ua>); веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції (<https://nazk.gov.ua/news/nazk-povidomylo-nabu-pro-deklaruvannya-nedostovirnoyi-informaciyi-narodnym-deputatom-ta>); Facebook (<https://www.facebook.com/stanislav.shevchuk.3/posts/2353731244671247>); веб-сайт «Українська правда» (<https://www.pravda.com.ua/news/2019/03/1/7208110/>); веб-сайт «Європейська правда» (www.eurointegration.com.ua/news/2019/02/27/7093377/); веб-сайт інформаційного агентства «ЛІГАБізнесІнформ» (<https://blog.liga.net/user/opolischchuk/article/32712>)).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Президент України П. Порошенко наголосив на необхідності прийняття закону про імпічмент.

"Хочу наголосити, що після прийняття Конституції у 1996 р. ми 23 роки навіть не наблизились до закону про імпічмент, і я є перший президент, який готовий вести дискусію з цього приводу", – заявив П. Порошенко.

"Твердо переконаний, що закон про імпічмент потрібний. Так само як і закон про тимчасові слідчі комісії. Впевнений, у парламенті має відбутися дискусія з цього приводу, і цей закон треба приймати як відповідальність президента у разі порушення ним Конституції, вчинення злочину" – наголосив глава держави (*News.bigmir.net (https://prm.ua/tverdo-perekonaniy-shho-zakon-pro-impichment-potribniy-poroshenko/)*. – 2019. – 8.04).

Вищий антикорупційний суд України приступив до роботи, його судді склали присягу.

Запуск ВАСУ відбувся за участю Президента П. Порошенка.

"Довгих 3 роки ми йшли до цього дня", – сказав він на вчорашніх зустрічах.

"До конкурсних процедур ми залучили висококваліфікованих міжнародних експертів – колишніх суддів та прокурорів з Великої Британії, Канади, Данії, Литви, Македонії", – додав глава держави.

"І для мене особисто цей конкурс став справжнім проривом. 7 місяців ішов відбір, кілька сотень кандидатів – суддів, науковців, адвокатів – безпрецедентна відкритість! 6 членів міжнародної ради експертів!", – заявив П. Порошенко.

Він зазначив, що 38 нових суддів приступають до виконання обов'язків "в абсолютно новому суді" (*Rubryka (https://rubryka.com/2019/04/11/vyshhyj-antykoruptsiyniy-sud-ukrayiny-ofitsijno-zapratsyuvav/)*. – 2019. – 11.04).

Президент П. Порошенко закликає парламент знайти компроміс щодо виборчого законодавства та політичну волю для його ухвалення.

Про це Президент заявив в ефірі програми "Свобода слова" телеканалу ICTV.

"Закон (про вибори – ред.) має бути прийнятим парламентом, у Президента Порошенка немає кнопки з 226 голосами, якою автоматично приймаються будь-які закони. Парламент має мати політичну волю і знайти той компроміс, який дозволить змінити виборче законодавство", – сказав П. Порошенко.

Він додав, що у світовій практиці не приймаються зміни до виборчого законодавства менше ніж за півроку до виборів.

"Якщо парламент знайде в собі сили і прийме цей законопроект, часу ще за півроку до виборів, парламент здатний його прийняти, я можу взяти на себе зобов'язання, що такий законопроект я підпишу", – сказав П. Порошенко.

Водночас глава держави наголосив, що закон про вибори за відкритими списками, має передбачати справді відкриті списки, а не "списки які призведуть до можливої загрози федералізації країни, щоб у нас не з'явилися харківська, галицька, волинська партії".

Президент додав, що такого не можна допустити, і якщо в законі не буде загрози єдності держави, то він готовий підтримати будь-які пропозиції (*Ukrinform (https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2681700-poroshenko-rada-mae-znajti-kompromis-sodoviborcogo-zakonodavstva.html)*. – 2019. – 16.04).

Президент України П. Порошенко заявив, що пишається тим, що за час своєї каденції на найвищій посаді значно скоротив повноваження Глави держави. Про це він заявив під час передвиборчих дебатів на Суспільному, повідомляє сайт глави держави.

«Хочу наголосити, що я пишаюся тим, що я є єдиним Президентом, який не тільки не розширив свої повноваження, не зазіхав на їх розширення, а ще й суттєво звузив», – сказав Порошенко.

Він нагадав, що взяв повноваження Конституції України в редакції 2004 року, яка суттєво обмежує будь-який вплив Президента на Уряд.

Президент спростував інформацію щодо конфлікту між ним та Кабінетом Міністрів.

«Завжди казали, що у нас сьогодні Конституція є предметом конфлікту Президента та уряду. Я хочу наголосити, що у нас немає і не було жодного конфлікту. Я дякую уряду, я дякую Парламенту, я дякую коаліції за те, що в наслідок дискусій, компромісів, дуже непростой важкої роботи, але абсолютну більшість реформ нам вдалося провести при об'єднанні зусиль Уряду, Парламенту і Президента. Наголошую, що якби пішло зіткнення, точно жодну реформу провести не вдалося б», – наголосив він.

Глава держави навів конкретні приклади, де свідомо запропонував обмежити повноваження Президента: «Перший приклад – це є судова реформа, де ми повністю деполітизували призначення суддів. Позбавили Парламент права блокувати суддів. Позбавили права Президента брати участь, у тому числі та при першому призначенні на п'ять років, своїми указами».

Також він нагадав, що за чинною процедурою судді обираються на посади через конкурсний відбір, за яким стежать Вища рада правосуддя – орган суддівського самоврядування, Вища кваліфікаційна комісія суддів, і в тому числі рада міжнародних експертів. Президент же виконує «абсолютно церемоніальну функцію», підписуючи Указ про призначення, констатував глава держави.

«Ми на сьогодні, внаслідок судової реформи суттєво знизили й повноваження Президента, і найголовніше – вплив Президента на судову гілку влади. І це добре. Бо суди мають бути незалежними, неупередженими, відповідальними», – підкреслив П. Порошенко.

Він висловив тверде переконання, що завершення судової реформи точно не дасть можливості з'являтися таким рішенням, які останнім часом ухвалювалися в Окружному адміністративному суді міста Києва.

«І незалежно того, чи це стосується «Приватбанку» або інших рішень. Я не хочу до завершення розгляду всією суддівською вертикаллю обговорювати це. Але це точно неприйнятно в цивілізованій державі. І хочу наголосити, що саме цей суд є нереформований», – сказав Президент.

Ще одним важливим напрямком, де обмежуються повноваження Глави держави, Президент назвав зміни Конституції щодо децентралізації. Зокрема, він зазначив, що готовий ініціювати продовження цих змін та запропонувати ліквідувати посади голів обласних і районних державних адміністрацій, та запропонувати посади префектів (*Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2684946-prezident-kaze-so-ne-prostone-rozsiriv-svoi-povnovazenna-a-j-suttevo-ih-zvuziv.html>). – 2019. – 19.04*).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Конституційний Суд надав свій висновок у справі за зверненням Верховної Ради щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до статті 133 Конституції (щодо перейменування Дніпропетровської області) вимогам статей 157 і 158 Конституції. Так, КС визнав законопроект таким, що відповідає вимогам Конституції.

У законопроекті було запропоновано: 1) у частині другій статті 133 Конституції слово "Дніпропетровська" замінити словом "Січеславська"; 2) закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Вказується, що запропонована в пункті 1 законопроекту зміна стосується власної назви однієї з областей України як одиниці системи адміністративно-територіального устрою, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямована на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, є такою, що відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції.

Пункт 2 законопроекту не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямований на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, є таким, що відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції.

Висновок КС є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено (*ZN.UA (https://dt.ua/UKRAINE/konstituciyniy-sud-opublikuvav-visnovok-shchodo-pereymenuvannya-dnipropetrovskoyi-oblasti-307484_.html)*). – 2019. – 3.04).

18 квітня за поданням 51 народного депутата було внесено подання до Конституційного Суду щодо відповідності Конституції України двох положень закону "Про судоустрій і статус суддів".

"Просимо відкрити конституційне провадження у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції другого речення ч. 4 ст. 54, ч. 9 ст. 56 закону

України "Про судоустрій і статус суддів"... Визнати їх такими, що не відповідають Конституції... Залучити до участі в конституційному провадженні уповноваженого представника суб'єктів права на конституційне подання Герасимова Ростислава Олеговича", – ідеться у зверненні.

У реченні другому ч. 4 ст. 54 закону йдеться, що "перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) і органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації".

Автори подання стверджують, що це положення є дискримінаційним і порушує права суддів на вільні вибори, позбавляючи їх пасивного виборчого права, що не відповідає ст. 8, 24, 38 і 64 Конституції. У жодному нормативно-правовому акті не визначено вичерпного переліку "виборних посад", отже, положення закону суперечить ч. 1 ст. 8 Конституції через його невідповідність принципу правової визначеності.

Ч. 9 ст. 56 закону передбачає, що "суддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може бути нагороджений державними нагородами тільки за виявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя".

Автори подання заявляють, що ч. 9 ст. 56 закону не відповідає статтям 1, 8, 9, 21–24 і 92 Основного закону України і є дискримінаційною (*ГОРДОН (https://gordonua.com/ukr/news/politics/-u-konstitutsijnij-sud-nadijshlo-podannja-51-narodnogo-deputata-shchodo-konstitutsijnosti-dvoh-polozhen-zakonu-pro-sudoustrij-i-status-suddiv-899724.html)*). – 2019. – 19.04).

Конституційний Суд України відкрив провадження за фактом звернення групи народних депутатів щодо законності перейменування УПЦ МП. Про це повідомляє КСУ.

"Ухвалою колегії суддів КСУ відкрито конституційне провадження у справі; здійснюється підготовка справи до розгляду на пленарному засіданні Великої палати Суду", – зазначається на сайті суду.

Як повідомляв 5.UA, 18 січня до Конституційного Суду України надійшло конституційне подання 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення зміни до статті 12 Закону України "Про свободу

совісті та релігійні організації" щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України" (*5 канал* (<https://www.5.ua/suspilstvo/konstytutsiinyi-sud-rozhliane-zakonnist-pereimenuvannia-upts-mp-190876.html>)). – 2019. – 20.04).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

А. Голуб, Тиждень: Судова система від реформи до реформи

Уже за кілька днів відійде в минуле історія з конкурсним оновленням Верховного Суду та створенням Антикорупційного. Тоді стане остаточною конфігурація судової системи, яка залишиться в Україні після першого терміну президента Петра Порошенка. Формально реформу ще не буде завершено. Зостається конкурс до Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який триває майже два роки, а також іще триває кваліфікаційне оцінювання суддів. Однак це вже не вплине на загальну картину. Ключовий для системи Верховний Суд отримує остаточно наповнення, інші органи судової влади також закрили вакансії напередодні виборів, а боротьба з корупцією тепер триватиме в стінах спеціалізованого суду.

2015 року, коли історія нинішньої судової реформи тільки починалася, всі сторони процесу на словах прагнули одного. Однак як показує практика, розуміння «одного» дуже відрізняється залежно від позиції спостерігача. Складно оцінити, чи нинішній результат відповідає забаганкам виключно якоїсь зі сторін. Широкі верстви суспільства досі фактично не довіряють судам. Для більшості з них свідченням якості змін стало би покарання якоїсь відомої особи. Бажано політика й бажано, щоб вирок був якомога суворішим. Проблема такого підходу в тому, що він зовсім не характеризує саму систему та принципи її

існування. Вироки стосовно відомих політиків в Україні вже були, але мало в кого виникали сумніви щодо їх замовлення з боку інших політиків. Водночас громадські активісти, які безпосередньо брали участь у реформі в складі Громадської ради доброчесності (ГРД), теж незадоволені результатом. Для них свідченням провалу є збереження в системі недоброчесних суддів.

Не дочекалися доброго слова про реформу й від більшості рядових суддів, які згодні говорити. Для одних вона стала синонімом безперервних змін, стресу та збільшення робочого навантаження. На їхню думку, судова система – такий собі «цап-відбувайло» за все, що було в Україні до 2014-го. Для інших реформа не стала соціальним ліфтом. Ще інші потрапили у внутрішню опозицію через розходження з основною «лінією партії» в судовій системі. Єдині, хто демонстративно вдає, нібито результат чудовий, – це представники влади. І судової, і політичної. Іншого вибору в них просто немає.

Казати, що результати взагалі відсутні, було б неправдою. Із судової системи справді прибрали чимало найпроблемніших кадрів. Їх замінили «темні конячки», які рідше або й узагалі не потрапляли в скандали з корупцією, можливим незаконним збагаченням чи неадекватними вироками. Судова система загалом стала відкритішою, ніж раніше. Судді та керівництво

частіше йдуть на контакт зі ЗМІ, а протидії у відстеженні процесів майже немає. Частково це пояснюється зростанням суспільного інтересу, проігнорувати який неможливо.

За майже 30 років існування судової системи в незалежній Україні важко знайти період, коли вона не перебувала на стадії реформування. Однак правда в тому, що судова реформа часів Порошенка справді була наймасштабнішою за всі ці роки. Завдяки їй удалося навіть змінити політичний порядок денний із цього питання. Якщо відкрити передвиборчі програми політиків ще з минулих виборів, то звести їхні обіцянки можна до самостійності судової системи. П'ять років потому проблемою стала самостійність, яку судова система таки отримала.

Питання прямого політичного впливу на призначення суддів зняті. Верховна Рада втратила свої повноваження, у президента вони номінальні. Так само немає проблем і з тимчасовим призначенням їх. Раніше таким чином суддю, так би мовити, підвішували на гачок. Продовження його повноважень нерідко залежало від винесених рішень. Віднині ж суддів призначають безстроково. Змінили й спосіб наповнення органів судової влади. Тепер більшість у ключових органах – Вищій кваліфікаційній комісії суддів (ВККС) та Вищій раді правосуддя (ВРП) – мають самі судді. Залишається проблема непрямого впливу, давно відомого під назвою «телефонне право». Телефони в таких делікатних справах вже мало хто використовує, а от суть явища зостається незмінною. І саме тут стоїть Рубікон, узяти який досі нікому не вдалося.

Про що йдеться, найкраще проілюстрував грудневий з'їзд суддів, коли представники Феміди вперше в історії країни отримали більшість від загального складу ВРП (див. Тиждень № 52/2018). За два дні до цього громадська активістка К. Бутко опублікувала нібито погоджений із Банковою список задалегідь визначених переможців. Делегати з'їзду, які самі є суддями, мали вибір із понад 20-ти кандидатів і голосували таємно, а в кабінці для цього голосування не було представника Адміністрації президента. Однак

це не завадило тому, що імена усіх чотирьох переможців збіглися з іменами, оприлюдненими за два дні до заходу. І це спонукає до низки запитань. По-перше, судді отримали формальну незалежність, але чи готові вони її використати? По-друге, якщо вони готові бути незалежними, то чи відповідають їхні цінності вимогам, які суспільство висунуло після Майдану? Тож ідеться не так про проблеми законодавства, як про якість людського капіталу і що варто зробити саме в цьому напрямі.

...Свій порядок денний запропонували кілька суспільних організацій, причетних до діяльності Громадської ради доброчесності (орган, який нині бере участь в оцінюванні суддів на конкурсах, але не має вирішального голосу). Вони пропонують забрати в суддів більшість в органах суддівського врядування, яку ті щойно отримали: «Щонайменше половина в них (органах оцінювання суддів – Ред.) має бути представниками громадського сектору, яким довіряє суспільство (правозахисники, журналісти, представники профільних ГО) та/або авторитетними іноземними експертами». Як приклад наводять історію з виборами до Антикорупційного суду, коли вирішальне право голосу міжнародних експертів допомогло відсіяти чимало суперечливих кандидатів. Також активісти пропонують надати суддям можливість обирати своїх представників через анонімне інтернет-голосування. Серед пропозицій є ще норми стосовно суду присяжних, реформи юридичної освіти тощо.

У питанні механізму змін криється проблема будь-якого нового президента. Склад ВРП укомплектовано на доволі тривалий час, а зміни процедури добору до ВККС та обсягу повноважень ГРД перебувають у компетенції Верховної Ради. Вочевидь, навіть якщо переможець захоче змінити щось, то йому доведеться чекати щонайменше осінніх виборів до парламенту. Тож українську судову систему у кращому разі чекає повільна еволюція, а не нова революційна реформа (*Тиждень* (<https://tyzhden.ua/Politics/228034>)). – 2019. – 25.03).

А. Залевкий, ВЕРЖЕ : Как децентрализация помогает повысить качество жизни

Уже пятый год в Украине вместо старой системы централизации развивается сильное местное самоуправление. 1 апреля 2014 г. была принята Концепция реформы местного самоуправления. Подводя первые итоги децентрализации, Правительство подчеркивает важность поэтапности процесса: громады, объединившиеся в ОТГ, доказали успешность реформы. Сейчас самое главное ее продолжение

Зачем нужна децентрализация?

5 лет назад отсутствие на территориях реальных механизмов управления было огромной проблемой. Решение о старте децентрализации принимали в сложное для государства время.

Перед Украиной стоял главный вопрос защита территориальной целостности. Мы тогда понимали, как осознаем и сегодня, что невозможно сделать Украину сильной и успешной, если мы, не защищая одновременно границы, не станем проводить очень глубокие внутренние реформы. И тогда всей командой, и особенно я отмечу Владимира Гройсмана, который стал двигателем этого процесса, мы начали реформу децентрализации, отмечает спикер Верховной Рады Андрей Парубий.

Следует сказать, что именно ради воплощения этой реформы в жизнь Гройсман и пришел работать в центральную власть. Дать старт децентрализации Премьер пытался еще будучи мэром Винницы, но тогда власть в столице не хотела ничего слышать. Уже став главой Правительства, Гройсман убеждал и своих коллег-министров, и народных депутатов, и даже Президента в ее необходимости.

Эффективное самоуправление. Что это значит?

С самого начала была сформулирована четкая цель улучшение качества жизни людей.

Что такое децентрализация? Она предусматривает создание финансово независимых громад, которые смогут самостоятельно и на должном уровне содержать детские сады и школы, амбулатории, дома

культуры и клубы, инфраструктуру. Проще говоря, децентрализация это реальный путь к улучшению качества повседневной жизни жителей каждого села, поселка или города, подчеркивает Премьер-министр Украины Владимир Гройсман.

Достичь цели можно построив эффективные модели местного самоуправления. На сегодня 876 ОТГ получили полномочия, землю в коммунальную собственность, а значит, ресурсы для развития. Кроме того, государство финансирует инфраструктурные и образовательные проекты, развитие сельской медицины, агропроизводителей.

Амбициозные планы Веселого

Запорожская область входит в перечень регионов с самыми высокими темпами и качеством децентрализации. Примером громады, которая успешно реализует все возможности, предоставляемые реформой, является Веселовская сельская ОТГ, возглавляемая Петром Кияшко. Громада была образована в октябре 2015 года. Было сложно из-за отсутствия законов, но представители Кабмина и профильных министерств были всегда на связи, что позволяло оперативно набирать опыт.

Люди поверили в объединение очень быстро. Начинать мы в 2015 году с бюджетом в 28 млн грн. А сегодня это 98 млн. Те средства, которые мы собираем на территории, увеличились вдвое, рассказал П. Кияшко.

В громаде есть современный ЦНАП, осуществляется ремонт гимназии, уже пробурены скважины, что поможет решить вопрос с поставкой воды, также ремонтируют дороги, тротуары, ведется работа по благоустройству. Перечислить все пункты, которыми могут гордиться жители громады, сложно, потому что их очень много. За опытом в Веселое приезжают со всей Украины.

По словам П. Кияшко, есть и амбициозный проект: построить собственный бассейн.

Мы долго работали над этим проектом, его стоимость 64 млн грн. Бассейн будет

рассчитан на 56 дорожек, длиной 25 метров, что позволит организовывать здесь спортивные соревнования. Для детей планируют бассейн поменьше. Для посетителей оборудуют современный тренажерный зал, кафе, гостиницу на 1415 номеров, делится планами Петр Кияшко.

В громаде создали сельскохозяйственный кооператив: в одном из сел планируем задействовать капельное орошение, чтобы можно было выращивать смородину, малину, клубнику, получая высокие урожаи.

По мнению главы громады, большую роль в становлении ОТГ сыграло Правительство.

Нас часто приглашают на учебу, и мы пользуемся этой возможностью, ведь на переходном этапе важно сделать как можно меньше ошибок. Я не менее 15 раз встречался с В. Гройсманом, а также с Г. Зубко, В. Негодой. Это двигатели реформы. Мы очень благодарны за ту работу, которую они проводят. В частности, было налажено сотрудничество с представителями Эстонии, Польши и Германии. По убеждению П. Кияшко, залог успешного развития ОТГ – желание людей. Предлагать

готовые решения проще, а обсуждать их с людьми сложнее, но именно такой путь позволяет «разбудить» и объединить общество.

Успешную реформу нужно закрепить

Эксперты в унисон говорят, что реформа децентрализации является самой успешной в Украине и должна стать необратимой, ведь общины заинтересованы в устоявшихся правилах игры, а соответственно и в перспективах на многие годы. Сейчас и Правительство, и общественность выступают за законодательное закрепление децентрализации на уровне Конституции. Это обезопасит от импульсивных изменений изза популизма.

Надо защищать реформу. Конституция дает такую защиту, дает толчок для создания возможностей для развития каждого общества. Пять лет реформа проходила успешно, и последующие годы должны стать рывком для развития региональной экономики и улучшения жизни людей, уверен Премьер-министр Украины В. Гройсман (*БЕРЖЕ* (<http://verge.zp.ua/2019/04/как-децентрализация-помогает-повысу/>). – 2019. – 5.04).

Закон і Бізнес: Правники обговорили рішення КСУ щодо декриміналізації незаконного збагачення

За ініціативи Комітету АПУ з конституційного права, адміністративного права та прав людини в Києві з онлайн-трансляцією для членів регіональних відділень відбулося експертне обговорення на тему «(Не)конституційність (не)законного збагачення. Точка зору».

Як відомо, Рішення Конституційного Суду України № 1-р/2019 (щодо визнання неконституційною статті 3682 Кримінального кодексу України) спричинило активне обговорення серед науковців та практиків, фактично розділивши експертну спільноту, а його наслідком стала втрата чинності відповідної норми КК України та, відповідно, закриття усіх кримінальних справ, передає «ЗіБ» з посиланням на АПУ.

У своїй вступній промові А.Шуліма – Голова Комітету АПУ, старший радник «Kesarev

Consulting» – підкреслила необхідність об'єднання правників та громадськості навколо цієї теми задля визначення спільної позиції з цього питання: «Рішення Конституційного Суду – це і певна поразка громадянського суспільства в об'єднанні зусиль щодо створення якісних законодавчих норм. Ми маємо розуміти, що реакція на рішення КСУ – це одне, а наслідки, які ми маємо обдумати для себе для подальших дій, й зробити висновки – це саме те, що дійсно варте нашої з вами уваги».

Свою точку зору щодо ситуації висловив Б. Бондаренко – експерт з конституційного права Центру політико-правових реформ. «У суспільстві стався розподіл на тих, хто стає на захист рішення КСУ і тих, хто вважає це рішенням зрадою, мовляв, тепер всі кримінальні розслідування по ній мають закрити – незалежно

від того, на якому вони етапі. Зі свого боку маю зазначити, що стаття 368-2 КК від початку не відповідала принципу правової визначеності, формулювання статті було недосконалим і таким, що унеможливило його застосування на практиці», – зазначив Б.Бондаренко. На думку експерта, якщо з висновком щодо наявності певної правової невизначеності у формулюванні статті 368-2 погодитися можна, то той факт, що Конституційний Суд не вбачає жодних особливостей застосування презумпції невинуватості у певних випадках, насправді, може значно ускладнити пошук інструментів для врегулювання протидії незаконному збагаченню службової особи.

У своєму виступі І. П'ятак – адвокат, юрист громадської організації «Центр демократії та верховенства права» – також зазначив, що остання редакція положення 368-2 КК України не мала однозначного прочитання у суб'єктів, що мали її застосовувати, в тому числі серед адвокатів, прокурорів, суддів. На його думку, це могло бути однією з причин того, що рішення по цій статті так і не були винесені. Натомість, попередню редакцію цієї статті, на думку юриста, можна назвати більш вдалою.

Заступник Голови Комітету АПУ, партнер «Hillmont Partners» В. Галайчук звернув увагу учасників на негативну реакцію міжнародних експертів в питанні декриміналізації незаконного збагачення та той факт, що міжнародна практика та практика ЄСПЛ у рішенні КСУ наведена вибірково. Зокрема, він зазначив, що КСУ не врахував при прийнятті рішення той факт, що національне законодавство держави не може бути поясненням для невиконання нею міжнародних зобов'язань. «Не є абсолютним у практиці ЄСПЛ і презумпція невинуватості», – зазначає В. Галайчук, – «адже практика ЄСПЛ знає випадки, коли Суд надає переваги суспільній необхідності і іншим факторам в цьому питанні».

Зі свого боку К. Риженко – проектний менеджер/юридичний радник Transparency International Ukraine, член громадської ради при НАБУ – висловила точку зору «обуреного громадянського суспільства», яке вбачає в ситуації що сталася, вагому політичну складову.

На її думку, сукупність обставин, зокрема і той факт, що рішення прийнято Конституційним Судом саме напередодні виборів підвищує сумніви щодо його повної аполітичності в цьому питанні.

Тієї ж думки притримується і В. Сущенко, член Піклувальної Ради АПУ, к.ю.н., доцент, заслужений юрист України, голова правління громадської організації «Експертний центр з прав людини». На його думку, не дивлячись на всі недоліки статті, рішення КСУ все ж є суто політичним, як і сама ситуація щодо спроб боротися з так званим «незаконним збагаченням». В. Сущенко висловив свою незгоду з тим, що в статті 368-2 КК було порушено презумпцію невинуватості. «Завдання слідчого збирати об'єктивні докази, а КСУ просто не врахував того, що сучасні тенденції кримінального процесу такі, що слідчий має збирати докази і на користь особи, а не лише для її обвинувачення», – вважає юрист.

У своєму виступі, В.Сущенко також наголосив на необхідності чіткості при формулюванні правових норм та відсутності реальної політичної волі щодо протидії корупції. «Поки ж я бачу, що самі норми міняються до 15 разів, а потім визнаються неконституційними, що, на мою думку, свідчить, що воля така на сьогодні відсутня», – зазначив пан Володимир. «Єдине, що мене турбує – щоб наші обговорення не залишились банальним обміном думками. Повинно бути ще й практичне застосування», – окремо наголосив член Піклувальної ради АПУ.

Про майбутнє, а саме про те, що наразі в парламенті працює робоча група щодо опрацювання проектів законів України про внесення змін до КК та КПК України щодо відповідальності за незаконне збагачення, повідомив учасникам заходу Владислав Школьніков, помічник-консультант народного депутата України та секретар цієї робочої групи. Зокрема, він зазначив, що профільний Комітет вже має досвід успішної роботи в рамках робочої групи над проектом змін КПК і є всі підстави сподіватися на позитивні результати напрацювань і зараз.

Інше бачення ситуації порушив у своєму виступі О. Ільков член Правління АПУ та учасник зазначеної вище робочої групи, партнер «Kesarev Consulting». На його думку, недотримання принципу правової визначеності, на яку вказав в своєму рішенні КС, є однією з проблем, яку створює і діяльність самого КСУ. «Сьогодні ми можемо перелічити низку справ, які знаходяться на розгляді КСУ роками (це, зокрема, і питання люстрації, і питання наявності в Україні двох Верховних Судів), та й строки розгляду цієї справи щодо незаконного збагачення не сприяли правовій визначеності», – вважає О. Ільков.

«Обговорюючи рішення в Комітеті АПУ, ми з огляду на неповноту й непереконливість мотивувальної частини стисло означили його зміст так «боротьба з корупцією – справа правильна й потрібна, але наша Конституція цього не дозволяє». І тут мені здається ключовим є те, що сказав В. Сущенко, що повинна бути чітка політична воля, консенсус в суспільстві щодо визнання проблеми корупції та реального бажання з нею боротися, інакше ми будемо просто рухатись по замкненому колу, через п'ять років знову обговорюючи разом цю ж тему. Одним із шляхів виходу із ситуації може бути внесення подання до КСУ щодо перевірки на конституційність нової редакції цієї статті одразу ж після її прийняття в парламенті.

«Оскільки наразі в парламенті працює робоча група, до якої входять і представники АПУ, фахове напрацювання нового законодавчого положення Кримінального кодексу, яке б дозволило запобігти явним ризикам визнання його неконституційним, є дуже важливим. Хоча, слід визнати, що деякі учасники заходу порушували і питання, чи є необхідність саме в криміналізації такого злочину, – коментує дискусію її модератор А.Шуліма. – Саме в тому, що КСУ звернув увагу на положення Конвенції, яке дозволяє таку криміналізацію «за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї системи», а також в тому, що ми на сьогодні не маємо певності як і коли КСУ оцінить нову редакцію цієї статті, є небезпека подальшої роботи в цьому напрямі».

«Що ж стосується самого прецеденту декриміналізації злочину через Конституційний Суд, який ми наразі маємо, то це окреме, достатньо непросте питання, ще потребує додаткового аналізу і пошуку шляхів вирішення подібних правових криз на майбутнє», – зазначають в Комітеті (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/print/137170-pravniki_obgovorili_rishennya_ksu_schodo_dekriminalizacii_ne.html). – 2019. – 8.04).

С. Рахманін, ZN.UA: Дострокові парламентські вибори – міфи та реалії

Чи можливі позачергові вибори парламенту?

Політики й експерти активно обговорювали ймовірність дострокового припинення повноважень Верховної Ради. Але, на мій погляд, не завжди були точні у датах і визначеннях.

Очевидним є бажання В. Зеленського отримати велику фракцію в Раді. Якби парламентські вибори відбувалися одразу після президентських, так би воно напевно й сталося. Але їх призначено на 27 жовтня. За цей час можна розгубити неабияку кількість прибічників. Чи є спосіб перетворити чергові вибори на позачергові?

Дострокове припинення повноважень ВР, згідно зі статтею 90 Конституції, можливе у трьох випадках:

- по-перше, у випадку нездатності депутатського корпусу впродовж місяця сформувати парламентську коаліцію;

- по-друге, у випадку неможливості впродовж 30 днів однієї сесії відкрити пленарні засідання;

- по-третє, якщо після відставки Кабінету міністрів упродовж 60 днів не сформовано новий уряд.

Був ще четвертий – так звана неповноважність Ради. Цей спосіб розпуску ВР не передбачений Основним Законом, що, однак, не завадило застосувати його у 2007-му. Тоді третина депутатів добровільно відмовилася від мандатів, що дозволило тодішньому президентові В. Ющенку видати указ про дострокові парламентські вибори. Але тепер цей механізм не працює: чинне законодавство забороняє партіям "обнуляти" передвиборні списки. А тому місця нардепів, які достроково складуть повноваження, автоматично посядуть ті, хто перебував на непрохідних місцях у партійних "табелях".

Із трьох конституційних способів дострокового припинення повноважень Ради більш-менш реалістичним видається тільки перший. Як мінімум, із двох причин:

- сам факт реального існування парламентської коаліції давно викликає сумніви;

- свого часу із Закону "Про Регламент Верховної Ради України" було вилучено статті, що стосуються процедури формування і розпуску коаліції.

Не вдаватимемося в подробиці, чому так сталося, просто констатуємо: старі правила створення і функціонування коаліції скасовані, нові – не написані. А, згідно з українськими реаліями, все, що не відрегульоване, – уразливе.

У лютому 2016-го, після виходу фракцій "Батьківщина", "Самопоміч" і РПЛ, припинила своє існування парламентська коаліція "Європейська Україна". Два найбільших партійних осередки Ради – БПП і НФ – нібито заручилися підтримкою позафракційних депутатів і запевнили, що коаліція продовжила своє існування.

Нібито – оскільки поіменного списку членів ніхто не бачив. Спікер Парубій спочатку обіцяв оприлюднити персональний склад коаліції, потім (у лютому 2017-го) оголосив, що це не входить до його компетенції. Тобто про те, що коаліція справді існує, відомо зі слів спікера та її координаторів Герасимова і Бурбака. Юридичних підтверджень досі надано не було.

Важливий момент: згідно зі статтею 90 Конституції, повноваження парламенту не можуть бути достроково припинені в останні шість місяців терміну повноважень ВР і президента. Тобто Раду (навіть є правові підстави) не можна розпустити:

- до вступу на посаду нового президента;

- після 27 травня поточного року.

Термін повноважень Ради відлічується не з дня виборів (як багато хто помилково вважає), а з моменту приведення депутатів до присяги – з 27 листопада 2014-го. Тобто останні півроку повноважень чинної ВР – 27 травня – 27 листопада 2019-го.

Другий тур президентських виборів відбудеться 21 квітня. Центрвиборчком упродовж 10 днів з моменту отримання

всіх протоколів окружкомів має встановити результати волевиявлення шляхом прийняття відповідного протоколу. Не менш ніж через 3 дні після підписання протоколу ЦВК "Голос України" та "Урядовий кур'єр" мають оприлюднити результати виборів. Не пізніше ніж через 30 днів після оприлюднення підсумків волевиявлення переможець виборів має скласти присягу, після чого набуде повноважень президента.

Підсумуємо: теоретично можливо, що новообраний очільник держави вступить на посаду в перших числах травня. Таким чином (за наявності бажання й відповідних юридичних підстав) у нього буде два-три тижні на те, щоб достроково припинити повноваження Ради.

Перейдімо до юридичних підстав. Відсутність парламентської коаліції – припущення хай і обгрунтоване, але юридично не доведене.

По-перше, як встановити факт наявності/відсутності коаліції? По-друге, навіть доведений факт відсутності коаліції не означає автоматичного розпуску чинної ВР і оголошення нових парламентських виборів. Пояснимо: припустімо, якимось чином встановлено, що, наприклад, станом на

4 травня у Раді немає коаліції, яка б об'єднувала 226 депутатів (вимога ст. 83 Конституції). У такому разі депутатський корпус упродовж 30 днів має сформувавши нову (припис тієї ж статті 83). Навіть якщо Рада нової коаліції не сформує, достроково припинити її повноваження не можна. Кінець відведеного Основним Законом терміну припаде на початок червня, до завершення каденції ВР залишиться менш ніж півроку, а в такому разі дострокові парламентські вибори заборонені (ст. 90 Конституції).

Як це планують обійти? З допомогою суду. І не Конституційного (як хтось може подумати), а київського Окружного адміністративного.

6 березня ц.р. цей орган офіційно затребував від Верховної Ради підтвердити інформацію про наявність коаліції. Як впливає з офіційної заяви прес-служби Окружного адміністративного суду міста Києва, – "Суд ухвалив витребувати у Верховної Ради,

Апарату Верховної Ради, коаліції депутатських фракцій у парламенті відомості, станом на 28 лютого 2019 р., із зазначенням прізвищ, імен, по батькові народних депутатів, що входять до складу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді".

На якій підставі? У рамках розгляду позову депутата Андрія Деркача. Зазначений нардеп звернувся в ОАС столиці з приводу бездіяльності координаторів коаліції, яка не забезпечила внесення кандидатури міністра охорони здоров'я. Перш ніж встановити міру відповідальності кураторів більшості, суд визнав за необхідне встановити сам факт існування коаліції.

Як впливає з наведеної вище заяви прес-служби київського ОАС, суд зобов'язав надати необхідні документи (або письмові пояснення неможливості надання суду затребуваних доказів) до 12 березня. Тобто ще місяць тому. За нашою інформацією, документи надані не були, пояснення – також.

Підсумуємо. Якщо відповідні документи не будуть надані, у суду буде привід встановити, що коаліції немає, як мінімум, із 28 лютого 2019 р. 30 днів, відведених на формування нової, спливали наприкінці березня. Отже, у переможця президентських виборів, якщо він зіпреться на рішення ОАС, з'являться формальні підстави припинити повноваження ВР одразу після складання присяги.

Припустімо, не того самого дня (Конституція вимагає в такому разі провести консультації з керівництвом ВР та лідерами фракцій), а наступного або через кілька діб. Хай там як – часу до 27 травня вдосталь.

Чи можна припинити повноваження конституційного органу на підставі можливого рішення адміністративного суду? Слід гадати, ефективність такої схеми була б вищою, якби надворі стояв не квітень 2019-го, а хоча б травень 2016-го. Згідно з попередньою редакцією статті 124 Конституції, юрисдикція судів поширювалася на всі правовідносини в державі. Саме спираючись на цю норму, Верховний суд у 2004-му прийняв рішення про так званий "третій тур" президентських виборів.

Але в червні 16-го до КУ внесли зміни. Тепер судоустрій будується за принципом спеціалізації. А юрисдикція судів поширюється на юридичні спори та кримінальні обвинувачення.

Експрес-опитування правознавців з приводу життєздатності описаної нами схеми ясності не внесло, їхні думки розділилися. Немає в них згоди і з приводу можливої позиції Конституційного суду. Те, що гіпотетичний президентський указ про дострокове припинення повноважень ВР може бути предметом розгляду в КС, – більш ніж імовірно. Втім, "гнучкість" монопольного органу конституційної юрисдикції загальновідома. До того ж у нашій державі можливо практично все.

Конструктором оригінальної "пастки для Ради" наші джерела називають Андрія Богдана, що здійснює юридичний супровід кандидата Зеленського і водночас є особистим адвокатом Коломойського. Стверджують, що Богдан (один із можливих кандидатів на посаду глави АП у разі перемоги Зеленського) має міцні зв'язки з київським ОАС. За тими ж даними, позов Деркача не був частиною схеми з самого початку, просто в суді (гадаю, за рекомендацією ззовні) вирішили використати придатну наявну справу для "підкопу" під парламент.

Чи означає це, що, на випадок можливої перемоги Зеленського, схему буде задіяно? Не факт, як не є поки що фактом і сама його перемога.

Більше того – сам факт використання цієї схеми абсолютно не обов'язково означає розпуск ВР. Норми статті 90 – дискреція, а не імператив. Очільник держави не зобов'язаний, а може достроково припинити повноваження Ради у разі невиконання нею певних конституційних приписів.

Що з цього випливає? У планах, нарівні з розпуском чинного парламенту, може значитися і його шантаж. Примус до співпраці через погрозу дострокових виборів. 10 квітня ресурс "liga.net", із посиланням на інформацію,

отриману від членів команди Зеленського, оприлюднив план його дій у випадку перемоги. Там, зокрема, значиться (цитуюмо) – "Секретний план" для Ради. Оскільки більшість рішень неможлива без Верховної Ради, Зеленський хоче налагодити співпрацю з депутатами. А якщо співпраці не вийде, обіцяє скористатися іншими варіантами, "які багатьох здивують".

Можливо, у цьому й полягає "секретний план"?

Чи може бути зацікавленим у дострокових парламентських виборах Порошенко? На мій погляд, швидше, так. Причому і у випадку перемоги, і у випадку поразки. У випадку перемоги – може сам ініціювати такий крок, у випадку поразки – дати фракції команду "не заважати".

Якщо Порошенко переможе (шанси мінімальні, але вони є), йому треба буде конвертувати свою перемогу у підтримку на виборах. Так, його партія, в кожному разі, набере менше, ніж є (на сьогодні у фракції – 135 депутатів). Але майже напевно в липні 2019-го підтримка після "іменних виборів" й консолідації електорату, "Солідарності" буде вищою, ніж у жовтні.

Якщо Порошенко програє, то в липні йому ще буде на кого й на що спиратися. А в жовтні більшість виборців може прохолоннути, а більшість соратників – розбігтися.

Що ще додати? Поки що дострокова парламентська кампанія – теоретичний сценарій. Є багато нюансів, складнощів та припущень. Але якщо цей сценарій буде втілений у життя, позачергові вибори до Ради мають відбутися впродовж шістдесяти днів з часу прийняття рішення про дострокове припинення повноважень ВР VIII скликання. Тобто (найімовірніше) – 27 липня.

Тож про всяк випадок коригуйте терміни відпусток (***ZN.UA** (https://dt.ua/internal/dostrokovyi-parlamentski-vibori-mifi-ta-realiyi-308454_.html). – 2019. – 13.04).*

Інститут Просвіти, Телеканал новин «24»: Децентралізація: що робити малим містам?

Отримувати хорошу освіту в сучасній і комфортній школі, мати доступ до якісних медичних послуг, ходити освітленими та прибраними вулицями.

Це лише декілька пунктів, на які мають право всі мешканці українських міст і сіл.

Щоби ці послуги надавали дійсно якісно, має бути відповідальний. І не в далеких столичних кабінетах, а поруч – у містечку, селищі чи селі. Для цього в Україні з 2014 року триває децентралізація.

Що таке децентралізація?

Якщо коротко – це передання повноважень і фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування. Із 2015-го й до сьогодні в Україні було створено 884 об'єднані територіальні громади.

За задумом реформи, саме вони – сільські, селищні міські ради та їхні виконкоми – повинні мати широкі повноваження й достатньо коштів, щоби бути спроможними вирішувати всі місцеві питання та нести за це відповідальність. Отож, місцеві громади мають самостійно, за власні кошти вирішувати питання місцевого значення, а не повністю розраховувати на державу. Відбувається так звана бюджетна децентралізація.

У цій статті зосередимося на так званих малих містах.

Довідка

За законом, статус "малого міста" в Україні мають населені пункти, кількість населення яких не перевищує 50 тисяч осіб. Їх є 388, а це близько 81% від загальної кількості українських міст.

Для початку – докладніше про джерела, з яких же наповнюється бюджет малого міста після реформи:

60% податку на доходи фізосіб – кошти, що утримуються із зарплат працівників. Саме цей податок залишається основним джерелом власних надходжень міст.

13,44% надходжень від акцизу з реалізованого в місті пального. Збір запровадили в березні 2017 року.

Єдиний податок.

Земельний податок – кошти, отримані від використання землі міста.

А ще місто отримує гроші з податку на нерухомість, екологічного та туристичного податків, адміністративних зборів.

І, звичайно, субвенції з держбюджету, призначені на пільги та субсидії для населення.

Коментар аналітика "Інституту Просвіти", юриста Наталії Алексєєвої

"Закон від 28.12.2014 "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" (фінансова децентралізація) розширив базу доходів для міст обласного значення та ОТГ, але міста районного значення втратили важливий вид доходу – 25% податку на доходи фізичних осіб, що становив у багатьох малих містах більш ніж половину дохідної частини.

Один із мотивів такого напрямку реформи – це, звичайно, стимулювати формування ОТГ і насамперед навколо малих міст.

Міська система України представлена 460 містами, з них – 388 малих міст (до 50 тис. осіб) і 49 з цих міст не є районними центрами. Відповідно, найбільша частка міського населення України (близько 33%) проживає в малих містах, хоча частина з них мають статус міста обласного значення або негайно отримало його у 2015-2016 роках, тому не відчували фінансових втрат від децентралізації".

Про видатки

У 2017 році на місцевий рівень передали видатки на середні загальноосвітні заклади, крім видатків на оплату праці педагогів. Так само місту передали видатки на оплату праці, плату за комунальні послуги та енергоносії медичних закладів.

Коментар аналітика "Інституту Просвіти", юриста Н. Алексєєвої

"Протягом 2015-2019 років міста районного значення просять у районної ради кошти на утримання закладів освіти та культури, що

суттєво ускладнило утримання таких структур. Вже не кажемо про розвиток. Адже міста суттєво втратили в доходах із вилученням ПДФО та незабезпечені іншими бюджетними доходами для утримання таких установ.

Врешті, районна рада та РДА отримали більше влади над малими містами, оскільки деякі громади не мали змоги утримувати заклади освіти та культури, тож почали передавати ці установи в управління РДА або вести постійні "торги" з РДА щодо утримання цих установ.

Тут можна навіть сказати, що влада централізувалась у руках РДА та районних рад. Це ж стосується й закладів охорони здоров'я та соціальної інфраструктури".

Як діє бюджетна децентралізація та чи діє взагалі? Чи розв'язала вона проблему. А може, навпаки, додала клопотів містам? А як виживають міста, які з тих чи інших причин не утворили ОТГ? Це з'ясувати вирішили на прикладі міста Золочева.

Золочів – місто районного значення, що на Львівщині. Розташоване за 64 км від Львова. Населення міста – 24 тисячі мешканців.

Міський голова Золочева Ігор Гриньків розповідає: Золочівський район – один з тих районів, де проект Перспективного плану Кабмін затвердив ще 2015 року. І це мало би стати гарним поштовхом до утворення ОТГ у районі. Однак не так склалося, як гадалося. Досі жодна з ОТГ на території району так і не з'явилась. А отже, відчуті всі блага децентралізації не вдається.

– Створення ОТГ: чому Золочів тупцює на місці?

Процес утворення об'єднаної територіальної громади з центром у Золочеві я ініціював ще 2016 року. Однак мою ініціативу підтримали лише частково. Очевидно, цей процес у нашому районі не відбувається, бо не всім зрозумілим є підхід до формування нових об'єднаних територіальних громад.

Ми намагаємося створити ОТГ, але ініціатива має йти не тільки від Золочева. Вважаю, що добровільного об'єднання вже не буде. Хіба що з примусу.

Перспективний план об'єднання у Золочівському районі не є раціональний. Бо

під час складання такого плану передусім треба думати про людей, а не про чиновників, котрі під свої потреби формують ОТГ. Керівник Департаменту фінансів пан Олег Демків (у Львівській обласній держадміністрації, – Авт.) на одній з нарад говорив, що кожен вибори до ОТГ – це велике нервування. Чому? Бо не має впевненості в тому, яка буде ситуація із фінансами у цій громаді. І сказав розумну річ: потрібно набратися мужності та говорити про те, що деякі ОТГ сформовано абсолютно неправильно і слід усе переробляти, адже люди не зможуть нормально жити.

Коментар аналітика "Інституту Просвіти", юриста Н. Алексєєвої

"Методика формування спроможних громад чітко встановила послідовність формування ОТГ, де насамперед повинні були створюватись ОТГ навколо міст-районних центрів.

Але як завжди, у стратегічне та науково обґрунтоване бачення втрутилася політика. Адже створення ОТГ напряму залежить від обласної ради (яка затверджує Перспективний план формування територій громад) та ОДА (яка дає висновок про законність об'єднання та звертається у ЦВК).

Зокрема, у багатьох випадках Перспективні плани формували не згідно з методикою та не на користь районних центрів (обминаючи їх або суттєво обділяючи).

Ситуації з Перспективним планом сприяло також небажання сільських / селищних рад втрачати повноваження на користь районного центру через створення ОТГ з центром у місті.

Законодавчого виходу із цієї ситуації так і немає. Всі очікують на закінчення "добровільного" підходу та застосування примусового принципу для формування решти ОТГ, зокрема, з прийняттям закону про адміністративно-територіальний устрій.

У підсумку – малі міста в багатьох випадках із об'єктивних причин не можуть створити ОТГ, а без ОТГ суттєво постраждали від децентралізації".

– Створення ОТГ для такого невеликого міста, як Золочів, – це плюс?

Якщо врахувати розвиток Золочева та прилеглих сіл, з якими ми маємо об'єднатися,

то я маю дуже великий сумнів у цьому "плюсі". Так, вихід на прямі відносини з державним бюджетом – це однозначно плюс. Але я чітко розумію, скільки треба грошей, аби відновити сільську інфраструктуру. Сьогодні Золочів має достатньо земель з усіх боків, але їх уже давно роздали. Тобто перспективної землі під розвиток якоїсь промисловості чи бізнесу немає.

Наведу приклад.

Ми затвердили генплан Золочева, де передбачили певну кількість землі для будівництва фабрик, заводів тощо. Така земля – перспективна. А прилеглі села такої землі не мають.

Візьмемо село Вороняки, що біля Золочева. За площею воно ще більше, ніж наше місто. Ми думаємо, що ж ми можемо зробити, щоб оживити це село, дати нові робочі місця. Але перспективної землі там немає. Вона вся розпайована. Паї передано в оренду агрофірмам, які обробляють землю, людям сплачують гроші за користування цією землею.

А проблем у тому селі – більш ніж потрібно. Вуличного освітлення немає, доріг немає. Проблем багато, а коштів, щоб їх розв'язати, потрібно в рази більше".

– Бюджетна децентралізація, за меседжами влади, – це автономізація місцевих бюджетів. Це дійсно так?

Пояснюю на прикладі.

Сьогодні районна рада має свій бюджет, а ми – малі міста – маємо свій. До бюджету міста йдуть кошти від акцизу. Окрім пального, підакцизні товари – це алкоголь і тютюн. І так виглядає: якщо місто хоче збільшити свій бюджет, то мешканці міста мають більше випити горілки, викурити цигарок. А це ненормально.

Або ще один приклад.

Сьогодні ми реконструюємо головну площу в комплексі з прилеглими вулицями. Вартість цих робіт – 29 мільйонів гривень. А бюджет міста Золочева – 30 мільйонів. Бюджети малі та не відповідають тим проблемам, які маємо. За таких умов ми сподіваємося на допомогу району, області, держави.

Згадаю тут і про пільги на проїзд для населення. Раніше ці витрати покривала

окрема субвенція із центрального бюджету, але 2016 року держава припинила її надавати. Якщо держава гарантує певні пільги для людей, то нехай вона й забезпечить ці пільги. А центральна влада перекинула цей обов'язок на районні та міські ради. І голова райради чи адміністрації каже: "На території міста їздить стільки-то пільговиків, давайте кошти з міського бюджету, щоб ми це забезпечували". А звідки ми маємо взяти ці кошти? Ми не можемо планувати такі речі.

Станом на сьогодні бюджет району утримує освіту, культуру, охорону здоров'я. Ми розуміємо, що й там також є велика кількість проблем. І це ще раз доводить, що планувати кошти потрібно дуже виважено.

– Як наповнюється бюджет Золочева?

Оренда і продаж землі; кошти від оренди комунального майна, але зараз маємо лише 2-3 такі приміщення, тому й не маємо, що здавати в оренду; єдиний податок; підакцизні товари – маємо такі джерела.

На території Золочева є великий навчальний центр Нацгвардії, підрозділи Збройних сил України, де працюють мешканці міста. Проте податок від їхньої зарплати йде саме до районного бюджету. Але ці ж люди хочуть ходити гарними дорогами в місті, красивими й прибраними міськими парками.

Я порахував мінімальну потребу для такого міста, як наше, на невідкладні заходи, які є зараз: поремонтувати дороги, колектори, каналізувати масиви, добудувати полігон твердих побутових відходів. Ця сума – 300 мільйонів гривень. Сьогодні ми маємо бюджет – 30 мільйонів у рік. До цього всього ще й район хоче, аби місто давало гроші для на соціальний захист мешканців.

Де знайти ці гроші? Добре те, що місто співпрацює з малим бізнесом.

Ще такий приклад. Місто Львів продало приміщення 70 квадратних метрів більше ніж за 30 мільйонів. 70 квадратних метрів приміщення коштує більше, ніж річний бюджет Золочева. Ми дуже сподіваємося на якийсь справедливий розподіл державних коштів.

Виконавчий директор Асоціації міст України О. Слобожан:

"Хочу зазначити важливий момент – ми провели не бюджетну децентралізацію, а лише перший її етап, який називається "Реформа міжбюджетних відносин". Це було упорядкування розподілу загальнодержавних податків і формул вирівнювання між центром і органами місцевого самоврядування. Місцеві податки, власні ресурси як основа місцевого самоврядування. Ми ще не підійшли до цього реформування.

Зараз влада говорить про збільшення місцевих бюджетів. Так, дійсно. Місцеві бюджети за останні роки зросли на 165,4 мільярда гривень: з 68,6 мільярда в 2014-му до 234 мільярдів гривень у 2018 році. Бо у 2012-2013 роках у країні була стагнація – і на контрасті справді відбулося збільшення бюджетів.

Сьогодні профільні міністерства надали стільки видаткових повноважень органам місцевого самоврядування, що зараз говорити про профіцитність дуже складно.

А от з 2020 року ми вже будемо говорити про дефіцитність місцевих бюджетів.

З 2020 року зникне акциз на паливо – це 9 мільярдів гривень. Вже є постійні ініціативи про скасування місцевого акцизу з тютюну та алкоголю. Тобто в перші роки було зростання, а зараз відбувається перенавантаження цими видатковими повноваженнями. Тому нам треба терміново проводити другий етап реформи і та передбачати це в місцевих бюджетах".

Розумний вихід – категорія "громада"

За словами експертів, ситуація Золочева далеко не унікальна для країни. І знайти вихід могла б допомогти реформа адміністративно-територіального устрою України. А саме слід реформувати розподіл адміністративних одиниць.

Такий проект Закону "Про засади адміністративно-територіального устрою України" вже є на розгляді Верховної Ради. Але його розгляд досі не розпочато.

Згідно з ним, будуть три рівні системи адмінтерустрою, за якими такі адміністративно-територіальні одиниці: громада – район – регіон.

"Нам потрібно закінчити адмінреформу, щоб у нас не було такого явища, як розподіл на міста обласного, районного значення, селища та села, – зазначає виконавчий директор Асоціації міст України Олександр Слобожан. Переходити на поняття "громада" й збільшувати відсоток відрахування податку на доходи фізосіб до 100%. Чому? Тому що всі основні послуги надають і так на рівні населених пунктів.

Видача паспорта, посвідчення водія, виплата субсидій, утримання доріг – на сьогодні держава передала всі повноваження на "низ". А відсоток ПДФО не збільшився, 25% ПДФО йде до обласного бюджету, 60% (які збирають із сіл, селищ) – до районного.

Тому область і район мають виконувати лише координаційні функції".

Зі свого боку міський голова Львові Андрій Садовий на VII Форумі місцевого самоврядування також звернув увагу на бюджетний дисбаланс:

"Ми всі пишаємось успіхами децентралізації. Однак держава не виконує своїх зобов'язань щодо фінансування того, що стосується гуманітарного блоку. Є дисбаланс. У нас великі міста мають надходження від ПДФО, а малі міста не мають нічого. Як їм виживати? Я б для всіх міст в Україні зробив один стандарт – 60% ПДФО. Громади не повинні бути заручниками.

Щодо місцевих податків та зборів, то податкова цим не займається, тож я б ці підрозділи підпорядкував містам, і тоді був би набагато більший результат, бо ми б мали більше "живих" коштів".

За словами Андрія Садового, ще одним важелем розвитку для міст є активна робота з європейськими фінансовими фундаціями.

"Потрібні інвестиції. Часто на рівні Мінфіну є планка, що більше коштів брати не можна. Я б максимально сприяв залученню інвестицій через ЄБРР, ЄІБ тощо. Це ті речі, які повинна робити держава, – пропонує Андрій Садовий. – Та головне – держава повинна не шкодити, а зрозуміти, що місцеве самоврядування – партнер і фундамент, на якому можна збудувати успішну державу" (*Телеканал новин «24»* (https://24tv.ua/detsentralizatsiya_shho_roboti_malim_mistam_n1142809). – 2019. – 18.04).

В. Шабунін, Телеканал новин «24»: Судова та антикорупційна реформи: що має зробити президент України після обрання

Впередвиборчих баталіях усі надто сильно зосередилися на прізвищах. На другий план відійшло, що саме переможець має зробити після виборів. Прихильникам кандидатів у президенти важливо зрозуміти, чого від своїх фаворитів вони чекають. Тому понад 20 профільних громадських організацій визначили, яких змін в антикорупційній та судовій реформах вони прагнуть.

Проблеми судової реформи

Після Революції гідності Україна й далі бореться за якісні суди. Реформа, яка триває протягом останніх п'яти років, так і не досягла бажаного. Тільки 1% громадян вважають реформу судів повністю успішною.

Одночасно з цим 89% українців вважають несправедливістю у судах серйозною проблемою для України. Вони й надалі мають один із найнижчих рівнів довіри серед усіх соціальних інституцій. З такою судовою системою держава просто не може довго існувати. Розв'язання проблеми судової системи необхідно вимагати від майбутнього президента.

Проблема перша. Якісне оновлення суддівського корпусу та його підзвітність суспільству, а не Адміністрації Президента. Очищення суддівського корпусу українці найбільше довіряють саме представникам громадськості – 47%, і тільки 8% – самим суддям.

Зараз в Україні найбільшою мірою саме судді очищають свої ж лави. Роблять вони це руками Вищої кваліфікаційної комісії суддів на чолі з Сергієм Козьяковим. Заробляючи 225 тисяч гривень на місяць, Козьяков і компанія у Вищій Раді Правосуддя залишили на посадах понад дві сотні суддів Майдану.

Проблема друга. Гарантування політичної незалежності судової гілки влади. Президент має гарантувати відсутність впливу на Конституційний суд, Верховний суд та Антикорупційний суд.

Для цього від президента потрібно:

Відповідні проекти законів.

Показове покарання будь-якого члена своєї команди, який хоча б спробує впливати на суди після їх оновлення.

Проблема третя. Громадяни не залучаються до здійснення судочинства. Через це судді замість того, щоб встановлювати істину, вишукують разом з адвокатами лазівки для винесення завідомо незаконних та несправедливих рішень.

Повноцінний запуск суду присяжних розв'яже цю проблему. Адже тоді рішення про винуватість чи невинуватість прийматимуть присяжні, тобто звичайні громадяни. Суддя ж лише в рамках закону визначатиме покарання.

Проблеми антикорупційної реформи

1. Повна втрата довіри суспільства до керівництва Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – Назара Холодницького. Новообраному президенту потрібно буде добитися його звільнення, а також гарантувати прозорість обрання нового керівника.

2. Неспроможність менеджменту Національної агенції з питань запобігання корупції виконувати базові функції. Перевірку тих самих електронних декларацій. Новообраному президенту потрібно якнайшвидше добитися повного перезавантаження НАЗК.

3. Перетворення частини СБУ в головний силовий інструмент корупції.

4. Постійні атаки політичної еліти на Національне антикорупційне Бюро.

Це лише чотири головні виклики в судовій реформі та чотири в антикорупційній. Насправді їх набагато більше, але нехай президент хоча б ці вирішить. Незалежно від прізвища президента він навряд чи візьметься за розв'язання цих проблем. Проте відсутність такого запалу точно зможе компенсувати конструктивний тиск суспільства.

Суспільство спроможне на ефективний тиск влади лише тією мірою, в якій громадяни зберігають єдність, яку останні кілька тижнів свідомо розколюють. При чому роблять це дуже технологічно. Не можна дати цю єдність зруйнувати, бо ми, як суспільство, програємо навіть за умови виграшу фаворита (*Телеканал новин «24»* (https://24tv.ua/sudova_antikoruptsiyna_reformi_shho_maye_zrobiti_prezident_ukrayini_pislya_obrannya_n1142474). – 2019. – 18.04).

Укрінформ: 10 фактів про судову реформу

Після Революції Гідності відсутність незалежної судової системи було визнано однією з найбільших загроз для української державності.

Тому реформа судової гілки влади була визначена пріоритетом в діяльності новообраних органів влади. Її метою стало створення справді незалежної системи судів – з новим рівнем відповідальності та підзвітності суддів. Саме за цю реформу зараз нещадно критикують Президента України Петра Порошенка, а радники одного з кандидатів на пост глави держави нещодавно заявили про те, що реформа насправді «імітувалася», тому є необхідність здійснення її «перезапуску». Водночас, міжнародні експерти, які брали безпосередню участь у проведенні реформаторських змін, дуже високо оцінюють проведену роботу і отриманий результат. Ми пропонуємо нашому читачеві розглянути ряд фактів про здійснення реформи і самостійно зробити висновки.

1. Україна отримала неефективну систему правосуддя у спадок СРСР та перших десятиріч незалежності

За радянських часів суди були частиною державної каральної системи та фактично підпорядковані державним і партійним органам. Презумпція невинуватості й інші ключові права та гарантії існували переважно на папері.

З отриманням Україною незалежності до «радянських» проблем судової системи додалися нові. Суди перетворювалися на осередки корупції. Ця тенденція досягла апогею за президентства Віктора Януковича. Право в державі деградувало, а образ судді отримав глибоке негативне забарвлення у суспільстві, яке доведеться виправляти роками.

2. Становлення верховенства права – один із найважливіших викликів

Без перебільшення, від цього залежить гідне життя громадян і розвиток країни. Наша спільна мета – правосуддя в Україні за європейськими стандартами, засноване на верховенстві права.

3. Реформа системи правосуддя відбувається згідно з чіткою стратегією, яку підтримали ЄС та Рада Європи

Розроблена Радою з питань судової реформи і затверджена Указом Президента України стратегія визначає кроки, необхідні для створення сучасної європейської системи правосуддя в Україні. До складу розробників увійшли міжнародні експерти, юристи-практики, науковці, депутати, представники громадських організацій, судді.

Радою було «затверджено Стратегію реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів 2015-2020, а разом з нею і чіткий план дій для реалізації реформ. Більше того, Рада скликається щороку та визначає річний план з більш конкретними процедурними діями. Рівень організації реформ в секторі правосуддя дійсно вражає», – зазначив Довідас Віткаускас, керівник Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні (ПРАВО)».

Стратегія передбачає три складові реформи:

Приведення законодавства до європейських стандартів.

Створення нових та переформатування існуючих інституцій системи правосуддя.

Кадрове перезавантаження.

4. Ухвалено більшість (але не всі) з ключових законів, необхідних для якісної роботи судової системи

Законодавча складова реформи близька до завершення. Загалом з 2014 року ухвалено 10 засадничих законів, які приводять систему правосуддя в Україні у відповідність до європейських стандартів.

Завдяки змінам у Конституції та новому законодавству про судоустрій були створені умови для незалежної та відповідальної роботи судів в Україні. Створено нове процесуальне законодавство, яке має зробити судовий процес більш ефективним та швидким.

Нове законодавство про судоустрій передбачає оцінювання кожного чинного судді за критеріями компетентності, добросовісності й етики, а також проведення прозорих конкурсів на суддівські посади.

Це законодавство було розроблено у співробітництві з європейськими експертами й отримало високі оцінки:

«Ухвалення парламентом у кінцевому читанні конституційних змін щодо правосуддя є вирішальним кроком для посилення судової системи, підвищення її ефективності, забезпечення незалежності і неупередженості, а також боротьби з корупцією», – йдеться у спільній заяві верховного представника ЄС із зовнішніх справ і політики безпеки Федеріки Могеріні та єврокомісара з питань розширення Йоганнеса Гана.

Спеціальний радник Генерального секретаря Ради Європи в Україні Режі Брійя, член Ради з питань судової реформи: «Після Революції Гідності в Україні відбулися суттєві зміни в судовій системі. Це включає внесення змін до Конституції, прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів», внесення змін до основних процесуальних законодавчих актів України <...>. Ці події є прикладом того, як можна проводити зміни, якщо присутня необхідна політична воля».

Станом на початок 2019 року залишилось ухвалити новий закон про адвокатуру та законодавство про юридичну освіту.

Проект закону про адвокатуру погоджено з міжнародними експертами, які надали позитивний висновок, і знаходиться на розгляді у Верховній Раді.

«Судова реформа залишається незавершеною без довгоочікуваного закону про реформування адвокатури. <...> Закон є кроком вперед у порівнянні з нинішнім законом про адвокатуру від 2012 року. І я закликаю українське керівництво й надалі залишатися відданими цій реформі», – сказав Генсек ОБСЄ Томас Гремінгер.

Законодавчі зміни про юридичну освіту зараз опрацьовує робоча група на підставі ухваленої концепції.

5. Судова влада отримала все необхідне, аби бути справді незалежною та відповідальною

Порівнюючи з першими 23 роками незалежності, в Україні з'явилася незалежна судова гілка влади, нові закони про діяльність суду, високі зарплати суддів, новий рівень відповідальності та підзвітності суддів.

Відповідно до нового законодавства, політичні інститути було позбавлено впливу на призначення

та звільнення суддів, запроваджено інструменти забезпечення незалежності суддів, підвищено як вимоги до суддів, так і суддівську винагороду.

З іншого боку, вдосконалено систему дисциплінарної відповідальності суддів. Уперше в історії непідтвердження легальності доходів є конституційною підставою для звільнення судді з посади. Нова система санкцій дозволяє адекватно реагувати на порушення в діяльності суддів.

«Створено серйозні важелі, щоб протистояти корупційним рішенням. Вже немає однієї особи чи організації, яка ухвалює рішення про призначення суддів. Процес зараз складніший. Ним керує Вища кваліфікаційна комісія суддів, яка сама складається з 16 осіб. Їм допомагає Громадська рада доброчесності <...>. У процесі відбору суддів беруть участь також правоохоронні та податкові органи. Крім того, Вища кваліфікаційна комісія може лише рекомендувати того чи іншого кандидата на підставі результатів оцінювання. А після неї кандидатів перевіряє Вища рада правосуддя, і тільки після неї указ про призначення судді підписує Президент», – зазначив Довідас Віткаускас, керівник Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні (ПРАВО)».

6. Створено новий Верховний Суд, інші суди – в процесі перезавантаження

Станом на квітень 2019 року повністю оновлено касаційну ланку – створено новий Верховний Суд, який є найвищим судом у системі судоустрою України, що забезпечує єдність судової практики; частково оновлено суди апеляційної інстанції та розпочато оновлення судів першої інстанції.

Новий Верховний Суд запрацював 15 грудня 2017 року. З 1436 претендентів за результатами прозорого конкурсу, який проводився вперше, було призначено 118 нових суддів. Ними стали не лише колишні судді, але й адвокати й науковці. Головою Верховного Суду стала Валентина Данішевська. Верховний Суд забезпечує правильність застосування норм права всіма судами та єдність судової практики.

Якість конкурсу до Верховного Суду підтверджено позитивними висновками

європейських експертів, які зазначили, що процедура конкурсу «є прозорою і заслуговує на довіру на всіх її етапах, обумовлена високим суспільним інтересом і важливістю процесу».

Вища кваліфікаційна комісія суддів проводить оцінювання суддів на предмет їхньої відповідності критеріям компетентності, добросовісності й етики, а також конкурси для заповнення вакансій у судах першої та апеляційної інстанцій. Починаючи з 2014 року майже 30% від загальної кількості суддів подали у відставку, не чекаючи на проведення кваліфікаційного оцінювання. У процесі оцінювання чинних суддів, приблизно 20% було звільнено або звільнилося за власним бажанням. На їхні посади можуть претендувати не тільки судді, які успішно пройшли оцінювання, але й адвокати-практики та юристи-науковці, які відповідають професійним та етичним критеріям.

Разом з цим, кадрова складова реформи ще досить далека від завершення: має бути закінчене не тільки оцінювання всіх (а це – тисячі) суддів у судах першої та апеляційної інстанції, але й проведені конкурси на всі вакансії суддів у цих судах – як ті, що існують зараз, так і ті, які відкриються за результатами оцінювання.

7. Створено нові спеціалізовані суди: з інтелектуальної власності та антикорупційний Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядатиме справи щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, комерційне найменування, а також щодо авторського права. Його створення є критичним для посилення інвестиційної привабливості України. Близько 90 країн світу успішно застосовують практику розгляду справ щодо інтелектуальної власності спеціалізованими судами. Наразі триває конкурс на заповнення вакантних посад суддів цього суду.

Вищий антикорупційний суд розглядатиме кримінальні провадження, пов'язані із вчиненням правопорушень, що містять корупційну складову. Конкурс на 39 вакантних посад суддів Вищого антикорупційного суду відбувався за участю Громадської ради

міжнародних експертів (до складу якої увійшли висококваліфіковані фахівці з Великої Британії, Канади, Данії, Литви, Македонії) та отримав високі оцінки з боку міжнародних партнерів і донорів.

11 квітня 2019 року Президент України Петро Порошенко підписав Указ, відповідно до якого призначено 38 суддів Вищого антикорупційного суду.

«...Те, що ми зробили з ВККСУ під час добору суддів до Антикорупційного суду, – неймовірно. Україна розробила унікальну процедури добору суддів і може цим пишатися. Ще жодна країна не запрошувала міжнародних експертів, і мати більшої підтримки, ніж ми отримали з боку комісії у цьому процесі, просто неможливо», – сказав голова Громадської ради міжнародних експертів сер Ентоні Хупер.

8. Розроблений та готується до запуску електронний суд

Нові процесуальні кодекси передбачили створення електронного суду – системи, яка дозволяє користуватися низкою послуг суду просто зі смартфона чи стаціонарного комп'ютера. Завдяки цьому суд стане зручним сервісом для громадянина.

9. У реформі правосуддя кожен має свою сферу відповідальності. Але справедливість у країні в цілому – спільна відповідальність держави і суспільства

Ставлення до судової реформи в суспільстві, крім історичних моментів, залежить від очікувань та розуміння нами ролей. Суд має забезпечувати верховенство права, спираючись на чинне законодавство, адвокатура – якісний захист та правничу допомогу, прокуратура – професійно й об'єктивно представляти обвинувачення в суді, органи досудового розслідування – збирати докази обставин справи та вини підозрюваних, органи виконання судових рішень – забезпечувати їхнє реальне виконання.

Завданням Ради з питань судової реформи є розробити й координувати стратегію і законодавчу основу для оновлення судової системи, що і було успішно виконано впродовж 4 років її роботи.

Президент вносить на розгляд Верховної Ради, а остання ухвалює – закони та відповідає

за їхній остаточний зміст. Парламент, Уряд і Президент також відповідають за утворення нових інститутів – судів, органів суддівського врядування (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, Державна судова адміністрація тощо).

Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія відповідають за наповнення судів якісними кадрами, проведення конкурсів, оцінювання суддів.

Спеціальні антикорупційні органи – Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство запобігання корупції – за виявлення і попередження випадків корупції в системі правосуддя.

Не менш важлива і роль громадян – відповідально використовувати свої права та свободи, знати та дотримуватися закону в повсякденному житті.

Роль суспільства є визначальною так само, як і роль держави. Як зазначив Голова Венеційської комісії Джанні Букіккіо: «... складно зробити революцію в законодавчій сфері. За два роки судової реформи ви встигли зробити дуже великий крок. Напрацьовано нормативно-правову основу для змін, але також потрібно змінити менталітет громадськості та суддів для того, щоб українське суспільство отримало те, на що воно заслуговує».

10. За п'ять років реформи довіра до судової влади зросла в 4 рази

Міжнародні експерти схвалюють кроки, до яких вдалася Україна на шляху реформування системи правосуддя. «У більшості країн такий підхід за своїм обсягом та ступенем ще ніколи не застосовувався до державного сектору в цілому, не кажучи вже про судову систему.

На окрему увагу заслуговує повномасштабне психологічне тестування суддів та кандидатів, під час якого перевіряються загальні знання та навички (IQ), етика й доброчесність, соціальні компетенції», – зазначено у звіті експертів Проекту ЄС «Право-Justice».

«Українське суспільство зробило вибір на шляху становлення України, в якій діє верховенство права. Українське суспільство зробило вибір реформувати судову систему як відправну точку реального прогресу в найближчому майбутньому. Це не просто. Але це було зроблено. Було внесено зміни до Конституції України. Вперше цей процес відбувся без політичного впливу як з боку Президента, так і з боку Верховної Ради. Це можна порівняти з революцією Ніколи Коперника», – таку оцінку судовій реформі дав Голова Венеційської комісії Дж. Букіккіо.

Позитивно оцінює реформу й українська юридична спільнота. Згідно з дослідженням USAID близько 70% правників позитивно оцінюють вплив реформи на незалежність суддів, стабільність судової системи України та підвищення рівня довіри громадян до судової влади. Детальніше про це можна прочитати тут.

Згідно з дослідженням USAID, ще у 2015 р. судам довіряло лише 5% населення. Вже перші кроки судової реформи виправили становище – зараз майже 20% українців позитивно оцінюють результати впроваджених змін. Але остаточний успіх судової реформи та повернення довіри громадян, залежить від того, як швидко в систему прийдуть компетентні та доброчесні люди, для яких верховенство права буде безумовним професійним пріоритетом (*Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2683461-10-faktiv-pro-sudovu-reformu.html>). – 2019. – 18.04).*

А. Примаченко, Ракурс: Судейская независимость: ни слова о главном и путаница с решением Евросуда

Высший совет правосудия обнародовал отчет о состоянии судебной независимости. Итоги вышли местами довольно забавные, в определенной степени неожиданные и по содержанию, и по форме. Бесконечные, зачастую абсолютно лишние выкладки нормативной базы придали документу веса – только в буквальном смысле, но не содержания.

О главных рисках судейской независимости, о том, что и как на самом деле делали с судебной властью последние несколько лет на самом высоком политическом уровне, – ни слова. Само «состояние независимости», будем откровенны, довольно плачевное по ряду объективных и субъективных причин, некоторые из которых если и упоминаются в докладе, то деликатно до неузнаваемости. И это уже не эвфемизмы ради приличия, а откровенное искажение действительности.

Кто мешает судьям жить

Доклад о состоянии независимости судебной власти состоит из частей, преимущественно посвященных категориям населения, которые больше всего мешают судьям жить насыщенной и счастливой профессиональной жизнью, воплощая наставления дочери Урана и Геи. Это адвокаты, обычные граждане и общественные активисты, правоохранители, ну и, конечно, – проклятые СМИ.

Отдельный эпический раздел посвящен судейской точке зрения на яркую современную «батрахомиомахию» («Война лягушек с мышами», древнегреческая пародия на героический эпос) судей с правоохранителями, прежде всего – с прокуратурой.

На фоне того, на что способны все перечисленные категории граждан, чтобы получить нужное решение суда, красноречивые жемчужины из доклада свидетельствуют также о том, насколько дикарские представления о «покушении на независимость суда» имеют сами служители Фемиды. Порой даже не знаешь, что поражает больше.

Да, наверное, есть немало случаев, когда честный профессиональный судья пытается вынести законное решение, а ему всячески вставляют палки в колеса. Но бессмертным трендом остаются традиционные для многих служителей Фемиды спесь и высокомерие, которые и обуславливают неадекватное восприятие определенных реалий.

Как следует из доклада, далеко не в каждом случае ВСП безоговорочно бросается на защиту судьи, которому показалось, что его обидели или хотели обидеть. А среди них есть неожиданно много мнительных, что невольно думаешь, как они вообще могли выбрать себе такую беспокойную профессию.

Итак, каковы же тренды в части покушений граждан на независимость судебной власти и случаев, которые только самим судьям кажутся покушениями?

Покушения реальные и мнимые

О народных депутатах нечего и говорить, это порода особая. Один яркий пример. Следственный судья Оболонского райсуда столицы рассматривал ходатайство об избрании меры пресечения. Среди нескольких десятков человек в зале был и депутат от Радикальной партии.

Присутствующие мешали судье объявлять решение, угрожали применить насилие, вели себя крайне вызывающе. Дошло даже до того, что судье не давали выйти из зала суда. Впрочем, ограничение права на свободное передвижение служителя Фемиды померкло перед тем, что народный депутат Украины тут же плюнул ему в лицо, а еще и в тот же день распространил в интернет-издании информацию о взятке, якобы полученной судьей.

ВСП «пришел к выводу, что действия народного депутата Украины являются не соответствующими требованиям Конституции и законам Украины», – так вполне серьезно и утверждается в отчете. Брал судья взятку или нет – осталось за кулисами.

Обычные граждане не отстают

Обычные граждане тоже не отстают, добиваясь справедливости в судах, или просто желаемых решений, без учета реальных обстоятельств дела и закона.

Огромное количество сообщений о блокировании работы суда, размещении публикаций в СМИ, которые судьи считают провокационными и лживыми, высказывании угроз, оскорблений и т. п. Больше всего сообщений о вмешательстве, поступающих в ВСП, касается неправомερных, по мнению судей, действий граждан и их объединений.

Оно и понятно, обычных граждан вон сколько, и они ощутимо менее защищены, чем депутаты, прокуроры и прочие, кто объективно имеет больше возможностей постоять за себя. Так что когда доходит до суда, обычные граждане сопротивляются как могут. Получается оно по-всякому, когда наивно, а когда – и жестко, что только усиливает фантазмагорический портрет современной украинской Фемиды в полный рост.

Так вот, результатами проверки сообщений судей, встревоженных и разгневанных нелюбовью представителей сторон и сочувствующих, Высший совет правосудия в большинстве случаев не устанавливает обстоятельств, свидетельствующих о реальном вмешательстве граждан и их объединений в отправлении правосудия. Такая досада.

Рассматривая каждый конкретный случай, ВСП, как утверждается в отчете, тщательно анализирует, создают ли сообщенные судьей факты реальные риски для независимости судьи при отправлении правосудия. Может ли судья в конкретной ситуации оставаться беспристрастным, действительно ли существует угроза вынесению судьей справедливого и беспристрастного решения. Наконец – не должен ли судья в данном конкретном случае сам навести порядок в зале судебных заседаний, а не по каждому малейшему поводу бросаться писать письмо на ВСП.

Забывчивые судьи

Кстати, бывает, что, обратившись в ВСП, судья почему-то забывает поставить в известность о досадном случае, который

он считает давлением, Генеральную прокуратуру, хотя обязан так поступать в случае попыток сторон по делу обратиться к нему не процессуальным способом. То есть либо по причине собственного низкого профессионализма, то ли ввиду осознания искусственности повода для жалобы «забывает» сообщить о противоправных действиях правоохранительному органу.

ВСП подчеркивает, что термин «вмешательство в деятельность суда в части осуществления правосудия» является ситуативно оценочным, а каждый сообщенный судьей случай – индивидуальным. Надо сказать, что на удивление... индивидуальна также реакция судей. Порой складывается впечатление, что они шли работать в младшую группу детского сада, а оказались в темном лесу, и им очень страшно.

Например, судья Белгород-Днестровского горрайонного суда Одесской области забил тревогу в связи с тем, что перед началом судебного заседания по делу вольнослушатель подошел к столу председательствующего и положил перед судьей репродукцию картины «Суд Камбиса». Картина действительно малоприятная, особенно – для судей, на которых она, конечно, производит еще более сильное впечатление. Но оказалось, что в подобных случаях следует не взывать к ВСП, а самостоятельно обеспечивать надлежащий порядок в заседании.

Отчет содержит ряд примеров, когда судьи, не приняв никаких предусмотренных законом мер по наведению порядка в зале судебных заседаний или обращению в уполномоченные органы, ограничивались эпистолярным жанром и лишь вдохновенно строчили заявления в Высший совет правосудия. Как и в случае с последовательным закарпатским дяденькой, который, решив, что судья Ужгородского горрайонного суда отказала ему в отмене админвзыскания незаконно, раз за разом, как на работу, являлся к ней с требованием дать ему 425 грн для оплаты того самого штрафа.

ВСП последовательно считает, что решать подобные ситуации – дело самих судей.

Оскорбительные выходки граждан

Как оказалось, распространенным трендом среди наших граждан является и такая забава: прийти в суд и придирается к судьбе в стиле «ты кто такой», требуя удостоверения, справки, а еще и подтверждение полномочий суда как государственного органа. Особенно буйные или креативные вызывают полицию: мол, суд ненастоящий.

Судьи апелляционного суда Черкасской области сообщили об оказании на них давления при рассмотрении гражданского дела. Так они расценили полученное коллективное обращение за подписью 18 представителей общественных организаций к председателю суда. Письмо содержало предупреждение о том, что в случае удовлетворения судом иска одиозного чиновника о восстановлении на работе подписанты прибегнут к перекрытию дорог, обустройству палаточных городков и другим средствам сопротивления.

Впрочем, в отличие от судей, этот эффектный анонс не произвел соответствующего впечатления на ВСП. Вердикт его был таким: не усматривается обстоятельств, указывающих на вмешательство в осуществление правосудия апелляционным судом Черкасской области, влияние на судей этого суда или проявление неуважения к ним.

Судья Васильковского горрайонного суда Киевской области заявила о вмешательстве в ее деятельность гражданина, который «позвонил с просьбой об объективном рассмотрении дела». ВСП также не увидел нарушений в таком хорошем пожелании, хоть и выраженном непроцессуальным способом.

Судья Верховного суда сообщил, что весьма креативным адвокатом было подано заявление об отводе коллегии, потому что на счет одного из судей перечислена сумма «за положительное решение спора в пользу истца». Действительно, на карточку судьи от неизвестного лица поступила, согласитесь, унизительная, как для судьи такого уровня, сумма в 5000 грн. Личность «жертвователя» идентифицировать не удалось. Эта оскорбительная провокация была закономерно расценена коллегией судей как вмешательство и получила надлежащую

оценку ВСП, который обратился по поводу этой «взятки» в Генпрокуратуру.

Очевидная неочевидность

То есть судьи зачастую сами не знают, что может и должно быть расценено как попытка давления, а что – нет. В итоге некоторые из них готовы чуть ли не любой контекст выставить как покушение, что выглядит беспомощно, смешно и горько...

В части определения, что является вмешательством, а что нет, очень красноречив п. 20 заключения: «Обращение участника судебного производства в Высший совет правосудия с дисциплинарной жалобой на действия судьи до окончания рассмотрения дела Совет не расценивает как вмешательство в его деятельность по осуществлению правосудия, кроме случаев, когда такие обращения имеют очевидные признаки давления на судью с целью помешать выполнению профессиональных обязанностей или склонить к вынесению неправосудного решения».

За эту «очевидную неочевидность» авторы отчета извинились ранее, отметив: «Большинство правовых категорий, применяемых Советом, являются оценочными, поэтому не может быть полностью унифицированных подходов к решению вопросов о наличии или отсутствии вмешательства в профессиональную деятельность судьи. Кроме того, поскольку во многих случаях сообщаемые судьями факты находятся на грани различных правовых понятий, их юридическая оценка не может быть однозначной».

Подлые СМИ

С учетом таких красноречивых примеров, не такой впечатляющей кажется обнародованная в отчете статистика: треть судей утверждают, что принимали решение «под давлением фактических или ожидаемых действий со стороны СМИ». Формулировку «ожидаемых действий» оставим без комментариев. Мало ли у кого какие фобии. Впрочем, довольно странным выглядит еще одна цифра: каждый пятый из опрошенных судей заявил

о публикации конкретно в его отношении критических материалов в СМИ в связи с профессиональной деятельностью. Как-то очень много, но пусть эта статистика остается на совести опрошенных.

Так же, как и патриотический эгоцентризм авторов доклада, которые, пространно цитируя хрестоматийное дело «Хэндисайд против Великобритании» от 7 декабря 1976 года, о первоисточнике не упомянули, указав лишь, что эту позицию ЕСПЧ выразил в деле против

Украины, датированном 2005 годом. Возможно, это просто копи-паст с более раннего произведения председателя ВСП господина Бенедисюка, прибегнувшего к такому же «цитированию», а возможно – причудливый отголосок не менее удивительного, но ожесточенного спора о том, пригодны ли для использования в Украине решения ЕСПЧ, вынесенные в отношении других государств... (*Ракурс* (<https://racurs.ua/2323-sudeyskaya-nezavisimost-ni-slova-o-glavnom-i-putanica-s-precedentami-evrosuda.html>). – 2019. – 9.04).

Р. Хотин, Радіо Свобода: Нова Конституція. Але Пилипа Орлика?

Конституція України, – як тоді молодий журналіст, добре пам'ятаю її ухвалення в 1996 році, – з того часу зазнала багато змін.

Ледь не кожен президент переписував її під себе і ледь на кожних парламентських виборах головною інтригою було – буде 300 голосів для зміни Конституції в тієї чи іншої політичної сили чи коаліції, чи не буде?

Часом ситуація виглядає комічно: не встигнуть народні депутати придбати дорогі видання Конституції з золотими літерами і подарувати одне одному, як ці новітні фоліанти вже застарівають – адже внесено чергові зміни до тексту.

Якби в аудиторії політичних ток-шоу, де так часто обговорюють Конституцію і потреби чергових змін до неї, запитали: а хто справді читав її текст? А хто реально слідує закликам «жити за Конституцією»? Чомусь думається, що за чесною відповіді піднялося б лише кілька рук.

Ось і ця виборча кампанія велась одним з ключових кандидатів під гаслом «Нова Конституція». Таке враження, що варто вчергове змінити текст Конституції і все буде супер...

Скажімо, у Британії Конституції немає. Зате кожен британець знає про Магна Карту.

То може б і українцям варто повернутися до Конституції Пилипа Орлика 1710 року?

Перша Конституція України, написана гетьманом Пилипом Орликом у 1710 році. Стокгольм, Національний архів Швеції, 14 листопада 2016 року

Перша Конституція України, написана гетьманом Пилипом Орликом у 1710 році. Стокгольм, Національний архів Швеції, 14 листопада 2016 року

Я поясню.

По-перше, це б посилює відчуття історизму, якого так бракує сучасним українцям. До речі, річниця Конституції 1710 року припадає на 16 квітня – якраз школярі на навчанні і це був би гарний привід виділити і прищепити українські традиції для майбутніх поколінь. (До слова – нинішній день Конституції припадає на 28 червня, коли учні на канікулах).

По-друге, Пилип Орлик випереджав свій час – в його Конституції, наприклад, було закладено розподіл влади на гілки. Тобто, вона за духом була демократичним – і, головне, новаторським! – документом, але також в ній згадувалась, скажімо, і потреба поваги до гетьмана. Ба більше. Навіть повернення під Константинопольський патріархат гетьман Орлик туди записав.

Але не варто шукати буквальної актуальності положень Конституції 1710 року для нинішніх умов.

Вже сам факт, що в Україні (с-и-м-в-о-л-і-ч-н-о!) діяла б (чи декларувалась би) Конституція, яка є найдавнішою в Європі, зробило б українців гордими за свою історію, показало б їхній внесок у світову цивілізацію, зробило б ще одне щеплення українцям від несвободи.

В ширшому контексті, це б виокремило Україну, зробило б найстаршу Конституцію

Європи однією з українських, як нині модно казати, «фішок».

«А знаєте, що в Україні діє Конституція 1710 року – найстарша в Європі?» – це питання могло б бути в усіх довідниках про Україну багатьма мовами. До речі, Конституція США була ухвалена в 1787 році.

Ні, звичайно, не запроваджувати в буквальну юридичну дію Конституцію 1710 року, яка писалась Пилипом Орликом в тих конкретних умовах, але визнати її символічно можна було б. Ще раз наголошу: Не запроваджувати юридично, бо це не потрібно і не можливо. Але ввести в символічну дію.

А для регулювання політичної і правової системи і гарантування прав громадян ввести, наприклад, сім конституційних законів, і в разі потреби – змінювати їх 300 голосами депутатів, а не латати й латати текст Основного Закону від виборів до виборів... До речі, ці конституційні закони, можливо, варто ухвалювати 16 квітня – саме в День Конституції 1710 року.

В історичному плані це стало б ще одним реваншем за поразку Полтави. Першим було саме виникнення незалежної України. Другим було б торжество свободи через Конституцію 1710 року, адже тоді програли не лише Мазепа і Україна, тоді свобода прогнала битву з деспотизмом.

І третім – заключним – реваншем за Полтаву стане повернення в Європу – членство України в Євросоюзі.

Генеральна карта України французького військового інженера та картографа Гійома

Левассера де Боплана, 1648 року. Назва: *Delineatio generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina: cum adjacentibus provinciis*. (Щоб відкрити мапу у більшому форматі, натисніть на зображення)

Генеральна карта України французького військового інженера та картографа Гійома Левассера де Боплана, 1648 року. Назва: *Delineatio generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina: cum adjacentibus provinciis*. (Щоб відкрити мапу у більшому форматі, натисніть на зображення)

Хтось скаже, що Конституція Орлика так і не діяла в козацькій Україні, адже була написана гетьманом-емігрантом, який подався на чужину після Полтавської поразки 1709 року.

Тут можна заперечити: за даними істориків, кілька примірників Конституції Орлик розіслав у полки Правобережної України.

Зрештою, це не так вже й важливо. Пам'ять про польську Конституцію не применшує факту, що вона теж практично не діяла, бо Польща в результаті розподілів припинила існування в кінці 18-го століття.

До речі, в Польщі День Конституції відзначається саме 3 травня – в день ухвалення Конституції 1791 року!

І її поляки шанують як історичний документ саме демократичного, свободолобного типу, як символ збереження традицій і тяглості державності.

Можливо, це ще одна розгадка чому Польща є успішною? (*Радіо Свобода (https://www.radiosvoboda.org/a/29884272.html). – 2019. – 16.04.*)

О. Сушко, Gazeta.ua. Blog: Основними ньюсмейкерами наступних тижнів і місяців стануть суди

Основними ньюсмейкерами в Україні наступних тижнів і місяців стануть суди. Користуючись фактичним вакуумом влади і інстинктом пошуку "нових господарів" з боку суддів, буде зроблено спробу фактично відкатати назад 5 років української історії.

Не чекаючи інавгурації, адже безпосередньо новообраний президент і його команда не мають стосунку до цього – достатньо тільки ефекту відходу "старої" влади і пасивного нейтралітету "нових", які ще не опанували ані порядком денним, ані відповідними механізмами.

Це реальний шанс для позавчорашніх, які не мають народного мандату, але є прекрасними опортуністами і знають всі шпарини й старої системи, враховують її болісні постмайданні травми і нестримне бажання помсти з боку виконавців, що залишились на усіх щаблях, насамперед серед суддівського корпусу.

Конституційний суд буде скасовувати прогресивне законодавство, тоді як вертикаль адміністративних судів візьметься (вже взялася) за акти Кабміну, накази міністерств та інших ЦОВВ, місцевої влади, рішення щодо призначення реформістів на посади у виконавчій владі тощо.

На найближчому порядку денному Конституційного суду – люстрація та антикорупційне законодавство (в частині електронного декларування), далі високоімовірно підуть питання декомунізації, української церкви, мовних квот, прозорих держзакупівель, децентралізації, реформ освіти та медицини, нещодавно закріплених в Конституції норм про європейську інтеграцію.

Те, що не вдасться скасувати через Конституційний суд, віддадуть у Київський. Окружний. Адміністративний. Там, схоже, все готово.

Суди скасовуватимуть закони, передаватимуть власність платників податків в руки "сильних" приватних осіб, втручатимуться в призначення державних службовців.

Взагалі схоже на те, що найбільш суттєве переформатування нормативно-правового поля України в найближчі місяці відбуватиметься не через дії парламенту (з відсутньою більшістю) чи нового президента (з відсутнім досвідом), а через рішення судів.

Неякісно зроблена справа Порошенка та його команди – судова реформа – болісно вдарить по них самих. Але далеко не тільки по них.

Раптом виявиться, що ледве не вся законодавча спадщина постмайданної України – це суцільне порушення процедур та прав людини, і її спробують негайно скасувати – поки не відбулось перегрупування в державних інституціях, нова команда не усвідомила усіх ризиків, а активна частина суспільства продовжує займатися з'ясуванням стосунків між 73% та 25%.

Як запобігти цьому?

Тактично, може так:

Стаття 125 Конституції України: Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Стратегічно – тільки через повне перезавантаження судової системи (*Gazeta.Ua.Blog* (<https://gazeta.ua/blog/51649/osnovnimi-nyusmejkerami-nastupnih-tizhniv-i-misyaciv-stanut-sudi>). – 2019. – 23.04).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Президент України П. Порошенко заявив про необхідність "перезавантажити" НАЗК та САП, позбавити СБУ та інші правоохоронні органи функцій економічних розслідувань та необхідність створення нової служби фінансових розслідувань. Про це глава держави заявив 6 квітня під час зустрічі з представниками громадських організацій, повідомила виконавчий директор "Центру протидії корупції" Д. Каленюк на своїй сторінці у Facebook.

"Порошенко підтримує необхідність перезавантажити НАЗК та САП. Найближчим часом від імені коаліції громадських організацій ми надішлемо президенту тексти законопроектів з нашим баченням такого перезавантаження", – повідомила Д. Каленюк.

При цьому, за її словами, щодо роботи НАБУ П. Порошенко заявив, що підтримує главу Бюро А. Ситника, "хоча має зауваження щодо роботи органу" (*5 канал (<https://www.5.ua/suspilstvo/poroshenko-khoche-perezavantazhennia-nazk-i-sap-a-sylovykiv-pozbavyty-pevnykh-funktsii-podrobytsi-189982.html>)*). – 2019. – 6.04).

Українська делегація у складі міністра юстиції П. Петренка, заступника глави Адміністрації президента та координатора Ради з питань судової реформи О. Філатова, голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів С. Козьякова, секретаря Великої Палати Верховного Суду В. Князева, а також очільників директоратів Мін'юсту Ю. Зайченко та І. Черногоренка провела ряд робочих зустрічей з посадовими особами ЄС у Брюсселі для обговорення стану реалізації реформ у сфері правосуддя в Україні.

Зазначається, що українські посадовці провели зустрічі з віце-президентом Європарламенту Х. Хауталою, єврокомісаром з правосуддя, прав споживачів і гендерної рівності В. Юровою, виконавчим директором з питань Європи та Центральної Азії в Європейській службі зовнішньої дії Т. Майер-Хартінгом, головою групи підтримки України в Європейській Комісії П. Вагнером.

Також відбулась загальна зустріч з представниками країн-членів Європейського Союзу.

Під час зустрічей були обговорені стан реалізації реформи судоустрою, зокрема, формування Верховного Суду та Вищого антикорупційного суду, досвід співпраці з Громадською радою міжнародних експертів, стан реалізації реформи системи виконання судових рішень, подальші кроки для реалізації реформи адвокатури та юридичної освіти, впровадження системи електронного суду.

Представники Європейської Союзу високо оцінили досягнутий прогрес у реформі сфери правосуддя в Україні і привітали заплановані кроки щодо подальшої реалізації стратегії реформи (*Прямий (<https://prm.ua/uyevropeyskomu-soyuzi-visoko-otsinili-progres-u-reformi-sferi-pravosuddya-v-ukrayini/>)*). – 2019. – 10.04).

У питанні створення кримськотатарської автономії важливу роль відіграє як Верховна Рада, так і позиція Президента, наголосив М. Джемілев.

В ефірі "5 каналу" в програмі "Інформаційний вечір" лідер кримськотатарського народу М. Джемілев, розповів на якому етапі перебуває робота конституційної комісії щодо змін у Конституції стосовно створення кримськотатарської автономії.

"За дорученням Президента була створена робоча група. Робоча група вже зробила свою роботу. Ми підготували рекомендації до 10 глави Конституції, що стосується Автономної республіки Крим. Справу тепер має розглянути конституційна комісія і направити її у Верховну Раду. Верховна Рада спочатку простою більшістю голосів, не менш як 226 голосами має схвалити і відправити до Конституційного Суду. А після рішення Конституційного Суду про те, що вона не суперечить Конституції, уже потім найскладніше починається, бо потрібна конституційна більшість", – роз'яснив М. Джемілев.

"І тут важлива і Верховна Рада, і позиція Президента", – наголосив лідер кримськотатарського народу (*5 канал* (<https://www.5.ua/polityka/dzhemiliev-rozpoviv-naiakomu-etapi-perebuvaie-robotu-konstytutsiinoi-komisi-i-shchodo-krymskotatarskoi-avtonomii-190571.html>)). – 2019. – 15.04).

28 березня, Вища рада правосуддя схвалила ще три кандидатури до антикорупційного суду і внесла подання про їх призначення Президенту.

Це адвокати Маркіян Галабала і Євген Крук та викладач Сергій Боднар. Організація пише, що загалом 38 правників тепер можуть стати судьями ВАКС.

"Володимир Цікало зняв свою кандидатуру після низки питань про керування автомобілем у стані алкогольного сп'яніння. Примітно, що Цікало потрапив до "списку 55 негідних". Він був одним з тих, кого представники громадськості не рекомендували до призначення у ВАКС", – зазначили у ТІ.

Нагадаємо, 18 березня ВРП скерувала до президента України П. Порошенка подання на призначення 35 кандидатів до Вищого антикорупційного суду, що дозволить ВАКС розпочати роботу (*РБК-Україна* (<https://www.rbc.ua/ukr/news/facebook-budet-blokirovat-propagandu-belogo-1553771812.html>)). – 2019. – 28.03).

Україна – перша суверенна держава, що залучила іноземців до процесу добору суддів. Це значне досягнення. Увесь процес конкурсу до Вищого антикорупційного суду відбувався дуже прозоро. Про це заявив Голова Громадської ради міжнародних експертів, суддя Апеляційного суду Великої Британії у відставці сер Е. Хупер, повідомляє видання «Суд. Інфо».

Протягом останніх років Україна робить прогресивні та рішучі кроки у судовій реформі. Особливу увагу серед експертів мають конкурсні процедури добору суддів, які застосовувались вперше та є новим та позитивним досвідом і для інших держав.

«Разом із Вищою кваліфікаційною комісією суддів України ми розробили критерії обґрунтованого сумніву для встановлення

відповідності кандидатів вимогам, необхідним для отримання посади. Чи є обґрунтовані сумніви щодо доброчесності та практичних навичок кандидата? Ці надзвичайно важливі критерії було розроблено на початку нашої спільної роботи», – повідомив Хупер.

Водночас, він додав, що експерти отримали від Вищої кваліфікаційної комісії суддів України повну співпрацю і підтримку під час процесу добору.

Окрім того, Голова ГРМЕ наголосив переможцям конкурсу-майбутнім суддів Вищого антикорупційного суду на відповідальності, яка на них лежить.

«Ви (прим, – Україна) наразі піднялися на 10 сходинок у Індексі сприйняття корупції. Ви, як судді, маєте здійснювати правосуддя для громадян України у кожній справі, беручи до уваги докази, зібрані слідчими та прокурорами. Люди сподіваються, що ви допоможете Україні звільнитися від тягаря корупції» – сказав сер Ентоні Хупер.

Під час навчальної програми протягом трьох тижнів майбутні судді Вищого антикорупційного суду вивчать особливості кримінального процесу в справах з корупційною складовою, ознайомляться з міжнародним досвідом боротьби з корупцією, а також підготовкою судових рішень у справах, пов'язаних з корупційними правопорушеннями (*Західна інформаційна корпорація* (https://zik.ua/news/2019/04/05/ukraina_zrobyla_znachne-dosyagnennya_u_protseh_doboru_suddiv_golova_1545369)). – 2019. – 5.04).

Фракція "Самопомощь" разработала проект закона "О президенте Украины", которым предлагает ограничить полномочия главы государства и расписала основания и процедуру для импичмента президента. На данный текст законопроекта опубликован на сайте партии "Объединение "Самопомощь", однако еще не зарегистрирован в парламенте.

"Сегодня должность Президента является желанной в украинской политике. В то же время Президент Украины ни перед кем не отвечает и не несет ответственности за ту власть и деньги, которые он контролирует

и использует. Несмотря на это, парламентская фракция разработала проект закона "О Президенте Украины", устанавливающий правила для лица, находящегося в должности Президента, и дает действенные предохранители от злоупотреблений", – заявили в партии.

"Мы очень хорошую Конституцию – там прописаны полномочия Президента Украины. Но в то же время там нет ни одной детализации, как он должен отчитываться об использовании своих полномочий. А если Президент сошел с ума? У нас нет закона, где прописан процесс импичмента – спокойно, как это во всех нормальных демократиях. Поэтому мы подготовили законопроект, где четко это все прописано. Мы не выбираем монарха с абсолютным правом управлять и не иметь за это никакой ответственности", – заявил Садовый.

Согласно разработанному законопроекту, Президент будет осуществлять только те полномочия, которые определены для него Конституцией.

- То есть он не сможет назначать состав НКРЭКУ и других регуляторов, руководителей СБУ в областях и др.

- Канцелярия Президента будет вспомогательным органом и не будет дублировать полномочий правительства.

- Премьер-министр по должности станет секретарем СНБО, чтобы не было противостояния между Президентом и Премьером.

- Президент сможет назначать или освобождать кого-либо в исполнительной власти только по представлению или с согласия премьер-министра.

- Президент будет ежегодно отчитываться перед парламентом за использованные им средства.

Отметим, что действующая Конституция предусматривает, что президент может быть снят с должности в порядке импичмента, если будет принят соответствующий закон об импичменте, однако с 1996 года такой закон так и не был принят (*ZN.UA (https://zn.ua/POLITICS/samopomosch-predlagaet-ogranichit-polnomochiya-prezidenta-v-chastnosti-smestit-s-dolzhnosti-glavy-snbo-313725_.html). – 2019. – 3.04*).

Голова Представництва Європейського Союзу в Україні Хюг Мінгареллі 21 березня зустрівся із керівництвом Вінницької області і міста Вінниця. Обговорили реформу децентралізації, залежність реформ від політичної ситуації в Україні.

«Спілкуючись із дипломатами, найчастіше чую, що найуспішніша реформа в Україні – це децентралізація. Це дійсно надихає, бо бюджетна децентралізація дала можливість сфокусувати значну частину фінансових ресурсів якраз на розвиток територій. Якщо порівнювати із 2014 роком, то бюджети розвитку місцевих бюджетів зросли із 400 млн грн до 3 млрд грн», – каже голова облдержадміністрації В. Коровій.

За його словами, зміни, яких зазнають українські міста і села дедалі відчутніші.

«Реформа децентралізації передала значну частину адміністративних повноважень на місця. І Вінниччина є лідером у цьому процесі, тон у якому задає Вінниця», – констатував він.

Присутній на зустрічі мер Вінниці С. Моргунов додав, що саме завдяки децентралізації реалізовано чимало нових виробничих проєктів, перерахував підприємства, які останнім часом відкрились або нарощують обсяги виробництва у місті.

У свою чергу голова Представництва ЄС в Україні Хюг Мінгареллі зазначив, що Європа чекає від України продовження розпочатих реформ (*Micmo (<http://misto.vn.ua/news/item/id/12709>). – 2019. – 27.03*).

У G7 наголосили на необхідності продовжувати розпочаті реформи в Україні, виконати зобов'язання по боротьбі з корупцією, і забезпечити справедливе та прозоре голосування протягом всього виборчого процесу.

"Ми настійно закликаємо уряд України домогтися подальшого чіткого прогресу на шляху реформ, на який воно встало, і чого вимагає його народ, і вітаємо конференцію по реформам України, яка відбудеться в Торонто 2-4 липня 2019 року", – йдеться в тексті.

Міністри країн "Великої сімки" також підтримали пріоритети розвитку на 2019 рік, розроблені групою послів G7 в Україні.

"Ми повністю підтримуємо ключові пріоритети на 2019 рік, розроблені цією групою, включаючи нарощування потенціалу та авторитету національних антикорупційних установ, реформу Генеральної прокуратури, реалізацію закону про національну безпеку і закону про приватизацію, зміцнення незалежності Центральної виборчої комісії, а також реформи охорони здоров'я і енергетики, зокрема завершення анбандлінга в газовій сфері і ринку електроенергії", – йдеться в комюніке.

Крім того, G7 закликала українську владу виконати свої зобов'язання в області боротьби з корупцією, зміцнення верховенства права та захисту свободи ЗМІ та громадянського суспільства (*UAportal (https://www.uaportal.com/ukr/news/g7-visunula-vimogi-do-ukraini.htm)*). – 2019. – 7.04).

Формування нового Верховного суду України, до якого увійшли, переважно «нові обличчя», є величезним кроком вперед у судовій реформі, який підвищив довіру суспільства до судової гілки влади в цілому.

"Створено новий Верховний суд, і це великий крок вперед. Переважно, до його складу увійшли нові люди. Ті судді, які були у попередньому складі Вищого суду, всі також пройшли через загальний відбір. Але, насправді, з'явилися дуже багато абсолютно "нових облич", – це й професори, і академіки, і спеціалісти-адвокати в різних напрямках юриспруденції, які на сьогоднішній день дуже посилили новий Верховний суд", – зауважив В. Князєв.

Він нагадав, що у 2014 р. судова гілка влади пройшла через жорсткі випробування та кризу, адже довіра до судів на той час, за результатами соціологічних опитувань, не перевищувала 5 відсотків. За словами Князєва, станом на сьогодні рівень довіри громадян до судів поступово зростає, він є вищим навіть за довіру до політичних партій, і може порівнюватися з довірою до деяких інших державних інституцій, наприклад, до Верховної Ради або Кабінету Міністрів України. Серед професійних юристів рівень довіри до судової влади зріс до 70 відсотків, що, на переконання представника Вищого суду, є "грандіозним показником".

"Не хочу вихвалитися, але судді Верховного суду дійсно працюють день і ніч. Інколи доводиться працювати до 12-ї, до першої – до глибокої ночі, щоб виправдати сподівання суспільства. Ми розуміємо, що люди виявили до нас велику довіру, дали можливість довести, що судова система може бути успішною і надійною, що вона дійсно може бути реформована", – наголосив секретар Великої палати Верховного суду України (*Укрінформ (https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2677124-verhovnij-sud-ukraini-formuvavsya-z-absolutno-novih-oblic-sekretar-velikoi-palati-vsuh.html)*). – 2019. – 9.04).

Початок роботи новоствореного Антикорупційного суду експертне середовище сприйняло неоднозначно – хтось із оптимізмом, а хтось досить скептично.

У ГО «Антикорупційний штаб» переконані: покарань нечисті на руку політики не уникнуть, як це було раніше. Бо тепер їхні справи слухатимуть вчасно й без затягувань.

«Він вирішить ключову проблему, яку ми мали протягом останніх кількох років – питання швидкості розгляду справ. Адже сьогоднішній справи НАБУ та САП розглядаються у звичайних судах, засідання проходять надзвичайно рідко», – каже голова «Антикорупційного штабу» Г. Янченко.

Водночас вона зауважує: обраний склад пройшов повну перевірку щодо незаконного збагачення. Тому в їхніх же інтересах буде покарати корупціонерів за всіма нормами закону.

«Що стосується процесу відбору цих суддів, то він був безпрецедентно відкритим і чесним. Ми знаємо, що була громадська комісія міжнародних експертів, які проводили співбесіди з кожним претендентом. Більшість суддів, до яких були питання щодо доброчесності, були відсіяні», – наголошує Г. Янченко.

Однак в ефективність роботи Антикорупційного суду вірять не всі. Адвокат В. Титич каже: у дібраних за конкурсом працівників занадто мало досвіду.

«У процедурі відбору не було виконано основну вимогу закону – взагалі не

встановлювалась кваліфікація цих осіб щодо того, чи мають вони практичний досвід і відповідні навички», – зазначає адвокат В. Титич.

Крім того результат роботи нового суду напряму залежатиме і від роботи НАБУ і САП – наскільки ті зможуть швидко відкривати і професійно доводити Феміді провину найбільших корупціонерів.

«Дуже багато розмов щодо антикорупційної діяльності. При всій любові до громадського середовища, їх ведуть люди, далекі від кримінального права», – вважає В.Титич.

Антикорупційний суд розпочне розгляд перших 40 справ уже цього літа. Проте, запевняють експерти, вироки в них суспільство зможе побачити не раніше, ніж за рік (*Західна інформаційна корпорація (https://zik.ua/news/2019/04/15/novobranym_antykoruptsiynym_suddyam_mozhe_zabraknuty_dosvidu__advokat_1552549). – 2019. – 15.04).*

В Україні будь-який закон про імпічмент президента, в разі його ухвалення, суперечитиме Конституції України. Тому процедуру усунення глави держави від влади необхідно починати зі змін до Основного закону, наголошує експерт з конституційного права, юрист Б. Бондаренко.

Як зазначив експерт, в Україні можна оголосити перевибори парламенту, але президенту імпічмент не загрожує через те, що стаття 111 Конституції України занадто складна для його здійснення.

Бондаренко пояснив, як процедура усунення президента від влади прописана в Основному законі: "Якщо коротко – 226 депутатів починають процедуру, 226 депутатів створюють тимчасову слідчу комісію, ТСК збирається і має ухвалити позитивний висновок щодо того, що в діях президента є склад злочину або державної зради. Після цього 300 депутатів голосують "за", після цього Верховний суд дає позитивний висновок, Конституційний суд дає позитивний висновок на цю процедуру і 338 народних депутатів оголошують імпічмент президенту".

За словами юриста, дана процедура неможлива, "бо вона занадто складна і

громіздка, і у президента все одно є фракція в парламенті, яка буде здатна заблокувати навіть останнє голосування".

"Коли наші політики говорять про необхідність закону про імпічмент президенту, вони дуже класно порушують тему імпічменту. Але будь-який, навіть ідеальний закон, не допоможе, бо закон не повинен суперечити Конституції", – заявив Бондаренко.

На думку експерта, Конституція встановила чітку процедуру імпічменту, але вона занадто складна і її треба спрощувати

"Є дві моделі імпічменту. Політична – коли парламент ухвалює рішення, що президент у цій моделі не є ефективним, він заважає, він нелегітимний. Йому оголошують імпічмент і починаються перевибори. Другий варіант – коли президент скоює якийсь злочин. У нього є недоторканність, щодо нього не можна відкривати кримінальну справу, але парламент збирається, вбачає у його діях склад злочину, і за це йому оголошує імпічмент. Кожна з цих процедур робиться у два, максимум три етапи... У нас нічого реалістичного в цій процедурі немає. Зростили ці дві моделі в одну, і вийшов такий гібрид", – пояснив він.

Бондаренко наголосив, що для зміни ситуації треба міняти статтю 111 Конституції України, і за це повинні проголосувати не менше 300 депутатів у Верховній Раді (*Обозреватель (https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/zakonne-dopomozhe-nazvano-prichinu-chomu-v-ukraini-nemozhlivij-impichment-prezidentu.htm?obozrevatellang=uk). – 2019. – 11.04).*

Необхідності в ухваленні парламентом спеціального закону про імпічмент президента України немає, вважає нардеп від "Опозиційної платформи – За життя" В. Німченко.

"На сьогодні є закон про регламент Верховної Ради. Є закон про регламент, беріть, відкривайте, і там виписано всі процедури проведення імпічменту. Просто це чергова говорильня. Не треба приймати жодного закону. У нас є Конституція як норма прямої дії й у нас закон про регламент. Справа в тому, що в Конституції чітко виписано, що питання та процедури оформлення ухвалення рішення

про імпічмент вирішується у формі та за механізмом, передбаченим законом, і це було прописано", – пояснив депутат.

За словами Німченка, в регламенті прописано порядок дій Верховного і Конституційного судів, слідчої комісії, спецпрокурора на випадок імпічменту (*112.ua (https://ua.112.ua/polityka/nimchenko-neobkhdnosti-v-zakoni-pro-impichment-nemaie-tse-cherhovahovorylnia-489197.html)*). – 2019. – 23.04).

Законопроект про державну мову необхідно розглянути з дотриманням всіх процедурних моментів, зокрема, якщо доведеться продовжити розгляд ще на один тиждень. Про це журналістам сказав представник Кабміну в парламенті В. Денисенко.

"Коли ми розглядаємо законопроект за скороченою процедурою, то звучать претензії про порушення. Коли розглядаємо всі правки – звучать претензії про затягування. Закон про мови є базовим для будь-якої держави, тому його потрібно розглянути, щоб виконувати всі норми. Вже були прецеденти, коли Конституційний суд відміняв вже прийнятий законопроект через порушення регламенту. З цим законом такого не має статися", – сказав він.

В. Денисенко підкреслив, що будуть розглянуті всі правки (*ЦЕНЗОР.НЕТ (https://censor.net.ua/ua/news/3121696/zakon_pro_derjavnu_movu_potribno_uhvalyty_rozglyanuvshy_vsi_pravky_inakshe_sud_moje_yiogo_skasuvaty)*). – 2019. – 11.04).

11 квітня у м. Тбілісі українські та грузинські фахівці в галузі конституційного права обговорили практику внесення змін до конституції, а також обмінялися досвідом функціонування парламентської форми державного правління в Грузії та парламентсько-президентської – в Україні.

Голова Правління Центру політико-правових реформ І. Коліушко коротко зупинився на історії ухвалення Конституції України, а також охарактеризував зміни, внесені до неї в 2004, 2010 та 2014 рр., які стосувалися форми правління. Детальніше ж експерт зупинився

на сучасних проблемах конституційного регулювання, як наприклад:

- виході Президента за межі своїх конституційних повноважень – через закони і прямі неконституційні дії;

- недосконалому механізмі формування уряду;

- суперечливості правового статусу органів з особливим статусом – Антимонопольного комітету, Фонду державного майна, комісій-регуляторів у сфері природних монополій;

- політичному впливі Президента на Парламент та Уряд;

- залежності Конституційного Суду, який не спроможний надійно захистити Конституцію та виконувати роль арбітра.

Член правління ЦППР Ю. Кириченко ініціювала обговорення можливих змін до Конституції України, покликаних вирішити згадані вище і не тільки проблеми. Так, на думку експертки, уникнути загрози проведення референдумів в обхід Парламенту та Уряду, а також в умовах відсутності законодавчої процедури їх проведення можна шляхом позбавлення Президента України повноваження ініціювати референдум або ж наявності в нього такого права лише в чітко визначених та обмежених випадках.

Обговорюючи можливі конституційні зміни в Україні, колеги з Грузії поділилися досвідом конституційної реформи в їхній країні. Так, за словами Л. Алапішвілі, представника Центру стратегічних досліджень та розвитку Грузії, конституційна реформа в Грузії пройшла у закритому від громадянського суспільства режимі. Фактично це була забаганка влади, що стало причиною багатьох недоліків, зокрема хибної процедури обрання Президента, появи на конституційному рівні пенсійного фонду тощо.

На негативних наслідках такого підходу до реформування Конституції акцентувала також Теона Акубардія, засновниця Громадянської ради безпеки та оборони. За її словами, експерти в галузі безпеки й оборони не були залучені до напрацювання тексту нової Конституції, як результат – сьогодні в Грузії немає окремого органу, відповідального

за безпеку (аналогічного українській Раді національної безпеки і оборони), що особливо небезпечно в умовах агресивної політики Російської Федерації.

Захід відбувся за підтримки Європейського Союзу в межах проекту Центру політико-правових реформ «Посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні демократичних реформ і якості державної влади» у співпраці з Центром аналізу права та політики (ЦППР (<http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873653-uroki-gruziyi-dlya-ukrayini-konstitutsiyina-reforma>)). – 2019. – 16.04).

Президент України может остановить рост цены на газ и отправить постановление об увеличении тарифов в Конституционный Суд. Такое мнение выразил глава политсовета партии "Оппозиционная платформа – За Жизнь" В. Медведчук.

"В соответствии с Конституцией, у вас есть такое право, предусмотрено статьей 106, пунктом 15, где вы имеете право подписать указ и остановить действия, заблокировать действия постановления Кабинета министров №867 в части повышения стоимости газа, очередного. Варварского, по отношению к нашим гражданам", – объяснил он.

Также В. Медведчук заявил, что президент имеет право отправить постановление о повышении цены на газ правительством в Конституционный суд.

"На основании того, что это постановление противоречит ряду статей Конституции. А именно статьи 1, 3, 46 и 48, 116. У вас есть все конституционные основания, есть право и есть долг и обязанность перед гражданами Украины остановить этот беспредел в вопросах роста стоимости на газ", – рассказал политик (*Mignews* (<http://mignews.com.ua/politics/22804256.html>)). – 2019. – 18.04).

На переконання експерта Центру політико-правових реформ О. Банчука, Конституція передбачає, що в Україні має бути суд присяжних, але КПК спотворив це положення.

«Згідно з КПК, це не реальний суд присяжних, а колишній суд народних засідателів. Це означає,

що не присяжні самостійно вирішують питання винуватості чи невинуватості обвинуваченої особи, а три представники народу з двома професійними суддями просто вирішують певне питання», – підкреслив О. Банчук.

За його словами, можна сказати, що положення Конституції не реалізоване. В Україні для початку було б добре запровадити суд присяжних хоча б за певною категорією справ, це був би хороший крок для суспільства, суддів, судової системи.

Досвід показує, що навіть у не дуже демократичному Казахстані працює своя форма суду присяжних, і там доволі високий рівень виправдальних вироків, додав він.

«Однак у нас поки немає такого бажання, немає політичної волі. Є спротив політиків, спротив з боку правоохоронних органів для появи суду присяжних в Україні», – уточнив експерт.

Звичайно, крім цього, є ще об'єктивні речі, наприклад, як переконати людей не ухилятися від участі в суді присяжних, акцентував він.

«Недостатньо просто сказати, що відтепер у нас буде суд присяжних. Без людей суду присяжних не бути. Суспільству потрібно також поставити умови. Зараз ситуація така, що рівень недовіри суспільства до судової влади захмарний. Можна поставити питання інакше: візьміть все в свої руки в межах, виписаних законом. Адже це не має перетворитися на суд Лінча, сміттєву люстрацію», – пояснив Банчук.

На його думку, має бути певний процес відбору кандидатів до такого суду.

«На підставі реєстру виборців особи, старші за 30 років, які не мають судимості, здорові, не є держслужбовцями, прокурорами, мали б отримувати відповідну повістку, коли окрема справа підпадає під розгляд судом присяжних. Далі за цими повістками особи мають прибувати до відповідних судів і брати участь у подальшому відборі до колегії суду присяжних», – наголосив він.

Також це не означає, що в усіх кримінальних провадженнях суд присяжних може брати участь, додав фахівець.

«Мають бути категорії, наприклад, за найбільш складними злочинами. Зараз, згідно

з КПК, це лише справи, де йдеться про довічне позбавлення волі. При цьому особа має надати згоду на це. Тому за рік у нас не більш ніж 50 справ у всій країні за участю представників народу. Якщо збільшувати кількість, наприклад, коли йдеться про позбавлення волі на 10 років, то перелік справ буде більшим», – уточнив він.

За його словами, створення суду присяжних – це крок до прозорості судової влади. Ще з радянських часів більшість людей не довіряють суду, бояться. Такий суд – це вже надання прав громадянам, щоб вони фактично виконували судові повноваження в законних межах.

«Конституція ще від 1996 року передбачає, що в Україні має бути суд присяжних. Команда Зеленського тут не вигнала нічого нового. Положення Конституції дійсно слід реалізувати. За умови, що буде політична воля, не буде спротиву, буде фінансування, готовність людей брати на себе ці повноваження. Якщо буде налагоджений механізм залучення присяжних, оплати їх участі, суд присяжних можна створити. І, напевно, навіть менш ніж за 5 років», – резюмував О. Банчук. (*Слово і Діло* (<https://www.slovoidilo.ua/2019/04/10/pogljad/polityka/obicyanka-kandydata-sud-prysyazhnyh-ukrayini-buty-chy-ne-buty>). – 2019. – 10.04).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Шевчук С., Голова Конституційного Суду України

Неконституційний закон – піщаний замок, конструкції якого хиткі й недовговічні

(Інтерв'ю)

Після рішення про визнання неконституційною статті Кримінального кодексу щодо незаконного збагачення Конституційний Суд опинився під вогнем критики. Загальний рефрен був негативний. Говорили, що це фактично ставить хрест на боротьбі з корупцією. Паралельно в самому КС виникає конфлікт між суддями. «Страна» вирішила поставити запитання про ці події Голові КС Станіславу ШЕВЧУКУ.

«Боротьбу з корупцією слід вести законами, що не суперечать Конституції, інакше вона перетвориться на полювання на відьом»

– КС недавно опинився в центрі скандалу з приводу скасування статті КК про незаконне збагачення. Суд звинуватили в тому, що цим рішенням він торпедував боротьбу з корупцією, вивів з-під удару високопоставлених корупціонерів. Яка ваша позиція з приводу цих звинувачень?

– Як сказано в Євангеліє від Луки, «дім, зведений на піску, приречений, і руйнування його буде великим». Фундаментом правової системи нашої країни є Конституція. Ми ж хочемо

жити в правовій державі, в якій захищаються права людини? Якщо провести аналогію між Конституцією та Біблією (Євангелієм від Луки), то в разі нашої відмови захищати і виконувати Конституцію, ми побудуємо дім не на камені, а на піску, який одразу ж буде зруйнований під дією неприборканої стихії. Неконституційний закон – піщаний замок, конструкції якого хиткі та недовговічні.

Вердикт виявився дуже резонансним, але так вирішив Суд. Головна теза: конструкція «законність придбання яких (активів) не підтверджена доказами», що міститься у ст.3682 КК, перекладає обов'язок доведення на обвинуваченого, що суперечить фундаментальному конституційному принципу презумпції невинуватості. У правовій демократичній державі закони не можуть прийматися всупереч нормам Конституції.

КС ніколи не виступав проти криміналізації незаконного збагачення і тим більше – проти боротьби з корупцією. Суд вважає за необхідне протистояти цьому явищу в тому числі й за допомогою норми про незаконне збагачення,

але при цьому не повинні порушуватися базові конституційні положення й принципи.

Ми маємо розуміти, що саме Основний Закон є тим орієнтиром, який береже країну від розпаду і руїни. Інакше ми ризикуємо знову втратити правосуб'єктність. Боротьба з корупцією повинна вестися дієвою зброєю, а саме – законами, що не суперечать Конституції, інакше вона перетвориться на полювання на відьом, зняряддя політичної розправи або олігархічних протистоянь.

Пункт 20 Конвенції ООН проти корупції містить застереження, що норма про незаконне збагачення може бути імплементована в національне законодавство за умови, якщо вона не суперечить конституції держави. Попри це застереження, формулювання ст.3682 КК складене так, що суперечить базовому елементу принципу презумпції невинуватості «in dubio pro geo» (всі сумніви у винуватості особи інтерпретуються на її користь), закріпленому в ст.62 Конституції. Не можна людину притягати до кримінальної відповідальності за відсутності доказів скоєння злочину. Невипадково, мені здається, за 4 роки дії норми суди не ухвалили жодного вироку за цією статтею в такій редакції.

– *Наші західні партнери дуже жорстко відреагували на скасування цієї статті. Як ви оцінюєте їхні позицію та аргументи?*

– Західні партнери, безумовно, доклали багато зусиль до того, щоб провести в нашій країні реформи. Водночас деякі з пропонованих ними реформ показали свою неефективність, а деякі – не відповідають Конституції, що суперечить їхнім же принципам.

Я довгий час жив і навчався в США, вивчав конституційне право в Дюкському університеті (Duke University). Саме у США я став конституціоналістом і вирішив присвятити себе цьому напрямку. Американці навчили мене ставитися до Конституції як до священного документа, який треба захищати від влади і політиків.

Після винесення Судом рішення про неконституційність статті КК щодо незаконного збагачення послы ЄС і США звернулися до українського парламенту з вимогою прийняти нову редакцію цієї статті відповідно до

Основного Закону. І саме на це КС указав у своєму рішенні. Тому я був розчарований заявами американського посла, яка назвала рішення Суду кроком назад у боротьбі з корупцією.

Не може бути захист Конституції кроком назад. Завдання Суду полягає в тому, щоб виявити проблему неконституційності, закладену в законах, викоренити її, не дати їй можливості, як раковій пухлині, розвинутилася і зробити норму мертвою.

«Президент запропонував мені стати членом його команди»

– *Яка роль глави держави в ухваленні рішення КС щодо незаконного збагачення? Яке його ставлення до цього рішення? Ви спілкувалися з ним із цього приводу?*

– До мого обрання Головою КС ми не були знайомі з Петром Порошенком. Банкова не сприяла моєму обранню. Мене судді обрали самостійно, без зовнішнього впливу.

Оскільки Президент є гарантом додержання Конституції, цілком природно, що після мого обрання ми зустрілися й обмінялися думками про конституційну реформу й ситуацію в країні загалом. Президент запропонував мені «стати членом його команди». Я відповів, що мої відносини з ним можуть будуватися тільки на принципах служіння Конституції. Ймовірно, така відповідь йому не сподобалася і більше ми до цієї теми не поверталися.

Після цього ми зустрічалися тільки на офіційних церемоніях і протокольних заходах. Згодом люди, які, за інформацією ЗМІ, належать до найближчого оточення Президента, організували цькування мого брата. Проти нього почали агресивну дискредитаційну кампанію в пресі, побудовану на фейках і замовних статтях, а на його компанію наклали санкції. Проти нього спробували відкрити якісь кримінальні справи, але через абсурдність останніх пред'явити щось кримінальне йому не змогли.

Але такі дії проти членів моєї сім'ї ніяк не впливають і не вплинуть на мою позицію служити Конституції, які плани не виношували б організатори цієї провокації.

«Те, що відбувається зараз у КС, є гіпертрофованим відображенням того, що відбувається в державі загалом»

– 15 березня в ЗМІ були опубліковані цитати з листа трьох суддів КС – Миколи Мельника, Сергія Саса та Ігоря Сліденка, які звинуватили вас у низці гріхів, зокрема в політизації Суду, в тому, що кладете під сукно багато важливих справ, що не прийнято жодного рішення за конституційними скаргами. Вони закликали вас піти у відставку. Що можете відповісти на ці звинувачення та з чим пов'язуєте появу цього листа?

– Покласти під сукно справи я не можу, оскільки Суд – колегіальний орган і судді-доповідачі самі пропонують унести їхні справи до порядку денного. І на кожному засіданні судді голосують за цей порядок. Кожен суддя незалежний при ухваленні рішень, у тому числі від мене. Я такий же суддя, як і всі інші. Вважаю порушенням суддівської етики обговорювати справи, що перебувають у провадженні.

Є об'єктивний конституційний процес, і в тому, що стосується тимчасових рамок, він приблизно однаковий у всіх провадженнях. Те, чому в «трійки» викликали підвищений інтерес справи, про які вони написали, нашою думкою про їхню зацікавленість у результатах розгляду.

Конституційні скарги – відносно новий інститут. Вони розглядаються в сенатах. Як Голова не можу адміністративно впливати на доповідачів або суддів, підганяти їх або змушувати виносити рішення. Існує певна процедура. Попри це, аноншую, що найближчим часом будуть рішення за конституційними скаргами.

Що стосується секретаріату КС, то відповідні зміни назріли давно, адже його ефективність низька. Необхідні і кадрові, і організаційні рішення. А сам «лист» пов'язаний з бажанням цієї групи чинити тиск на мене і решту суддів, не давати мені змоги повноцінно виконувати свої обов'язки, зокрема щодо реформування секретаріату. Це класичний спосіб політичної боротьби.

Фактично те, що відбувається зараз у КС, є гіпертрофованим відображенням того, що відбувається в державі загалом. Активна і мотивована група, яка прагне конфлікту, наполегливо намагається нав'язати свою

волю решті. Переконали, що жодних добрих намірів «трійка» не мала, їхні дії деструктивні й спрямовані на блокування позитивних змін.

– У пресі обговорюється теза про те, що спроби змусити вас піти у відставку мають на меті зірвати приведення вами до присяги новообраного Президента, без чого, за Конституцією, він не зможе вступити на посаду. Наскільки взагалі реально, що таким чином намагаються зірвати інавгурацію?

– Я не виключав би такої версії. Згідно зі ст.104 Основного Закону Голова КС приводить новообраного Президента до присяги у разі відсутності обставин, що перешкоджають цьому. Але хочу сказати: я ніколи не приведу до присяги Президента, якщо вибори будуть сфальсифіковані.

«Впливати на Конституційний Суд намагалися завжди»

– Які партії, групи та клани впливають на суддів КС при ухваленні рішень? Що могло б зробити Суд більш незалежним?

– Впливати на Конституційний Суд намагалися завжди в той чи інший спосіб. Моя каденція не виняток. Квотний порядок призначення з'їздом суддів, парламентом і главою держави закріплений у Конституції та законі «Про Конституційний Суд України», що саме по собі створює передумови для кланової структури. Але першим моїм меседжем як Голови КС стало те, що я попросив суддів залишити «всі прапори за дверима» Суду, керуватися тільки юридичними аргументами. Майже всі судді підтримали цю концепцію, тому кланові інтереси не відіграють істотної ролі при ухваленні рішень.

Що стосується моєї позиції щодо незалежності КС, то я не раз висловлювався із цього приводу. Суддів, які мають високий моральний авторитет у суспільстві й професіоналізм, повинні призначати довічно. Такий статус забезпечує справжню незалежність і захищає суддів від політичного впливу.

– Є три довгоочікувані рішення КС. Перше – з приводу конституційності зниження соціальних стандартів у 2014 – 2016 роках. Друге – щодо закону про люстрацію. Третє – про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб,

яким мають бути відрегульовані на користь вкладників деякі спірні норми. Коли будуть ці рішення?

– Минулого року ми прийняли низку важливих рішень у сфері соціальних прав наших громадян. Зокрема, захистили права ліквідаторів Чорнобильської катастрофи і ветеранів війни. Ще кілька подань перебувають на стадії обговорення концепцій.

За конституційним поданням щодо люстраційного закону відбувається робоча

дискусія. З приводу захисту прав вкладників можу повідомити, що подання, яке надійшло з Верховного Суду України, перебуває в моєму провадженні. Я підготував відповідні процесуальні документи, які обговорюються на засіданнях Великої палати.

Рішення ж КС ухвалюються в тому випадку, коли більшість суддів готова проголосувати за певний проект, певну концепцію (**KDKAKO** (<http://kdkako.com.ua/nekonstituciyniy-zakon-pischaniy-zamok/>). – 2019. – 1.04).

Водянніков О., Національний радник з юридичних питань, керівник відділу верховенства права Координатора проектів ОБСЄ в Україні

Забезпечувальний наказ КСУ: щось пішло не так

16 квітня мав би стати визначальним днем в історії Конституційного Суду України. Саме в цей день вперше був застосований новий інструмент забезпечення права на конституційну скаргу. Цей інструмент, закладений у статті 78 Закону України «Про Конституційний Суд України», є абсолютно винятковим і можливість його застосування обмежена як умовами, визначеними законом, так і імпліцитними рамками, встановленими Конституцією України.

Досить лаконічне повідомлення на сайті КСУ про обставини прийняття забезпечувального наказу і інформація про конституційну скаргу, тим не менш, дають підстави для висновку, що Суд помилився у застосуванні забезпечувального наказу у цій конкретній справі. Однак ця помилка може дорого коштувати як Суду, так і конституційній юрисдикції.

Що сталося?

У справі пана Дерменжи, особа звернулася до КСУ з клопотанням щодо перевірки на конституційність положень статті 23 Закону «Про іпотеку». Згідно обставин справи, викладених в ухвалі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, скаржник придбав квартиру, яка, як згодом виявилось, була в іпотеці. Після придбання суди відновили

іпотеку, скасувавши попередні рішення. Тому покупець опинився в ситуації, коли він придбав майно, яке в нього почав забирати банк. Це стало предметом тривалих судових баталій, які скаржник програв, оскільки у статті 23 Закону передбачено, що у разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою».

Українці за полтора года подали в Конституционный суд 574 жалобы

Суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що внаслідок застосування судами України оспорюваних положень Закону зазнало порушення його конституційне право власності на житло.

Конституційний Суд відкрив провадження у цій справі. Суб'єкт права на конституційну скаргу звернувся до Суду з клопотанням видати забезпечувальний наказ з метою запобігання незворотнім наслідкам, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення у його справі. Автор клопотання стверджував, що у разі виконання остаточного судового рішення, яким звернено стягнення на його квартиру, він та його родина фактично опиняться «на вулиці без житла та без коштів».

І Конституційний Суд з цим погодився. На перший погляд, може здатися, що Суд подбав про захист прав громадянина до ухвалення остаточного рішення. Але насправді, нажаль, йдеться про ситуацію, яка несе ризики дискредитації важливого і надзвичайного інструменту конституційного захисту.

Забезпечувальний наказ: FAQs

Сама природа та функції інституту конституційної скарги полягають у забезпеченні ефективного захисту конституційних прав і свобод і, як наслідок, захисту Конституції України, її цінностей і принципів. Для того, аби такий захист був ефективним в Закон України «Про конституційний Суд України» був введений інститут забезпечувального наказу. Це повноваження КСУ зупинити виконання остаточного судового рішення на всій території України.

Мабуть не є таємницею те, що цей інститут був запозичений з Правила 39 Регламенту Європейського Суду з прав людини. В початковій редакції, яку я запропонував робочій групі Ради з питань судової реформи, що розробляла нову редакцію Закону «Про Конституційний Суд України», забезпечувальний наказ був сформульований досить широко, як власне і в Правилі 39. В остаточній редакції, що була прийнята Парламентом, цей інструмент був звужений і обмежений.

Але, як показав казус справи, в якій цей інструмент був вперше застосований, мушу визнати, що таке обрізання парламентарями забезпечувального наказу мало якщо не юридичну, то практичну рацію. Адже у цьому випадку Конституційний Суд викривив цей інструмент, не дотримав конституційних обмежень і принципів, і, по суті, вистрілив з гармати по горобцях.

Вимоги статті 78 Закону України «Про Конституційний Суд України»

Забезпечувальний наказ видається Великою палатою у виняткових випадках з метою забезпечення конституційної скарги і полягає у тимчасовій забороні вчиняти певну дію, пов'язану з виконанням остаточного судового рішення.

Особа, яка звертається до Конституційного Суду з конституційною скаргою має вичерпати всі національні засоби юридичного захисту, згідно статті 151-1 Конституції, тобто пройти апеляцію і, якщо законодавство дозволяє, касацію. Це означає, що на момент подачі скарги судове рішення у справі такої особи або вже виконане, або знаходиться у стадії виконання чи підлягає такому виконанню. З іншого боку право на конституційну скаргу є таким самим гарантованим Конституцією правом, як і право на суд – обидва закріплені в статті 55 Конституції.

Підставою для забезпечення конституційної скарги є необхідність запобігти незворотнім наслідкам, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення, а метою – забезпечення ефективного права на конституційну скаргу, гарантованого статтею 55 Конституції.

В саму концепцію забезпечувального наказу закладена ідея запобігти незворотнім наслідкам. Найпростіше пояснення полягає в тому, що такі наслідки мають місце тоді, коли застосування *restitutio in integrum* (тобто повне відновлення у конституційних правах, порушення яких оскаржується) стає неможливим. Таких наслідків немає, якщо можливий, наприклад, поворот виконання згідно процесуального законодавства.

Незворотними наслідками можуть бути, наприклад, (1) шкода для життя та фізичного чи психічного здоров'я особи; (2) екстрадиція до третьої країни, де особа може зазнати катувань чи смертної кари; (3) незворотні негативні наслідки для довкілля, в тому числі для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток, об'єктів культурної спадщини; тощо.

Ситуації можуть бути різними, але головним критерієм наявності чи можливості настання незворотних наслідків є те, що виконання судового рішення позбавить провадження за конституційною скаргою його мети. І мова йде про мету саме суб'єкта конституційної скарги, його конкретну ситуацію і обставини його чи її справи.

При розгляді питання застосування забезпечувального наказу Конституційний Суд має виходити з високого ступеню ймовірності настання незворотних наслідків для гарантованого Конституцією права особи, а метою такого наказу є забезпечення status quo до постановлення рішення Конституційним Судом.

Якщо в наслідок визнання закону чи його положення неконституційним, можливий поворот виконання, тобто повне або часткове відновлення первісного становища особи, що передувало виконанню судового рішення, або застосування інших механізмів відновлення прав особи, то апіорі не може бути «незворотних наслідків» в сенсі статті 78 Закону «Про Конституційний Суд України» і забезпечувальний наказ є безпідставним.

Чи може виконання судового рішення у справі пана Дерменжи позбавити мети провадження за його конституційною скаргою? Банк забере і знищить квартиру? Чи вчинить такі дії, що квартиру не можна буде повернути?

Ні. Якщо Конституційний Суд визнає неконституційність застосованого у справі скаржника положення закону, суди мають переглянути відповідні рішення. Наслідком може бути повернення квартири чи виплата відповідної компенсації. Тобто відсутній ключовий елемент незворотності наслідків.

Не можна стверджувати незворотність і через відсутність механізму виконання рішення Конституційного Суду в процесуальному законодавстві, адже в Законі «Про Конституційний Суд України» закладений механізм і для цього випадку, а саме стаття 97 та частина друга статті 95 закону.

Можливо, скаржник опиниться в складній життєвій ситуації і я йому глибоко співчуваю. Доля людини не має бути заручником нездатності судової системи забезпечити справедливість для кожного. Можна зрозуміти і банк, який відповідає перед вкладниками і клієнтами і має забезпечити повернення кредитів. Питання тут в іншому: чи має КСУ виконувати роль соціальної служби і підміняти собою інші державні органи, в першу чергу, загальні суди? Адже цей наказ КСУ порушує цілу низку найфундаментальніших проблем для самого КСУ і судової системи.

Конституційні обмеження

Реформою 2016 року Конституційний Суд зробили арбітром над всіма іншими державними органами і посадовими особами держави. Це означає, що Конституційний Суд не належить до судової системи, а є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Основного Закону, вирішує питання про відповідність йому законів України, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження. Конституційний Суд взагалі не є судом у звичайному розумінні. Він судить не людей, а закони.

Тому дуже важливо забезпечити взаємну незалежність Конституційного Суду і судової системи. Можливість зупинити виконання остаточного судового рішення шляхом прийняття забезпечувального наказу є тим інструментом, який входить у протиріччя з принципом відокремлення і незалежності Конституційного Суду від судової влади. Але таке протиріччя вирішується на користь такого інструменту лише тоді, коли виникають ризики настання незворотних наслідків для гарантованих Конституцією прав і свобод. Адже при вирішенні конфлікту між принципом, що відокремлює КСУ від судової влади, і принципом ефективності конституційних прав і свобод, перевага має надаватися саме останньому.

Другим наслідком обраного КСУ підходу є те, що він перетворюється на четверту інстанцію судової системи, а також по суті визнає нездатність загальних судів виправити порушення конституційних прав навіть у простих справах. Я не виключаю, що наслідком недотримання судом конституційних принципів свого функціонування може стати вал справ з загальних судів, в яких особи намагатимуться отримати перегляд остаточних судових рішень просто тому, що ці рішення їм не подобаються. Адже так можна загальмувати на роки виконання будь-якого, навіть бездоганного, судового рішення.

Отже якщо Конституційний Суд нехтує тими межами, які встановлені Конституцією, у відносинах з загальними судами, забезпечувальний наказ перестав бути знаряддям справедливості і може перетворитися у знаряддя свавілля (*Lb.Ua. Blog (https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/424996_zabezpechuvalniy_nakaz_ksu_shchos.html). – 2019. – 19.04*).

Ганущак Ю., експерт групи "Децентралізація" РПР

Якщо президент не буде заважати

Очевидно, що реформу децентралізації необхідно продовжувати.

Конституція передбачає фактичне підпорядкування президенту основного інструменту реалізації внутрішньої політики – місцевих державних адміністрацій.

Та кандидати у президенти обіцяли і те, що не належить до їхніх повноважень, але могло допомогти завоювати довіру виборців.

Найчастіше обіцянки підвищити зарплати та розвивати економіку з вуст окремих кандидатів – це скоріше передвиборчий ритуал. Виборці звикли покладати зокрема на главу держави відповідальність за все і негайно.

Загалом впевненості щодо обіцянок претендентів на посаду президента було й так мало, адже більшості бракує знань та досвіду для вирішення питань оборонного характеру чи зміцнення позицій України на зовнішній арені.

Тому обіцянки підвищити зарплати, пенсії, знизити тарифи та покарати злочинців, які лунали під час передвиборчої гонки до першого туру виборів президента, це, швидше за все єдине, що було в арсеналі деяких кандидатів.

А отже, перманентний конфлікт між президентом з одного боку та парламентом з іншого – гарантований.

Високий градус протистояння у виборчій кампанії свідчить: кандидати чи їхні спонсори вважають, що переможець отримає все. І мають на це певні підстави.

Конституція передбачає фактичне підпорядкування президенту основного інструменту реалізації внутрішньої політики – місцевих державних адміністрацій.

Формально, відповідно до статті 118 Основного Закону, вони є органами виконавчої влади в областях та районах.

Однак наступна норма, яка передбачає, що голови держадміністрацій відповідальні та підконтрольні президенту – де-факто визначає їхній статус як органів президентської вертикалі.

Спосіб їх номінації шляхом призначення президентом, нехай навіть за поданням уряду,

є показником – чиї вказівки буде виконувати керівник МДА: глави уряду чи чиновника з Банкової.

Як собака на сні

Сфера компетенцій глави держави фактично не прив'язана до території – армія та спецслужби є екстериторіальними, як і дипломатичні установи.

Тому щодо місцевих державних адміністрацій АП поводить себе, як собака на сні. Відмовитися від них не в традиціях апарату на Банковій, незважаючи на те, що невдачі у реалізації реформ б'ють по іміджу швидше глави держави, а не уряду.

Донедавна місцеві держадміністрації (МДА) використовувалися як адміністративний інструмент для проведення виборчих кампаній. Однак з просуванням децентралізації їхній вплив на електоральні настрої став негативним – політичні уподобання швидше віддзеркалюють успіхи чи невдачі керівників громад, обраних населенням.

Яскравим прикладом недосконалості системи управління на територіальному рівні є феномен очільника Закарпатської області Геннадія Москаля.

Останній фактично заблокував впровадження всіх реформ, насамперед, – децентралізації влади, оскільки вважає, що хто призначив, той і повинен нарізати завдання. Прямих вказівок з АП немає, тому й виконувати закон не обов'язково.

Очевидно, що систему територіального управління необхідно змінювати.

Однак не слід кидатись в іншу крайність – підпорядковувати керівників МДА виключно уряду. Інакше матимемо іншу проблему – їхню політизацію.

Уваги вартує досвід Польщі, де воєводи призначаються урядом.

Він швидше негативний, оскільки правом скасовувати рішення органів місцевого самоврядування воєводи часто зловживають, якщо мер гміни (найменшої адміністративної

одиниці в Польщі) – з іншої політичної сили, ніж правляча в країні партія.

Відповідно до законопроекту про зміни до Конституції № 2217а, проголосованого в першому читанні 31 серпня 2015 року, префекти, перебуваючи в оперативному управлінні уряду, мають забезпечувати інституційну стабільність держави, стійкість до політичних турбулентностей.

Двохсотлітній досвід функціонування інституту префекта у Франції свідчить, що система є дієздатною. Аналогічно припишам Конституції України, префект у Франції теж призначається на посаду президентом за поданням уряду.

Але участь глави держави тут формальна, оскільки він має пояснити причину відмови у призначенні особи, яка понад 20 років рухається кар'єрними сходами, перебуваючи під постійним супроводом Міністерства внутрішніх справ.

Гарантією забезпечення неупередженості префекта є ротація, зміна місця служби кожні три роки. Це посилює антикорупційну стійкість інституту префекта та єдине правозастосування на всій території країни.

Не зайвим є і спеціальний вишкіл префекта, як правило в Національній адміністративній школі Франції, та чітка регламентація діяльності.

Повністю "пересадити" французьку систему в український ґрунт не вдасться через відсутність традицій інституційної дисциплінованості. Необхідно ретельно виписати спосіб призначення та звільнення префектів та переведення на іншу посаду.

Та й наділення функцією ухвалення адміністративних рішень від імені всіх міністрів, як у Франції, для українського аналога є передчасним. Він має представляти лише Кабінет міністрів, а не кожного міністра окремо.

Взаємодію з керівниками територіальних органів міністерств та служб треба обмежити координацією їхньої діяльності. Це передбачає контроль та комунікацію префекта з керівниками центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) та безпосередньо з прем'єр-міністром.

Інформування глави держави про соціально-політичний стан держави паралельно з отриманими даними від спецслужб дозволить президенту ухвалювати зважені рішення у сфері його компетенції. Але без прямих вказівок префектам.

Також префект повинен здійснювати нагляд за законністю актів органів місцевого самоврядування (ОМС) та забезпечувати реалізацію держпрограм, зокрема міжсекторальних.

Оскільки префекти безпосередньо комунікують з урядом та президентом, це обмежує кількість адміністративно-територіальних одиниць субрегіонального рівня.

Їх має бути максимум 100, при цьому територіальні органи міністерств та відомств повинні отримувати повноваження виключно законом, а не підзаконним актом. Бо це вимагається ч.2. статті 19 Конституції України.

Тобто повноваження префектів та територіальних органів на субрегіональному та регіональному рівнях треба розмежовувати. Переважну більшість передати на субрегіональний рівень. На регіональному залишати вирішення специфічних, а не типових, завдань або завдань підвищеної складності.

Чи можна здійснити конституційну реформу в частині територіальної організації влади в найближчому майбутньому?

Передумови для цього є. І проголосувати за зміни до Конституції може парламент цього скликання.

Політичній еліті потрібно домовитися про збалансування відносин у владному трикутнику, передумовою якраз може стати реформа територіальної організації влади.

Кого б не обрали президентом, він не матиме достатньо важелів впливу, щоб законсервувати існуючу систему.

Тому відмова від управління місцевими адміністраціями виглядала б як прояв політичної мудрості.

Справа за внесенням законопроекту до зали парламенту. Вікно можливостей буде відкрите протягом дуже короткого терміну (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/04/2/7211040/>). – 2019. – 2.04).

Пилипенко В., український юрист и политик

Чи можливий імпічмент без закону

Представник України у Венеціанській комісії (2013-2017 рр), народний депутат України VI-VII скликань В. Пилипенко висловив для "Українських Новин" свою думку стосовно питання ухвалення спеціального закону про імпічмент Президента.

Питання про ухвалення спеціального закону про імпічмент Президента періодично вириває у нашому інформаційному просторі. Особливо активізувався цей дискурс в період, без перебільшення, скандальних президентських перегонів-2019.

Президент України П. Порошенко заявив, що "закон про імпічмент потрібний і він готовий до обговорень для напрацювання збалансованого документа". Він додав, що за 23 роки, з моменту прийняття Конституції України, він є першим президентом, який готовий говорити про імпічмент.

У той час, як ключові претенденти на крісло очільника країни закликають один одного ще й до дебатів на Олімпійському та здачі аналізів, в експертному середовищі прогнозують: хто б не став президентом – до нього можуть застосувати процедуру імпічменту. Та чи потрібен для цього такий закон? Давайте з'ясуємо.

Норми Основного Закону

Конституція України від моменту її ухвалення передбачає можливість усунення з поста Президента держави у порядку імпічменту. Однак це не зупиняє ледь не кожного другого політика (як і кандидата в президенти) вдаватися до "клятв народу". Мовляв, не бути мені при владі, як не розроблю та не ухвалю спеціального Закону "Про імпічмент Президента України". Бо без нього, виявляється, немає життя на білому світі.

По суті, всі ці патріотичні заяви перетворились на програмні обіцянки та інструмент маніпуляції громадськими настроями. У результаті відповідні законопроекти (від різних політичних сил) в парламенті з'являються як гриби після дощу – до кольору, до вибору.

Але чи справді спеціальний закон про імпічмент такий необхідний? Аби не вигадувати

велосипеда звернімося до Основного Закону. Сподіваюся, він ще хоч для когось має цінність та авторитетність, а не лише пости в соцмережах і відеоролики.

Суд над Президентом

По-перше, процедура імпічменту Президента чітко визначена у ст. 111 Конституції України. І вказана стаття не містить припису про те, що усунення Президента з посади, має відбуватися на підставі Конституції та ще якогось іншого закону.

По-друге, ст. 92 Конституції України, яка визначає перелік правовідносин, що регулюються виключно законами, не передбачає вимоги про врегулювання процедури усунення Президента України з поста спеціальним законом. Пункт 21-й цієї статті, де йдеться про "організацію і порядок діяльності Верховної Ради", реалізований ухваленням Закону про Регламент Верховної Ради України.

По-третє, щодо самої процедури імпічменту, яка, на думку багатьох "активних активістів", і потребує врегулювання, то та ж ст. 85 Основного Закону у п. 10-му вказує, що до повноважень Верховної Ради належить "усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпічменту), встановленому статтею 111 цієї Конституції".

Таким чином, бланкетність конституційної норми про імпічмент Президента обмежується рамками Основного Закону і не вимагає ухвалення для цього спеціального закону, на відміну від інших випадків (Наприклад, див. ст. 136 ч. V, ст. 140 ч. II, ст. 153 і т.п.).

То ж, що власне передбачено у ст. 111 Конституції України?

Відповідно до цієї норми, питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України.

Також для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну

тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі.

Висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України.

За наявності підстав Верховна Рада України не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України.

Врешті решт, рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту приймається Верховною Радою України не менш як трьома четвертими від її конституційного складу після перевірки справи Конституційним Судом України і отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпичмент та отримання висновку Верховного Суду України про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину.

Варто зауважити, що діяльність тимчасових слідчих комісій Верховної ради врегульована у її Регламенті.

Так само, у Законах України "Про Конституційний Суд України" та "Про судоустрій і статус суддів" передбачено, у якому порядку Верховний Суд надає висновок

про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину (ст. 36 та ст. 46 ЗУ "Про судоустрій і статус суддів") та яким чином Конституційний Суд України надає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту (ст. 7, ст.35, ст. 53, ст.85, ст. 90 ЗУ "Про Конституційний Суд України").

Тобто ніякого спеціального закону про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту не варто приймати. Такий закон вже є і це Конституція України, норми якої є нормами прямої дії. Питання лише в тім, чи знайдуться у парламенті необхідна кількість голосів для застосування Основного Закону?

Адже сьогодні процедуру імпичменту розглядають швидше як політичні розбірки, а не конституційний механізм. Межа між справедливістю і політичними іграми тут дуже тонка. Боюсь, що із законом чи без нього, вся ця процедура суду над гарантом може перетворитись на банальне шоу. Можливо, з трансляцією на Олімпійському. Я б не здивувався (*Українські новини (<https://ukranews.com/ua/news/625144-v-ukrayinu-prybudut-orly-shho-klekochut-elitnyj-desant-ssha-bude-trenuvaty-ukrayinskyh-vijskovyh>). – 2019. – 9.04*).

Жалимас Д., Глава Конституционного Суда Литовской Республики

Членство в НАТО как конституционный императив. Опыт Литвы

Следовало ли вносить в Конституцию ориентацию на НАТО? Глава Конституционного Суда Литвы считает, что это был принципиально важный для страны шаг

Время летит. Уже 15 лет прошло с момента вступления Литвы в НАТО.

Когда-то членство в НАТО казалось совершенно недостижимым для Литвы. Сегодня мы с гордостью считаем себя опытными и надежными членами Альянса.

Я очень хорошо помню, как трудно было в 2002 году отстаивать подход, что принципы НАТО, – прежде всего принцип коллективной обороны, – не противоречат Конституции, а, скорее, усиливают ее защищенность. С тех пор был принят новый вариант Закона о международных военных операциях, который представлял собой предварительную ратификацию Североатлантического договора и снял юридические препятствия для вступления нашей страны в Альянс.

Спустя годы у Конституционного Суда появился повод подтвердить, что полноценное членство в НАТО является одним из важных конституционных принципов. 15 марта 2011 года Конституционный суд принял решение, которым можно по-настоящему гордиться. Авторы запроса – члены Парламента – поставили под сомнение конституционность вышеупомянутого Закона о международных военных операциях. Идея их петиции заключалась в том, чтобы доказать неконституционность самого членства в НАТО. Это не удалось. Конституционный Суд вынес противоположное решение: Конституция не может быть согласием на самоубийство государства и препятствовать ему иметь гарантии его безопасности через членство в самом эффективном в мире союзе коллективной обороны. Конституция поддерживает принцип "один за всех и все за одного", закрепленный в статье 5 Североатлантического договора, и подтверждает, что вооруженное нападение

на одного из членов Североатлантического Альянса считается нападением на весь Альянс. Это дает основания для размещения на территории Литвы воинских подразделений других государств, союзников Литовской Республики, и эти воинские подразделения могут быть использованы для ее защиты. На тех же основаниях военные базы других государств НАТО могут быть размещены в Литве.

Западная геополитическая ориентация Литовского государства подразумевает, среди прочего, его членство в НАТО. Эта закреплённая в Конституции концепция получила дальнейшее развитие в 2014 году, когда Конституционный Суд подчеркнул, что такая геополитическая ориентация соответствует универсальным конституционным принципам, разделяемым демократическими странами Европы и Северной Америки. Она не позволяет вносить в Конституцию изменения, которые противоречат обязательствам Литвы, вытекающим из ее членства в НАТО.

Могло ли все сложиться иначе? Вероятно, могло. Если бы Конституция была упрощенно воспринята как линейный текст, в котором прямо не упоминается НАТО, членство в Альянсе действительно можно было бы признать неконституционным. Последствия и хаос, который последовал бы за таким решением, невообразимы. Однако такое понимание не требует юридической квалификации... Оно даже не требует, чтобы носитель такого понимания осознавал себя гражданином.

Конституционное решение о членстве в НАТО является лишь одним из примеров последовательности, проявления Конституционным Судом его ответственности перед нацией и принятой ею Конституцией. Конституционное правосудие не может осуществляться посредством принятия решений, которые являются безответственными или даже губительными для страны, без учета все более широкого исторического и

міжнародного контекста. Все рішення Конституційного Суду повинно ґрунтуватися на концепції Конституції як загального блага. Іменно по цих причинах членство Литви в

НАТО є конституційним імперативом (*Liga.net* (<https://www.liga.net/politics/opinion/chlenstvo-v-nato-kak-konstitutsionnyu-imperativ-opyt-litvy>). – 2019. – 9.04).

Гриновецький Б., голова Івано-Франківського апеляційного суду

Девляшевський В., заступник голови Івано-Франківського апеляційного суду

Судова реформа нічого не змінила в процедурі призначення суддів на посади, котра є доволі складною і тривалою

З головою Івано-Франківського апеляційного суду Б. Гриновецьким та його заступником В. Девляшевським було не так просто зустрітися через їхню постійну завантаженість. Ніби їй зрозуміло, що коли люди обіймають такі поважні адміністративні посади, то з вільним часом у них проблемно. Та, за словами Б. Михайловича, завантаженість виникла не так через адміністрування, як через потребу виконувати прямі суддівські обов'язки у зв'язку з тим, що бракує суддів для нормальної і своєчасної роботи, принаймні у кримінальній палаті.

– Така ситуація є відголоском судової реформи, котра свого часу, по суті, призвела до колапсу діяльності судів першої інстанції. Оскільки судді нічого доброго від неї не чекали, тоді чимало з них вийшло у відставку, – зазначає Богдан Гриновецький. – Можна пригадати ситуацію в Яремчі, де протягом майже півроку не було суддів і люди від цього серйозно потерпали, бо не могли вирішити життєво важливі для них питання, як-от поновлення на роботі, розірвання шлюбу тощо. Наразі така проблема виникла в кримінальній палаті Апеляційного суду. Донедавна в ній залишалося тільки п'ятеро суддів. А днями нам вдалося перевести одного суддю із цивільної палати, завдяки чому змогли сформувати дві колегії. Адже, як відомо, розгляд апеляційних скарг проводять троє суддів. Щоправда, ті колегії не є сталі. Ми підміняємо одне одного, заміняємо при процесуальній потребі.

– Хіба така проблема знайти суддю, враховуючи ваші зарплати, соціальний статус, пільги тощо?

Богдан Гриновецький. Уточнюю, що у суддів пільг немає ніяких. Якщо людина має намір стати суддею тільки з цих міркувань, то, може, й не варто їй одягати мантію. Мають бути й інші, внутрішні спонукання. Кандидатів у нас вистачає. Інша річ, що судова реформа сказала «А», а нічого не змінила в процедурі призначення суддів на посади, котра є доволі складною і тривалою. Навіть створюється враження, що там, у «верхах», бо ж усе йде через Київ, це питання вважають якимось другорядним.

– Але ж колись тоді ще обласний суд встигав розглядати не лише скарги, а й кримінальні справи як суд першої інстанції, причому доволі складні, зокрема про вбивства.

Б. Г. Так, але тоді було більше суддів. Лише у кримінальній палаті – 17. Тепер збільшилася кількість оскаржень судових рішень у кримінальних справах. За даними статистики, торік ми переглянули 355 кримінальних проваджень, внаслідок чого було змінено і скасовано 51% цих судових рішень. Щодо перегляду 519 апеляцій на ухвали у справах про адмінправопорушення цей показник становить 59%. Із переглянутих 1 673 цивільних справ вказаний показник становить 38%. Цифри такі не тому, що місцеві суди недоброякісно працюють. Насамперед це пояснюється тим, що у місцевих судах є істотна кадрова проблема за надмірного навантаження. Як правило, одна зі сторін судового процесу залишається незадоволеною, особливо якщо йдеться про важкі та особливо важкі злочини – грабежі, розбійні напади, тяжкі тілесні ушкодження, вбивства. Причому меншою

мірою незадоволеними застаються потерпілі, на думку яких їхньому кривдникові призначено зам'яке покарання. Більшою – особи, стосовно яких винесли вирок і вони вважають його занадто суворим.

Раніше ми могли один, а то й два дні на тиждень не призначати засідань. Це дозволено законом. Адже робота судді полягає не лише в засіданнях. Потрібно підготуватися до розгляду провадження, відписатися потім по ньому, є ще маса іншої, як-то кажуть, паперової роботи, котру тепер змушені виконувати вдома, зокрема й у вихідні. Якось у нас була така ситуація, що на один день на шістьох суддів довелося призначити розгляд 33-х (!) справ.

Водночас зазначу, що попри це навіть у такому складі наш суд за результатами роботи – мабуть, читачам ближче буде таке поняття, як скасування наших ухвал вищою інстанцією, хоча є й інші показники, – серед апеляційних судів Україні на рівні вище середнього.

– *Ми говоримо про кримінальну палату, а в цивільній, міркую, роботи ще більше, адже наші люди доволі часто звертаються до вас чи за захистом своїх прав, чи для вирішення спорів одне з одним.*

Віталій Девляшевський. Зате у цивільній палаті є більше суддів. Так, кількість справ доволі велика, але останнім часом їх поменшало, передусім через зміни до Закону про судовий збір. Його підвищено, і громадяни, які мають намір оскаржити рішення першої інстанції, мабуть, задумуються над перспективою, чи це не будуть зайві витрати.

– *А щодо яких питань найбільше справ у цивільній палаті?*

В. Д. Найперше – це кредитно-фінансова сфера. Правовідносини між банками, клієнтами, поручителями. Здебільшого йдеться про стягнення кредитної заборгованості. Другий масив питань пов'язаний із земельними правовідносинами. Від межових спорів, порушень правил добросусідства до визнання недійсними державних актів на землю, повернення земельних ділянок тощо. Третій – сімейні правовідносини. Аліменти, розірвання шлюбу, поділ майна, участь у вихованні дітей. І четвертий стосується спорів щодо права

власності на майно. Знову ж таки йдеться про усунення перешкод у користуванні квартирою, будинком, визнання недійсними договорів дарування, купівлі-продажу.

– *Зупинімося на одному з цих пунктів – на земельних спорах. Як до суду, так і до нашої редакції є чимало звернень з цього приводу. Якщо проаналізувати останні, то створюється враження, що виконавча влада, маючи відповідні важелі, нічого не робить для розв'язання таких спорів, подекуди навпаки, своїми рішеннями призводить до них, або ж ми маємо недосконале законодавство з цих питань. Але ж судді так само змушені послуговуватися ним?*

Б. Г. Думаю, що тут є трішки і того, і того. До того ж впливає нестабільність законодавства, певні зміни в судовій практиці. Розумним було введення для розгляду таких спорів інституту мирowego судді.

В. Д. Є проблема і в тому, що закон або неправильно знають, або погано застосовують. Скажімо, ми скасували чимало розпоряджень голів сільрад саме із земельних питань. Інша біда, що донедавна фактично не було єдиного тлумачення законодавства, тих чи інших норм права. Попри те, що загалом воно дуже добре, але є ситуації, коли навіть судді по-різному трактують деякі його положення. І тоді виникає різнобій, судова тяганина. Тож дуже добре, що новий Верховний суд почав виробляти єдину практику розгляду цивільних справ. Все упорядковує і видає постанови, які стосуються тієї чи іншої категорії справ для єдиного розуміння норм права. Це позитив як для суддів, так і для звичайних громадян, бо справи вирішуватимуться швидше і якісніше.

Звісно, найкраще, коли громадяни укладають в суді мирові угоди. Кожен суддя повинен роз'яснити учасникам спору цю норму права. В процесі цього нерідко трапляється, що люди переглядають своє бачення ситуації, знаходять точки дотику. Скажімо, сьогодні у нас було укладено мирову угоду вже на стадії апеляції. Йшлося про спір за право власності на житло. Зауважу, що навіть коли позов не тільки подано, а й уже розглянуто у першій інстанції, Цивільно-правовий кодекс дозволяє написати заяву щодо

його залишення без розгляду без пояснення причин. До речі, в таких випадках судовий збір повертають. Людям уже не потрібно витрачати час на суди, кошти на правову допомогу. Своєю чергою, це вигідно і суддям, бо зменшується навантаження на суди і можна більше часу приділити складнішим справам.

Також якщо немає рішення, то нема що й оскаржувати. Бо скасування рішення означає брак у роботі. А наші судді дуже відповідально до цього ставляться. Вивчають, аналізують помилки, котрі призвели до цього. Інша річ, як ми вже згадували, що до скасування рішення може призвести зміна судової практики. Наприклад, з питання повернення банківських кредитів. Банки зверталися з позовами в разі неплатежів про дострокове припинення кредитних угод, і не тільки щодо повернення усієї суми, а й відсотків до кінця договору, котрі інколи бували й більшими за саме, як кажуть, «тіло» кредиту. Раніше практика була такою, що суди ті позови задовольняли. Тепер інший підхід. Ввели поняття терміну позовної давності, зважаючи на який і нараховують відповідні суми.

Б. Г. Не менше проблем створюють зміни судової практики для кримінального судочинства. Згадаймо хоча б так званий «закон Савченко». Добре, що державні мужі, врешті-решт, подумалися його скасувати. Та зважаючи на постулат, що закон не має зворотної дії, якщо він погіршує становище особи, то коли людину було поміщено в сізо ще під час його дії, хоч вирок був ухвалений пізніше, все ж їй до терміну покарання зараховували один день за два, проведені в слідчому ізоляторі. То така була загальна практика. Але Верховний суд прийняв інше рішення, згідно з яким якщо злочин було скоєно у момент дії «закону Савченко», то на злочинця також поширюється ця пільга.

– Інакше кажучи, злочин не розкрито, особа, яка його скоїла, ще не встановлена, відповідно, не затримана...

Б. Г. Так. Абсолютно нелогічне рішення, на підставі якого нам скасували чимало ухвал. Але ми зобов'язані дотримуватись правового висновку Верховного суду. До речі, недавно зацікавився однією справою. Група молодиків

грабувала пізніх перехожих. За ними були ще й, так би мовити, легші злочини, як-от викрадення скутерів. Та грабежі свої вони скоювали з надзвичайною жорстокістю. Збивали людину з ніг, гамселили руками і ногами та оббирали, як то кажуть, до нитки. Читаю вирок. Начебто нормально їм присудили. Але доходжу до визначення остаточної міри покарання і всюди натикаюся на «закон Савченко». В підсумку виходило, що тим покидькам сидіти дуже мало. Перевірив, коли цей закон скасували. Виходило, що напарників затримали, коли він уже перестав діяти. Щиро кажучи, почав «грішити» на суддів. Хоча, зазначу, інколи судді своїми діями просто спонукають простих громадян до негативної реакції. Скажімо, рішення Конституційного Суду щодо скасування такого поняття, як незаконне збагачення, не лише обурило пересічних українців, а й попсувало імідж України на Заході. Навіть заговорили про скасування «безвізу». Зрештою, Київ далеко. Наведу місцевий приклад, котрий також викликав чимало негативу. Зокрема богородчанський суддя за заявою промосковського попа зобов'язує поліцію розпочати кримінальне провадження стосовно певних осіб за начебто перешкоджання здійсненню релігійного обряду. Йдеться про події навколо Домініканського костельу в Богородчанах. Що, суддя мав відповідні докази, розслідував ситуацію?.. На чий млин він лле воду?

Б. Г. До судді тут не може бути жодних претензій, бо він виконував норму закону. В Кримінальному процесуальному кодексі написано так, що будь-яке повідомлення, яке, підкреслюю, може містити ознаки будь-якого злочину, обов'язково має бути внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань, і так само обов'язково має бути розпочато кримінальне провадження. Якби суддя цього не виконав, то його самого могли би притягти до кримінальної відповідальності за неправомірне рішення.

Згоден, що це неправильна, я б сказав, несправедлива, навіть неправова, в нормальному розумінні цього слова, норма. Але приймали її не судді, а шановні народні депутати. Ні

Верховний суд, ні тим більше апеляційний у плані її скасування нічого зробити не можуть. Бо ми не маємо законодавчої ініціативи. І тут була б дуже доречною допомога журналістів, які порушили би це питання, винесли його на загальне обговорення, сформувавши відповідну думку суспільства.

В. Д. Також допомога журналістів потрібна в роз'ясненні тих чи інших норм права. Візьмімо таку доволі поширену ситуацію, як позичання громадянами одне одному грошей. Нерідко трапляються ситуації, коли позичальник ухиляється від сплати боргу, і тоді кредитор звертається до суду, приводить із собою свідків, але їх вважають неналежними доказами. В цьому разі потрібне нотаріальне посвідчення договору або розписка.

– Засвідчена нотаріусом?

В. Д. Не обов'язково. Розписку пише позичальник від руки. Зазначаються дата, місце позичання, зрозуміло, сума, дані учасників позички і два підписи. Правда, для вирішення спору на користь кредитора потрібно, щоби позичальник визнав наявність боргу. І, як правило, визнають. І ми готові надавати консультації щодо справ різних категорій без прив'язки до конкретних спорів.

– *Переконаний, така співпраця піде на користь нашій газеті та її читачам (Галичина (<https://galychyna.if.ua/analytic/bogdan-grinovetskiy-sudova-reforma-nichogo-ne-zminila-v-protseduri-priznachennya-suddiv-na-posadi-kotra-ye-dovoli-skladnoyu-i-trivaloyu/>)). – 2019. – 18.04).*

Кириченко Ю., Бондаренко Б. – експерти Центру політико-правових реформ та Реанімаційного пакету реформ

Імпічмент президенту. Як перетворити можливість на механізм

Під час виборчих кампаній питання скасування недоторканності та спрощення процедури імпічменту прогнозовано актуалізується.

Прикметно, що обидва кандидати у президенти заявили про необхідність ухвалення "закону про імпічмент".

Що пропонується?

Програма Володимира Зеленського: "Впроваджувати рівність та справедливість почну з себе. Мої законопроекти в цьому напрямі: "Про зняття недоторканності з Президента України, народних депутатів і суддів"; "Про імпічмент Президента України"; "Про відкликання народного

депутата України". Ніяких "корочок", ніякого "телефонного права". Невідворотність відповідальності та справедливе і законне покарання – основа чесної України".

Заява Петра Порошенка: "Я твердо переконаний, що цей закон (про імпічмент. – УНІАН) потрібен, так само, як і закон про Тимчасові слідчі комісії. Я абсолютно впевнений, що в парламенті має відбутися дискусія з цього приводу і цей закон треба приймати як відповідальність президента у випадку порушення ним Конституції та скоєння злочину".

Зауважимо, що ідея ухвалення закону про імпічмент не нова і точно не вражає оригінальністю.

Дата реєстрації	Номер	Назва	Суб'єкт	Стан проходження
07.02.2013	2220	Проект Закону про порядок імпічменту Президента України	Яценюк, Кличко, Тягнибок	Відхилено та знято з розгляду
21.02.2014	4171	Проект Закону про імпічмент Президента України	Рудковський	Знято з розгляду
28.11.2014	1097	Проект Закону про порядок імпічменту Президента України	Кожем'якін, Тимошенко	Відхилено та знято з розгляду
28.11.2014	1098	Проект Закону про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України	Кожем'якін, Тимошенко	Очікує розгляду
03.03.2015	2278	Проект Закону про спеціальну тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з розслідування справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту	Ляшко та інші	Опрацьовується в комітеті (1 читання)
31.10.2017	7248	Проект Закону про Президента України та порядок припинення його повноважень	Дерев'яно	Опрацьовується в комітеті (1 читання)
07.12.2017	7381	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення можливості усунення Президента України з поста в порядку імпічменту	Левченко та інші	Опрацьовується в комітеті (1 читання)
06.02.2018	8003	Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо удосконалення порядку імпічменту Президента України)	Мураєв	Опрацьовується в комітеті (1 читання)
07.02.2018	8014	Проект Закону про спеціальну тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з імпічменту вищих посадових осіб України	Мураєв	Знято з розгляду
29.03.2019	10197	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо порядку реалізації конституційних механізмів відповідальності влади	Писаренко, Геллер	Опрацьовується в комітеті (1 читання)

Кандидати наголошують, що ухвалення потенційного закону дозволить запровадити "невідворотність відповідальності президента" і забезпечити "відповідальність президента у випадку порушення ним Конституції та скоєння злочину". Ця стара тема для нашого політичного дискурсу в рейтингу спекулятивності перебуває десь між скасуванням недоторканності та смертною карою за корупцію.

Що насправді?

Проблема нереалістичності процедури імпічменту спричинена не відсутністю нормативно-правового регулювання: воно є – глава 30 Закону України "Про Регламент Верховної Ради України", де все розписано. І не відсутністю належного законодавчого забезпечення діяльності тимчасових слідчих комісій (бо це виключно один із етапів процедури імпічменту). Коріння проблеми в іншому: в самій конструкції процедури імпічменту, закріпленої статтею 111 Конституції.

Положення відповідної статті КУ передбачає таку процедуру ініціювання та проведення імпічменту:

1. щонайменше, 226 народних депутатів ініціюють процедуру усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

2. щонайменше, 226 народних депутатів голосують за створення спеціальної тимчасової слідчої комісії;

3. щонайменше, 300 народних депутатів ухвалюють рішення про звинувачення Президента України (за наявності висновків про вчинення Президентом державної зради або іншого злочину);

4. Конституційний Суд надає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент;

5. Верховний Суд надає висновок про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину;

6. ВР голосами, щонайменше, 338 народних депутатів ухвалює рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Цю процедуру нереально реалізувати, зважаючи на її складність, багатоетапність, а також необхідність мати для остаточного рішення голоси 338 народних депутатів.

І річ, як стає очевидно, не в тому, що в Україні немає закону про імпічмент. Просто пошукайте рішення парламенту, котрі ухвалювалися такою кількістю голосів. Ідеться про нечисленні випадки, і то були безспірні питання.

Українська конструкція процедури імпічменту об'єднала дві різні моделі

імпічменту, які існують у світі паралельно одна одній.

Перша передбачає застосування до президента процедури імпічменту за злочин, який він нібито вчинив, і усунення його з посади або після винесення обвинувального судового вироку, або після отримання необхідного висновку щодо наявності в його діях складу злочину, котрий передує судовому процесу. Друга процедура має виключно політичний характер і передбачає усунення президента від займаної посади без суду або пред'явлення офіційних звинувачень. Вона може застосовуватися або у випадку вчинення президентом неконституційних, але не кримінально караних діянь, або у випадку низької легітимності президента. Лише в цьому випадку вимагається велика кількість голосів у парламенті для ухвалення імпічменту президенту країни. Україні вдався карколомний гібрид слона і носорога, що полягає в симбіозі цих двох моделей у статті 111 Конституції України.

Як в інших?

Скористаймося даними звіту "Напівпрезиденталізм та інклюзивне врядування в Україні: пропозиції для конституційної реформи".

Отже, президент може бути притягнений до відповідальності за обвинуваченням у скоєнні злочину кваліфікованою більшістю у дві третини парламенту (або нижньої палати у двопалатній системі) в Болгарії (ст. 103), Хорватії (ст. 105), Македонії (ст. 87), Мадагаскарі (ст. 131), Малі (ст. 95), Польщі (ст. 145), Португалії (ст. 130), Шрі-Ланці (ст. 38).

У Росії для імпічменту президента необхідна більшість у дві третини в обох палатах парламенту (ст. 93), а Верховний суд повинен винести вердикт про винуватість, і Конституційний Суд повинен підтвердити, що були застосовані правильні процедури усунення президенті від посади. У Сенегалі (ст. 101) потрібна більшість у три п'ятих в обох палатах. У Румунії (ст. 96) президент може бути притягнений до відповідальності більшістю у дві третини голосів на спільному засіданні обох палат. У Фінляндії парламент приймає рішення

висунути звинувачення проти президента більшістю у три чверті голосів. У цьому випадку генеральний прокурор представляє обвинувачення проти президента у Високому суді імпічменту (ст. 113).

В деяких інших країнах немає необхідності у кваліфікованій більшості для імпічменту президенту. У Вірменії (ст. 57), Нігері (ст. 53) та Словенії (ст. 109) для імпічменту президенту та початку процедур трибуналу необхідна проста більшість. У Перу (ст.ст. 99 і 100) обвинувачення президента у вчиненні злочинів вноситься постійним комітетом парламенту і приймається простою більшістю голосів членів парламенту.

Що робити?

Загалом, світова практика різноманітна, і варіантів безліч. Процедура імпічменту має відповідати двом ключовим параметрам:

- процедура імпічменту має бути реалістичною й не надто складною;
- процедура імпічменту має захищати президента від невмотивованого політичного тиску з боку парламенту.

Процес має містити не більше двох-трьох кроків і забезпечувати баланс між захистом президента від політично вмотивованого зняття з посади і можливістю проведення ефективної процедури імпічменту. Для цього необхідно змінювати статтю 111 Конституції. Жодне законодавче регулювання без конституційних змін не вплине на можливість проведення імпічменту в Україні.

Як варіант пропонується змінити конституційні положення та передбачити можливість реалізації процедури імпічменту:

- у разі порушення президентом Конституції (при виконанні повноважень президента);
- у разі вчинення ним діянь, що мають ознаки державної зради або іншого умисного злочину.

Конституційний Суд має надавати висновок щодо порушення президентом Конституції. А тимчасова слідча комісія – щодо наявності в діяннях президента ознак умисного злочину. Таким чином передбачаються дві альтернативні процедури імпічменту у разі порушення

Конституції і вчинення злочину. Остаточне рішення щодо імпічменту мають ухвалити, щонайменше, 300 парламентаріїв.

Які перспективи?

Якщо політики зведуть розв'язання цього питання виключно на законодавчий рівень – жодних перспектив вирішення проблеми нема.

Якщо проблема вирішуватиметься на конституційному рівні – її бажано вирішувати в межах комплексної реформи всього державного механізму парламент–президент–уряд.

Якщо не буде запиту на системну конституційну реформу – перспективи невтішні (*ЦППР (<http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873665-impichment-prezidentu.-yak-peretvoriti-mogelivist-na-mehanizm>). – 2019. – 22.04*).

Смалюк Р., Середа М., Куйбіда Р. – експерти Центру політико-правових реформ

Другий відбір суддів до нового Верховного Суду: старі та нові проблеми

У серпні минулого року Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС) оголосила конкурс на доукомплектування Верховного Суду новими 78 судьями. Це другий конкурс до нового Верховного Суду. Раніше Президент України призначив 118 суддів за результатами конкурсу, що відбувся у 2016-2017 роках. Тодішній відбір мав низку серйозних вад, які не давали впевненості у його чесності.

Чи вдалося подолати ці вади чи на них наклалися нові проблеми? Як вплинув новий відбір на залучення науковців та адвокатів до складу нового Верховного Суду? Про це у нашій статті.

«Безпрецедентна прозорість»

ВККС постійно наголошує на тому, що конкурси до Верховного Суду були безпрецедентно прозорими. На перший погляд, усе відбувається максимально відкрито: публікувалися досьє кандидатів, результати іспитів, а за співбесідами з кандидатами можна спостерігати онлайн. Проте найважливіші етапи обох конкурсів так і залишилися «за кадром».

Під час конкурсу кандидат може набрати 1000 балів. Для цього він проходить тестування на знання законодавства, за що може отримати максимум 90 балів, пише проект судового рішення (120 балів), проходить психологічне тестування та співбесіду з членами Комісії (790

балів). Лише тести на знання законодавства перевіряються технічними засобами. Решту балів ВККС виставляє на власний розсуд.

При цьому не публікуються ані написані кандидатами проекти судових рішень, щоб була можливість їх порівняти, ані виставлені за них бали кожним із членів Комісії. Єдина гарантія об'єктивності оцінювання практичних робіт – те, що їх перевіряють як анонімні – начебто члени ВККС не знають, чю роботу перевіряють. Хоча й ця гарантія хитка, оскільки засоби для декодування робіт цілком у розпорядженні Комісії.

Розподіл решти 790 балів взагалі знаходиться поза межами будь-якого контролю чи перевірки. Адже Комісія жодним чином не мотивує виставлення тих чи тих балів та не публікує ані оцінки кожного члена Комісії, ані те, які бали вони виставили за кожним із критеріїв.

Отже, визначення остаточних результатів конкурсу було в цілковитій залежності від розсуду членів ВККС. І саме процес застосування цього розсуду був найбільш таємничим, що ставить під сумнів усю прозорість конкурсу. Жодних зрушень у бік його «розсекречення» під час другого конкурсу до Верховного Суду так і не відбулося.

«Вмотивовані рішення»

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» рішення Комісії про підтвердження або непідтвердження здатності

кандидата здійснювати правосуддя має бути вмотивованим.

Як і під час першого, так і під час другого конкурсу до Верховного Суду ВККС мотивувала свої рішення щодо переможців конкурсу тільки балами, не пояснюючи звідки вони взялися.

Під час другого конкурсу змінився спосіб мотивування рішень Комісії щодо кандидатів, які отримали негативний висновок Громадської ради доброчесності (далі – ГРД). Причому в гірший бік. Якщо під час першого конкурсу рівень обґрунтованості мотивувальної частини рішення залежав від члена Комісії – доповідача (порівняйте, наприклад, обґрунтування рішень ВККС щодо кандидатів Лариси Мороз та Галини Мостової), то в межах другого конкурсу ВККС уніфікувала підходи до мотивування рішень.

Так, усі рішення Комісії, у яких відхилено висновок ГРД, побудовані за такою послідовністю:

- виклад висновку ГРД в узагальненому вигляді;
- опис наданих кандидатом пояснень;
- твердження колегії Комісії про те, що вона «...не вбачає підстав для оцінювання кандидата за критеріями професійної етики та доброчесності у 0 балів» (див., наприклад, рішення колегії ВККС щодо Ігоря Бенедисюка);
- твердження Комісії в пленарному складі, що колегія прийняла «обґрунтоване рішення» (див. пленарне рішення ВККС про Ігоря Бенедисюка).

При цьому Комісія не дає свою оцінку ані твердженням ГРД, ані поясненням кандидата, а просто ховається за шаблонною фразою. Такі «аргументи» ВККС породжують парадоксальну ситуацію, за якою і пояснення кандидата визнаються нібито переконливими, і висновок не визнається необґрунтованим або помилковим у тій чи іншій частині. До речі, міжнародні експерти у своєму звіті «Відбір та оцінювання суддів в Україні» наголошували на тому, що ВККС повинна завжди виносити вмотивовані рішення, а особливо тоді, коли призначає кандидата, який отримав негативний висновок ГРД. Однак цю рекомендацію Комісія проігнорувала.

Під час першого конкурсу до Верховного Суду ВККС врахувала лише 38% негативних висновків ГРД щодо кандидатів до Верховного Суду. Під час другого конкурсу формально ситуація суттєво покращилась – думка Комісії збіглася із 55% висновків представників громадськості.

Однак оголошення переможців конкурсу показало – вага висновків ГРД залишилася практично на такому ж рівні, що й під час першого конкурсу. Так, якщо під час першого конкурсу ВККС рекомендувала призначити на посади суддів Верховного Суду 30 осіб, що отримали негативні висновки ГРД (25 %), то під час другого конкурсу – 16 (21%), тобто майже такий самий відсоток.

У новому конкурсі до Верховного Суду ВККС практично відмовилася від мотивування своїх рішень щодо «успішних» кандидатів, зокрема в частині незгоди з висновками ГРД, розуміючи, що ці рішення неможливо оскаржити в суді. При цьому не менше 20% рекомендованих до призначення кандидатів – з фактами, які дискредитують їх.

«Свої» переможці конкурсу

Однією з помітних особливостей цього конкурсу стало те, що в ньому брали участь аж п'ятеро членів Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) – конституційного органу, який розглядає кандидатури переможців та має право їх відхилити. Окрім того, брали участь й інші близькі до членів ВККС особи (зокрема, Максим Тітов – син члена Комісії Юрія Тітова).

У результаті члени ВРП Ігор Бенедисюк, Тетяна Малашенкова, Наталія Волковицька, Микола Гусак та син члена ВККС Максим Тітов стануть суддями Верховного Суду, попри те, що всі вони, окрім Миколи Гусака, отримали негативні висновки від ГРД.

Лише член ВРП Ігор Артеменко припинив участь у конкурсі на першому етапі, бо не склав тест. Слід віддати належне ВККС – це може бути непрямим доказом того, що принаймні в частині результатів тестування (90 балів з 1000) конкурс був чесним.

Ані ВККС, ані сама ВРП не зробили нічого, щоб спростувати будь-які сумніви в доброчесності цих посадовців. Так, ГРД затвердила висновки щодо членів ВРП Ігоря

Бенедисюка, Тетяни Малашенкової, Наталії Волковицької та сина члена ВККС Максима Тітова. Однак обґрунтування рішень ВККС та ВРП щодо цих кандидатів така сама, як і щодо решти, – тобто відсутня (див. наприклад рішення ВРП щодо внесення подань про призначення суддями Верховного Суду І. Бенедисюка та Т. Малашенкової).

Не викликає довіри також і розгляд переможців конкурсу на засіданні ВРП. Хоча члени ВРП, які перемогли в конкурсі, формально не брали участі в розгляді питання щодо себе та інших переможців, однак їхня доля залежала від їхніх колег, з якими вони працюють пліч-о-пліч тривалий час. Питання в тому, наскільки такі колеги могли бути об'єктивними, – риторичне. Цього можна було б уникнути, якби рекомендації про призначення суддями Верховного Суду теперішніх членів ВРП розглядав новий склад цього органу. Тим більше, що повноваження більшості поточного складу ВРП підходять до завершення.

Просування до нового Верховного Суду чинних членів ВРП та близьких до Комісії осіб, попри серйозні зауваження до їхньої доброчесності, створює підозри в нечесності результатів конкурсу. ВККС і ВРП, не надавши жодної публічної оцінки цим зауваженням, лише зміцнили ці підозри.

«Деполітизація»

Вища рада правосуддя внесла Президентові України подання на призначення суддів Верховного Суду, що перемогли за результатами конкурсу. Мабуть, не дочиталася, що згідно з оновленою у 2016 році Конституцією Президент призначає на посаду судді, але не переводить чинних суддів з однієї посади на іншу (повноваження переводити суддів Президент втратив у жовтні минулого року).

Тобто Президент України уповноважений призначити на посаду судді Верховного Суду лише науковців та адвокатів, які перемогли на конкурсі. Натомість Вища рада правосуддя повинна перевести на посади суддів Верховного Суду переможців з числа суддів, адже вони вже є на посаді судді і складала присягу. Якщо ж Президент Петро Порошенко усупереч Конституції вдруге

призначить чинних суддів на посаду судді, але вже у Верховному Суді, то це суперечитиме не лише Конституції, а і його ж тезі про те, що політичні органи усунуті від вирішення питань щодо суддівської кар'єри та впливу на долю судді.

Повторне призначення чинних суддів на посаду судді Президентом, який не має на те конституційних повноважень, замість переведення їх до Верховного Суду рішенням Вищої ради правосуддя, створить ризики для подальших суперечок щодо легітимності діяльності таких суддів у Верховному Суді.

«Оновлення»

Під час першого конкурсу до Верховного Суду призначили 118 суддів, з яких 75,4% – діючі і колишні судді, 13,6% – науковці, трохи більше 7,6% – адвокати та 3,4% – особи із сукупним стажем. За результатами другого конкурсу Президенту на підпис подали 75 кандидатів, з яких 69,3% – судді, 18,7% – науковці, 9,3% – адвокати та 2,7% – особи із сукупним стажем. Таким чином, найближчим часом Верховний Суд буде складатися на 73,1% із суддів, 15,5% – науковців, 8,3% – вихідців з адвокатського середовища та 3,1% – осіб із сукупним юридичним стажем.

Тобто другий конкурс майже не вплинув на співвідношення суддів, науковців та адвокатів у новому Верховному Суді – 3/4 складу цього суду й далі будуть становити вихідці із суддівського корпусу.

Висновки

Другий добір суддів до нового Верховного Суду став далеко не кращим за попередній. Органи з добору суддів не лише не винесли уроків із першого відбору, а зафіксували небажання прозоро проводити ці процедури і показувати чесний та обґрунтований результат. У питанні вмотивованості рішень зроблено крок назад. Другий добір не змінив якісно склад Верховного Суду – більшість й надалі становлять колишні судді, майже одна четверта складу отримала негативний висновок від Громадської ради доброчесності (*ЦППП (<http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873657-drugiy-vidbir-suddiv-do-novogo-verhovnogo-sudu-stari-ta-novi-problemi>). – 2019. – 17.04*).

Кириченко Ю., експерт Центру політико-правових реформ та Реанімаційного пакету реформ

Гарантування Конституції: президентів варто почати з себе!

Президент в Україні є гарантом додержання Конституції (ст. 102 Конституції).

Проте після здобуття посади головним для президентів у політиці "гарантування" ними додержання Конституції стало домогтися домінування в державному управлінні – зокрема за рахунок неконституційних практик, а не через здобуття суспільної підтримки та довіри.

Так, "нормою" в Україні стало розширення конституційних повноважень президента закріпленнями їх у законах і підзаконних актах. Часто це не регламентація реалізації конституційних повноважень президента, а встановлення нових неконституційних повноважень (при цьому, нагадаємо, що Конституційний суд безліч разів повторював: повноваження президента встановлюються виключно Конституцією). І в цьому проявляється ще одна неконституційна практика – ігнорування, невиконання рішень Конституційного суду. Ба більше, очільники держави зазвичай розглядають Конституційний суд як інструмент досягнення своїх тимчасових політичних інтересів і відповідно вибудовують свою кадрову політику щодо призначення і звільнення суддів КСУ задля отримання впливу на суддів КСУ.

До речі, аналогічну політику "гаранти додержання Конституції" демонстрували і щодо судів: головне – не побудувати незалежну судову гілку влади.

Напередодні другого туру виборів президента варто окреслити спадщину повноважень, які виходять за межі конституційних:

– призначення та звільнення керівника органу управління Державною спеціальною службою транспорту за поданням міністра оборони України (п. 3 ст. 17 ЗУ "Про національну безпеку");

– призначення директора Національного антикорупційного бюро (ст. 6 ЗУ "Про Національне антикорупційне бюро України");

– призначення трьох осіб до складу конкурсної комісії, що обирає директора НАБУ

(ст. 7 ЗУ "Про Національне антикорупційне бюро України");

– призначення однієї з трьох осіб комісії зовнішнього контролю, що здійснює аудит діяльності НАБУ (п. 6 ст. 26 ЗУ "Про Національне антикорупційне бюро України");

– призначення директора Державного бюро розслідувань (ст. 11 ЗУ "Про Державне бюро розслідувань");

– призначення трьох осіб до складу конкурсної комісії, що обирає директора ДБР, його заступників та директорів територіальних органів і керівників підрозділів центрального апарату Державного бюро розслідувань (п. 3 ст. 11, ст. 13 ЗУ "Про Державне бюро розслідувань");

– визначення однієї особи, що входить до комісії з відбору членів НАЗК (п. 4 ст. 5 ЗУ "Про запобігання корупції");

– призначення та звільнення голови і членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації; затвердження положення про її діяльність (ст. 17 ЗУ "Про телекомунікації");

– призначення та звільнення голови Антимонопольного комітету України за згодою Верховної Ради України (ст. 6, ст. 9 ЗУ "Про Антимонопольний комітет України");

– призначення за поданням прем'єр-міністра України першого заступника і заступника голови Антимонопольного комітету України та звільнення їх з посад (ст. 10 ЗУ "Про Антимонопольний комітет України");

– відповідальність Фонду державного майна України перед президентом України. Фонд державного майна України здійснює повноваження, визначені законами України та пов'язані з виконанням покладених на нього президентом України завдань: призначення президентом за поданням прем'єр-міністра України голови Фонду державного майна, його першого заступника та заступника і звільнення з посади (ст. 1, ст. 5, ст. 8 ЗУ "Про Фонд державного майна");

– повноваження видавати регуляторні акти (нормативно-правовий акт, який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання) (ст. 1 ЗУ "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності");

– призначення одного представника до Комісії з питань вищого корпусу державної служби (ст. 14 ЗУ "Про державну службу");

– ініціювання створення спеціальних (вільних) та інших зон (ст. 5 ЗУ "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон");

– обов'язок Міністерства фінансів України складати прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, розробляти проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період у відповідності до щорічного Послання президента (ст. 21, ст.33 Бюджетного кодексу);

– призначення п'яти членів наглядової ради державного банку (ст. 7 ЗУ "Про банки та банківську діяльність");

– затвердження Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердження програм розвитку фондового ринку; (п. 4, п. 9 Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку);

– затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

– призначення семи членів Ради Накопичувального фонду (ст. 81 ЗУ "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування");

– призначення двох членів Конкурсною комісією з відбору членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; призначення членів Регулятора з відібраних Конкурсною комісією кандидатів. (ч. 3 ст. 8 ЗУ "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг");

– забезпечення реалізації державної політики розвитку авіації України (ч. 3 ст. 4 Повітряного кодексу України);

– участь у процедурі погодження керівництва Національної гвардії;

– визначення порядку прийняття на службу і її проходження військовими прокурорами, погодження призначення військових прокурорів на певні посади;

– присвоєння спеціальних звань прокурорам (ЗУ "Про прокуратуру);

– присвоєння спеціальних звань поліцейським (ст. 81, ст. 82 ЗУ "Про Національну поліцію України").

Подати нудний перелік повноважень президента, які варто перевірити на конституційність, змушує мене надія, що черговий президентський строк стане періодом відновлення балансу гілок влади та подолання конституційного нігілізму (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/internal/garantuvannya-konstituciyi-prezidentovi-varto-pochati-z-sebe-308450_.html). – 2019. – 12.04).

Марчук А., Калмиков Д., Хавронюк М. – експерти Центру політико-правових реформ

Чи покарають українських посадовців за необґрунтовані статки?

26 лютого Конституційний Суд України ухвалив рішення, яким визнав неконституційною статтю Кримінального кодексу України, що встановлювала відповідальність за незаконне збагачення для публічних службовців. Навколо цієї статті було досить багато дискусій і, незважаючи на рішення КСУ, багато фахівців вважають, що її попередня редакція відповідала Конституції, хоч і мала дещо недосконалу конструкцію.

Криміналізація незаконного збагачення не є українським винаходом. Конвенція ООН проти корупції містить положення, згідно з яким Держави-члени розглядають можливість визнання злочином умисного незаконного збагачення. Звісно, за умови дотримання конституції та основоположних принципів правової системи кожної країни. Така відповідальність існує у близько півсотні країн по всьому світу.

В Україні відповідальність за цей злочин була запроваджена у 2011 році, але тодішня редакція не мала нічого спільного з діями незаконного збагачення, окрім назви самої статті КК. Тому в лютому 2015 року українські парламентарі ухвалили нову редакцію цієї статті, щоб привести її у відповідність до стандарту, встановленого Конвенцією.

З 2015 року слідчі та прокурори розпочали розслідування злочинів незаконного збагачення. Найактивніше цю роботу проводили детективи Національного антикорупційного бюро України разом із прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. За майже чотири роки розслідувань обвинуваченими в цьому злочині стали экс-прокурор сил АТО, голова Держаудитслужби, міністр інфраструктури та один суддя. Справи щодо них уже були спрямовані до суду, але через рішення КСУ українському суспільству так і не судилося побачити справедливі вирoki щодо цих посадовців – вони просто уникли покарання

за цей злочин. Ще 60 справ перебували на стадії розслідування НАБУ і САП, а оприлюднений пізніше перелік посадовців, щодо яких ці справи розслідували, вражає своїм різноманіттям. На жаль, усі провадження за цією статтею тепер закриті. Хоча слідчим та прокурорам варто уважно дослідити, чи немає у діях цих посадовців ознак інших злочинів, як, наприклад, ухилення від сплати податків.

Конституційний Суд України визнав статтю про незаконне збагачення неконституційною через недотримання принципу юридичної визначеності, нібито порушення презумпції невинуватості особи та перекладення тягаря доказування на обвинувачену особу, яка нібито мала довести свою невинуватість. Кожен із цих аргументів може бути спростований. Зокрема, порушення презумпції невинуватості та перекладення тягаря доказування просто не могли відбутися, оскільки порядок розслідування визначають положення Кримінального процесуального кодексу України, які гарантують будь-якій особі й презумпцію невинуватості, і право зберігати мовчання, а обов'язок довести поза розумним сумнівом вчинення особою злочину покладається тільки на сторону обвинувачення.

Утім, ці дискусії про рішення Конституційного Суду України, на жаль, не повернуть нам розслідування щодо українських посадовців за останні чотири роки. Оскаржити це рішення неможливо, лише сам КСУ може розвивати і конкретизувати юридичну позицію Суду, змінювати її в разі суттєвої зміни нормативного регулювання.

Тепер громадськість, правнича спільнота та міжнародні експерти зацікавлені у відновленні кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. Одразу після рішення КСУ на розгляд Парламенту подали 14 різних законопроектів – Президент та депутати

продемонстрували неабияку швидкість, яка, однак, нашкодила якості: аналіз перших поданих законопроектів засвідчив їхню недосконалість. Тепер над законопроектами працює робоча група, до якої ввійшли депутати, науковці, правники, представники прокуратури та органів правопорядку, міжнародні експерти. Продуктом її діяльності вже стала базова редакція нового законопроекту.

Утім, навіть попри повернення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, Конституційний Суд України своїм рішенням фактично легалізував усі корупційні статки українських посадовців, які були набуті за останні чотири роки, адже новий закон про кримінальну відповідальність не матиме зворотної дії у часі.

Тепер важливо ухвалити таку редакцію статті КК, яка не даватиме можливість навіть запідозрити її неконституційність, а також створити дієвий механізм цивільної конфіскації необґрунтованих активів українських публічних службовців.

Якщо повернути статтю про незаконне збагачення до Кримінального кодексу України в новій редакції ще можна, то повернути попередні розслідування вже неможливо – це означає, що Україна в цьому питанні лише втратила чотири роки, змарнувавши шанс переконати суспільство в тому, що посадовці нестимуть відповідальність за набуття статків, отриманих ними з незрозумілих джерел (*ЦППР (http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873659-chi-pokarayut-ukrayinskih-posadovtsiv-za-neobruntovani-statki). – 2019. – 17.04).*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Польща

Правоцентристська опозиційна Польська народна партія заявила, що ініціюватиме законопроект, який дозволить законодавцям закріпити членство Польщі в ЄС в конституції країни.

Про це повідомляє "Європейська правда" з посиланням на Euractiv.

"Це буде тест, щоб побачити, хто за членство в ЄС і хто проти нього", – сказав лідер партії Владислав Косіняк-Камиш (*Європейська Правда (https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/2/7094666/). – 2019. – 02.04).*

США

Федеральний суд південного округу Каліфорнії виніс одне з найпотужніших рішень на користь Другої поправки за всю історію – заборона на магазини ємністю понад 10 набоїв – не конституційна.

«Особисті права і свободи не є застарілими поняттями...цей закон перевертає Конституцію догори ногами» – написав у своєму рішенні суддя у справі Данкан проти Бесерри, Роджер Бенітез.

Суддя Бенітез у своєму рішенні посилався на попередні рішення у подібних справах, зокрема на справу округ Колумбія проти Геллера, і розвіяв усі аргументи на підтримку заборони на магазини ємністю понад 10 набоїв.

«Це величезна перемога для власників зброї та показове визнання права, яке дуже часто нехтувалось судами. Суддя Бенітез віднісся до Другої поправки серйозно, і виніс рішення, якого вимагає Конституція» – заявив виконавчий директор NRA-ILA Кріс Кокс.

Проте, це рішення не є остаточним, адже у штату Каліфорнія все ще є можливість подати апеляцію у апеляційний суд дев'ятого округу США, який відомий своїм негативним відношенням до Другої поправки, що підтверджувалось декількома минулими рішеннями (*Українська асоціація власників зброї (https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/2/7094666/). – 2019. – 2.04).*

Латвія

Конституційний суд Латвії постановив, що поправки к закону «Об образовании», предусматривающие перевод школ нацменьшинств на латышский язык обучения, соответствуют Конституции, сообщила представитель суда К. Стразда.

Конституційний суд признал, что законодательные поправки соответствуют 91-й статье Конституции, которая исключает дискриминацию, и 112-й статье – о праве на образование.

Что касается 114-й статьи Конституции, предусматривающей право национальных меньшинств сохранять и развивать свой язык и культурную самобытность, суд признал, что государство обязано создавать предпосылки для вовлечения нацменьшинств в общество, но в то же время нацменьшинства должны проявлять инициативу к участию в этих процессах на государственном языке.

Конституційний суд также постановил, что любое лицо, постоянно проживающее в Латвии, должно понимать государственный язык, причем на таком уровне, чтобы оно могло полноценно участвовать в жизни демократического общества. Члены общества, которые понимают и уважают ценности, на которых держится Конституция, являются условием существования правового государства, говорится в решении суда.

Несоответствий 114-й статье Конституции, которые запрещали бы национальным меньшинствам осуществлять свои права, Конституційний суд не обнаружил.

Решение Конституционного суда окончательное и обжалованию не подлежит. Оно вступило в силу в момент его оглашения.

Как известно, процесс был начат по иску 12 депутатов фракции «Согласие» в Сейме – Бориса Цилевича, Игоря Пименова, Ивана Рыбакова, Яниса Тутинса, Артурса Рубикса, Сергея Птапкина, Иваса Зариньша, Романа Мирославского, Елены Лазаревой, Юлии Степаненко, Андрея Морозова, Яниса Урбановича, Раймондса Рубикса, Владимира Никонова, Яниса Адамсонса, Виталия Орлова,

Михаила Землинского, Игоря Зуева, Сергея Мирского и Сергея Долгополова.

В марте 2018 года Сейм в окончательном чтении принял поправки к закону «Об образовании» и к закону «Об общем образовании», которые предусматривают с 2019/2020 учебного года начать постепенный перевод образовательных учреждений нацменьшинств на этапе средней школы на латышский язык обучения.

В дошкольных учреждениях, начиная с пятилетнего возраста, в 2018/2019 учебном году начнется введение новых образовательных «руководящих линий», предусматривающих существенное увеличение роли латышского языка в процессе обучения, тем самым обеспечивая детям нацменьшинств успешную интеграцию в начальной школе.

Постепенный переход на обучение на латышском языке планируется начать в 2019/2020 учебном году – планируется переход с нынешних пяти моделей обучения в школах нацменьшинств на три новые модели. В этот же период начнется переход на новую модель билингвального образования в 7-9 классах – не менее 80% обучения должны будут вестись на государственном языке, включая иностранные языки.

Кроме того, в 2019/2020 учебном году государственные проверки в 9-х классах будут проводиться только на латышском языке.

Подавшие иск депутаты считают, что принятые поправки дискриминируют нацменьшинства, поскольку они ограничивают использование родного языка, языка семьи, в процессе обучения. Оспариваемые поправки предусматривают одинаковый язык для получения образования как для лиц, принадлежащих к титульной нации, так и для лиц, которые принадлежат к национальным меньшинствам, не предусмотрев исключений, которые позволили бы ввести меры, помогающие учащимся подстроиться под новую систему образования.

Они также указывают, что в процессе принятия поправок законодатель не убедился

в их необходимости, а также не учел возражения представителей нацменьшинств и представляющих их организаций. К тому же оспариваемые акты предусматривают возможность получения образования на иностранном языке, чтобы обеспечить освоение одного из официальных языков Европейского союза. Таким образом, необоснованно допускается неравное отношение к нацменьшинствам, родной язык которых не относится к официальным языкам ЕС.

Росія

Основной закон не исключает возможности увеличения пенсионного возраста федеральным законом, а оценка целесообразности таких мер не входит в компетенцию Конституционного суда, такое определение приняла высшая конституционная инстанция по запросу группы депутатов Госдумы. Суд опубликовал на своем сайте отказное определение, согласно которому запрос депутатов признан не подлежащим дальнейшему рассмотрению.

Депутаты сомневались в конституционности ряда норм о повышении пенсионного возраста. По их оценке, нововведения «не отвечают общепризнанным критериям социального государства», приняты без необходимых социально-экономических и демографических исследований и допускают негативные социально-экономические и политические последствия.

Казахстан

Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев подписал закон о внесении изменений в Конституцию, а также указ об официальном переименовании столицы республики из Астаны в Нур-Султан. По словам главы Минюста РК Марата Бекетаева, поправки внесены в полном соответствии с законами страны. Конституционный совет Казахстана также признал изменения соответствующими

Депутаты также отметили, что поправки существенно ограничивают возможности учащихся и их родителей выбрать наиболее соответствующую их взглядам форму образования. Они запрещают полноценное использование языка нацменьшинств при освоении содержания учебных материалов, а также ограничивают академическую свободу учащихся и педагогов (*BNN-NEWS (https://bnn-news.ru/reshenie-neosporimo-perevod-obrazovaniya-na-latyishskiy-yazyik-sootvetstvet-konstitutsii-209364)*). – 2019. – 23.04).

Суд определил, что конституция не решает такой вопрос, как определение пенсионного возраста, это прерогатива законодателя. «Изучение материалов, в том числе представленных государственными органами и научными организациями по запросам Конституционного суда... свидетельствует о том, что принятие решения о пенсионном возрасте основывалось на экспертно-аналитической проработке данного вопроса», – говорится в определении.

Конституционный суд добавил, что госорганы несут политическую ответственность перед российским народом, в интересах которого и должны приниматься решения, даже если они не получают поддержки значительной части граждан (*1K (https://1k.com.ua/ks-razyasnil-cto-osnovnoj-zakon-ne-zapreshhaet-povyshat-pensionnyj-vozrast.html)*). – 2019. – 03.04).

нормам основного закона республики. Отмечается, что переименование столицы не затрагивает жизненно важных вопросов и связано с признанием исторической роли и увековечиванием заслуг первого президента РК Нурсултана Назарбаева (*ТВ-Новосту (https://russian.rt.com/ussr/article/614479-stolica-kazahstan-pereimenovanie)*). – 2019. – 23.03).

Куба

На Кубе 10 апреля официально вступила в силу новая конституция страны. Она предполагает частичное признание частной собственности и учреждение должности премьер-министра. Кроме того новая редакция Основного закона признает важное значение малого и среднего бизнеса, иностранных инвестиций и конкуренции для кубинской экономики.

В то же время единственной законной политической силой на Кубе названа коммунистическая партия, положения

о ее руководящей роли в обществе и о социалистическом характере государства остались неизменными. Не предполагается и политической либерализации.

"Новая конституция – дитя своего времени, она вновь отображает многообразие общества. Конституция станет наследием для будущих поколений кубинцев", – заявил первый секретарь ЦК Коммунистической партии Кубы Рауль Кастро Рус (*Deutsche Welle* (<https://www.dw.com/runa-кубе-вступила-в-силу-новая-конституция-страны/a-48281526>). – 2019. – 10.04).

Судан

Вся власть в Судане перешла ко временному военному совету. Министерство обороны Судана подтвердило, что президент Омар аль-Башир отстранен и арестован. Об этом сообщает Reuters.

Власть в стране переходит к временному военному совету. Также закрыты границы и воздушное сообщение.

Конституция страны отменена (*ЛИГА. Новосту* (<https://news.liga.net/world/news/perevorot-v-sudane-prezident-arrestovan-konstitutsiya-otmenena>). – 2019. – 11.04).

Египет

Депутаты египетского парламента обнародовали одобренный комитетом по законодательству и конституции проект поправок в основной закон страны, который, в том числе, продлевает срок правления действующего главы государства Абделя Фаттаха ас-Сиси с четырех до шести лет и позволяет ему баллотироваться еще на один срок.

В частности, предлагается включить в конституцию «переходную статью», которая гласит, что «срок действующего главы республики заканчивается через шесть лет после его избрания в 2018 году, ему разрешается переизбираться еще один раз».

Действующая конституция предусматривает максимально два президентских срока по четыре года. Ас-Сиси избирался в 2014 и 2018 годах.

Согласно одобренному в комитете проекту поправок, на постоянной основе статья 140 будет предусматривать два возможных президентских срока по шесть лет.

Также поправки оговаривают создание верхней палаты парламента Египта, две трети которой будут избираться, а одна треть назначаться главой государства.

Кроме того, поправки оговаривают статус армии и запрещают назначать министра обороны без согласия Высшего совета вооруженных сил. Рассмотрение поправок на пленарном заседании парламента начнется во вторник.

Поправки в конституцию должны быть одобрены на всенародном референдуме (*Зеркало* (<http://zerkalo.az/parlament-egipta-obnarodoval-proekt-popravok-v-konstitutsiyu-strany/>). – 2019. – 15.04).

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 4 (60) 2019

(25 березня - 25 квітня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактор
Л. Сісіна

Комп'ютерна верстка:
А. Берегельська

Підп. до друку 25.04.2019.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 6,2.
Наклад 6 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.